

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa
Kodas 62403S113

INGRIDA NAUČAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**EUROPOS SAJUNGOS PARAMOS ĮSISAVINIMO GALIMYBIŲ
ĮVERTINIMAS LIETUVOS REGIONUOSE**

Kaunas, 2010

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

INGRIDA NAUČAITĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**EUROPOS SAJUNGOS PARAMOS ĮSISAVINIMO GALIMYBIŲ
ĮVERTINIMAS LIETUVOS REGIONUOSE**

Darbo vadovas _____
(parašas)

_____
(darbo vadovo mokslo laipsnis, mokslo
pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantė _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas, 2010

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS.....	7
1. LIETUVOS REGIONŲ EKONOMINĖ PLĖTRA	11
1.1. Regiono sampratų ir klasifikavimo įvairovė	11
1.2. Lietuvos regioninė politika ir jos tikslai ES kontekste.....	14
1.3. Regiono plėtros procesas ir jo vertinimo galimybės	25
2. EUROPOS SĄJUNGOS FINANSINĖS PARAMOS LIETUVOS REGIONAMS ANALIZĖ.....	28
2.1. Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansinė parama	28
2.2. Finansinė parama pagal Kaimo plėtros planą	40
2.3. 2007– 2013 metų Europos Sąjungos paramos Lietuvai analizė.....	42
2.4. Lietuvos regionų ekonominio vystymosi analizė.....	47
3. EKSPERTŲ NUOMONĖS TYRIMAS APIE ES PARAMOS ĮSISAVINIMĄ REGIONUOSE.....	53
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	53
3.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	54
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	64
SUMMARY	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68
PRIEDŲ TURINYS.....	72

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Regionų klasifikavimas.....	13
2 lentelė. Regioninės politikos sampratų įvairovė.....	14
3 lentelė. Regionų politikos strategijų privalumai ir trūkumai.....	19
4 lentelė. Numatoma skirti finansinė parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007– 2013 m. programą.....	45
5 lentelė. Respondentų nuomone sritys, kurioms skirta daugiausiai ES paramos.....	54
6 lentelė. Sritis, kurioms labiausiai reikia ES fondų paramos Kauno apskrityje.....	55

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Regionų klasifikacija.....	12
2 paveikslas. Regionų ir regioninio valdymo modeliai.....	22
3 paveikslas. Regioninės politikos priemonės.....	23
4 paveikslas. 2004 – 2006 m. ES paramos pasiskirstymas pagal prioritetines kryptis proc.....	30
5 paveikslas. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal I priemonę.....	31
6 paveikslas. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal II priemonę.....	32
7 paveikslas. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal III priemonę.....	33
8 paveikslas. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal IV priemonę.....	34
9 paveikslas. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal V priemonę.....	35
10 paveikslas. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal VI priemonę.....	36
11 paveikslas. ES struktūrinės paramos pagal BPD priemonės įsisavinimo eiga 2004 – 2009 m.....	37
12 paveikslas. 1 –am gyventojui tenkanti paramos suma pagal apskritis 2008 m.....	38
13 paveikslas. BPD paramos pasiskirstymas pagal apskritis 2008 m.....	39
14 paveikslas. 2007– 2013 m. ES struktūrinė parama pagal veiksmų programas.....	42
15 paveikslas. Žmogiškųjų išteklių plėtros programos projektams skirtų lėšų barometras.....	43
16 paveikslas. Ekonominio augimo veiksmų programos finansavimas.....	43
17 paveikslas. Sanglaudos skatinimo veiksmų programos finansavimas.....	43
18 paveikslas. Techninės paramos veiksmų programos finansavimas.....	44
19 paveikslas. Lietuvoje sukuriamas BVP pagal apskritis.....	47

20 paveikslas. BVP tenkantis vienam gyventojui apskrityse 2008 m.....	47
21 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo vietą.....	53
22 paveikslas. Respondentų nuomone dažniausiai prašoma suma.....	54
23 paveikslas. Didžiausi trukdžiai teikiant paraiškas ES paramai gauti.....	55
24 paveikslas. Kliūtys, su kuriomis tenka susidurti ieškantiesiems ES paramos.....	56
25 paveikslas. Dažniausiai prašomos paramos rūšis.....	56
26 paveikslas. Ekspertų nuomonė, apie dažniausiai ieškomą informaciją.....	57
27 paveikslas. Dažniausiai besikreipiantieji dėl paraiškų.....	58
28 paveikslas. Veiksniai, trukdantys pasinaudoti ES parama.....	59
29 paveikslas. Respondentų nuomone, laikotarpis, kurio metu lengviau ruošti paraiškų projektus ES paramai gauti.....	60
30 paveikslas. Sugebėjimas efektyviai pasinaudoti ES teikiama finansine parama.....	60
31 paveikslas. Nuomonė apie priemones, kuriomis būtų galima didinti ES paramos įsisavinimą....	61
32 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	61

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BPD – Bendrasis programavimo dokumentas,
BVP – Bendrasis vidaus produktas,
NEI – Nyderlandų ekonomikos institutas,
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra,
EK – Europos komisija,
ERPF – Europos regioninės plėtros fondas,
ES – Europos Sąjunga,
ESF – Europos socialinis fondas,
EŽŪOGF – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas,
KPP – Kaimo plėtros planas,
LVPA – Lietuvos verslo paramos agentūra,
ŽF – Žuvininkystės fondas.

IVADAS

Apie Lietuvos regioninę politiką, jos įgyvendinimo priemonės, užsienio šalių patirtį šioje srityje rašyta gana daug. Žymiausių ir bene vertingiausių darbų yra parašęs Lietuvos regioninių tyrimų instituto kolektyvas, o jo atstovės doc. dr. R. Bagdzevičienės darbai išsiskiria savo gausa ir kokybe. Nors mokslininkai gana aktyviai domisi regioninės plėtros tema, regioninės politikos raida bei kūrimu, deja, dauguma jų darbų skirti ekonominiams šios politikos aspektams, o valdymo organizavimo, demokratinės raidos bei kiti neekonominiai klausimai lieka tarsi nuošalėje. Europos Sąjungos teikiamos finansinės paramos regionų netolygumams sumažinti įsisavinimas yra nagrinėjamas gan fragmentiškai. Nors regioninės politikos problematika tapo ypač aktuali įgyvendinant Europos Sąjungos ir kitų programų finansuojamus projektus Lietuvos regionų plėtros ne tolygumams mažinti ir konkurencingumui didinti.

Europos Sąjungos struktūrinė parama nuosekliai mažina socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ar atskirų regionų. Jos pamatinės vertybės galima išreikšti dviem žodžiais – „solidarumas“ ir „sanglauda“. Solidarumas – kadangi paramos tikslas yra padėti palyginti su ES vidurkiu ekonomiškai ir socialiai skurdesniems regionams. Sanglauda – kadangi pajamų bei turtinių skirtumų tarp skurdesnių ir turtingesnių regionų mažinimas yra naudingas visiems. Šiai politikai skiriama daugiau kaip 1/3 ES biudžeto.

2007–2013 m. ES teikiama parama pagal finansuojamas veiklas, priemones ir tikslą yra daug įvairesnė nei 2004–2006 m. Šiuo etapu didelė dalis paramos teikiama mokslinių tyrimų plėtrai ir investicijoms į naują įrangą, verslo valdymo sistemas, standartų diegimą ir pan.

ES struktūrinė parama Lietuvai 2007–2013 m. sudaro 23,4 mlrd. litų. Šiomis lėšomis siekiama didinti ekonomikos konkurencingumą, stiprinti žmogiškuosius išteklius ir gerinti gyvenimo kokybę.

Parama įsisavinama pagal Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo, Žmogiškųjų išteklių plėtros ir Techninės paramos veiksnių programas.

Per kitus ES fondus Lietuvą 2007–2013 m. finansiniu laikotarpiu papildomai pasieks dar 8 mlrd. litų žemės ūkiui, kaimo plėtrai ir žuvininkystei.

Iš 23 mlrd. litų ES struktūrinės paramos didžioji dalis lėšų – 10,7 mlrd. litų – skiriama didinti šalies verslo konkurencingumą, modernizuoti gamybą, įgyvendinti kitus ūkio skatinimo projektus pagal Ekonomikos augimo veiksnių programos priemones. Vienas svarbiausių ekonomikos skatinimo veiksnių – didinti pridėtinę vertę kuriančio verslo dalį. Todėl pradedami įgyvendinti projektai, susiję su moksliniais tyrimais, darbo produktyvumo didinimu. Taip pat remiamas šalies įmonių modernizavimas. Ypatingas dėmesys skiriamas projektams, kuriantiems palankią aplinką

smulkiąjam bei vidutiniam verslui, kuris potencialiai gali prisidėti prie Lietuvos gamybos eksporto augimo.

9,2 mlrd. Lt skirti Sanglaudos skatinimo veiksmų programai. Pagal ją remiami aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, švietimo ir socialiniai projektai. Vienas svarbiausių uždavinių, įgyvendinant šią programą – gerinti gyvenimo kokybę visuose Lietuvos regionuose, kurti kokybiškas ir lengvai prieinamas viešąsias paslaugas, efektyviai naudoti vietos resursus nedarant žalos aplinkai.

Be to, ES paramos lėšomis rekonstruojamos mokyklos ir vaikų darželiai, reabilitacijos ligoninės.

Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos įgyvendinimui skirta 3,2 mlrd. litų paramos. Ja siekiama stiprinti darbingo amžiaus žmonių gebėjimus ir žinias, kelti jų kvalifikaciją, skatinti aktyvumą ir verslumą.

Dalis ES struktūrinių fondų lėšų pagal Techninės paramos veiksmų programą skirta sklandžiam paramos administravimui.

Pirmieji naujojo programavimo periodo metai jau prarasti – nors 2007–2013 m. struktūrinės paramos lėšas formaliai Lietuva galėjo pradėti naudoti nuo 2007 m. sausio 1 d., tačiau pirmosios 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos sutartys pasirašytos tik 2008 m. viduryje. Užtruko oficialiu dokumentu derinimas su EK (keturias veiksmų programas EK patvirtino 2007 m. liepos – gruodžio mėnesiais), valstybės pagalbos schemų, taisyklių, teisės aktu, kitu būtinų dokumentų rengimas ir tvirtinimas.

Mokslinė problema. Sutariama, jog lėtą lėšų įsisavinimą sąlygoja struktūrinės paramos administravimo trūkumai ir pripažįstama, jog ES struktūrinių fondų administravimo sistemos – institucinio valdymo modelio ir teisės aktais nustatytų paramos administravimo procedūrų – efektyvumas (t.y. administracinis efektyvumas (Lane, 1993)) yra esminis faktorius, lemiantis sėkmingą ES lėšų įsisavinimą valstybėje narėje, o tuo pačiu įtakojantis struktūrinės paramos panaudojimo rezultatų veiksmingumą bei našumą (Working paper on ex-ante evaluation for the new programming period 2007–2013. European Commission, 2005. p. 13.). Dėl šios priežasties ypač aktualu jį įvertinti, nes padidinus administracinį efektyvumą galima santykinai padidinti ir visos paramos veiksmingumą bei našumą. Paramos administravimo klaidas nustatyti ir kilusias problemas spręsti ypač svarbu dėl to, jog administracinis efektyvumas iš dalies sąlygoja ir paramos ekonominį efektyvumą. Nyderlandų ekonomikos instituto (NEI) atliktas tyrimas atskleidė, jog lėšų įsisavinimo galimybės tik tada yra stiprios, jei skiriamas dėmesys efektyvumui ir veiksmingumui (Key indicators for Candidate Countries to Efficiency Manage the Structural Funds. NEI Regional and Urban Development. Rotterdam, 2002. p. 3.).

Paramos administravimo sistemos trūkumai galimai yra ir viena pagrindinių priežasčių, kodėl ES struktūrinę paramą taip menkai įsisavina Lietuvos regionai. Ekonominio ir socialinio

išsivystymo skirtumų mažinimas tarp regionų yra siekiamas tikslas ne tik ES, bet ir konkrečios šalies narės viduje, programavimo dokumentai turi būti suderinti su valstybės plėtros strategijomis, o pastarosios akcentuoja tolygios šalies plėtros siekį. Valstybės ilgalaikės raidos strategija (Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX– 1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“//Valstybės žinios. 2002, Nr. 113– 5029.) kaip viena iš šalies silpnybių įvardija padidėjusią socialinę– regioninę diferenciaciją, ir regioninės plėtros politikai kelia tikslą „didinti šalies regionų sanglauda mažinant jų ekonominius, socialinius, kultūros, išsilavinimo sąlygų ir administracinių gebėjimų skirtumus, užtikrinti darnią regionų ekonomikos plėtrą bei didinti jų konkurencingumą“. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 89– 4029.) kaip viena iš šalies darnaus vystymosi prioritetų nurodomas „nuosaikus ir darnus ūkio šakų ir regionų ekonomikos vystymasis, socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir regionų viduje mažinimas“. Tačiau paramos įsisavinimo ataskaitos rodo, jog ES paramos lėšos Lietuvos regionų atskirtį kol kas tik padidina. Pavyzdžiui, 2008 m. spalio 27 d. duomenimis, tarp geriausiai paramą įsisavinančių Lietuvos apskričių pirmaujančioje Vilniaus apskrityje finansuojami 927 projektai, jiems paskirstyta 1 087 mln. Lt BPD lėšų, tuo tarpu Telšių apskrityje finansuojama 390 projektų, jiems paskirstyta 211,2 Lt BPD lėšų, atitinkamai Tauragės apskrityje – 407 ir 155 mln. Lt BPD lėšų (www.esparama.lt/lt/bpd/igyvendinami_projektai). Skirtumai labai dideli, ir administruojant 2007–2013 m. paramą būtina rasti būdų tokiai ryškiai diferenciacijai sumažinti.

Darbo objektas – ES finansinės paramos įsisavinimas regionuose.

Magistrinio **darbo tikslas** – įvertinti Europos Sąjungos paramos įsisavinimo galimybes Lietuvos regionuose.

Darbo uždaviniai:

1. Ištirti Lietuvos regiono ekonominę plėtrą;
2. Apžvelgti Europos Sąjungos paramos Lietuvai regioninį aspektą;
3. Įvertinti ekspertų požiūrį į Lietuvos ES suteiktos paramos įsisavinimą.

Darbo hipotezė – Europos Sąjungos finansinės paramos įsisavinimas turi tiesioginį teigiamą ryšį su regionų ekonomiais/socialiniais rodikliais.

Magistrinio darbo tikslams ir uždaviniams pasiekti buvo naudojama aprašomoji kiekybinė analitinė metodologija.

Rašant šį magistro darbą buvo remtasi tokiais pagrindiniais informacijos šaltiniais:

1. Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktais, reglamentuojančiais struktūrinių fondų panaudojimą;

2. Statistikos departamento, Eurostato, Žemės ūkio ministerijos, Nacionalinės mokėjimo agentūros, Lietuvos verslo paramos agentūros ir kt. institucijų pateikiamais statistiniais duomenimis;

3. Lietuvos bei užsienio autorių leidiniais struktūrinės politikos klausimais;

4. Moksliniais straipsniais ir publikacijomis moksliniuose leidiniuose;

5. Interneto šaltiniais.

Darbo struktūra. Darbas be įvado ir išvadų bei pasiūlymų susideda iš trijų pagrindinių dalių: Pirmoje dalyje skaitytojas nuosekliai supažindinamas su regioninės politikos sampratos įvairovėmis bei Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimo tendencijomis.

Antra darbo dalis skirta smulkiau apžvelgti Europos Sąjungos struktūrinius fondus ir jų paskirtis, Lietuvos Bendrojo Programavimo Dokumento tikslus, uždavinius bei prioritetus, ES struktūrinę paramą Lietuvai 2007 m. – 2013 m. Taip pat šioje dalyje atliekama regionų vystymosi analizė, vertinami svarbiausi ekonominiai rodikliai pagal apskritis.

Trečiojoje dalyje atliekama Nacionalinės mokėjimo agentūros Kauno skyriaus specialistų ir Lietuvos verslo paramos skyriaus (Kaunas, Marijampolė) specialistų anketinė apklausa, kuria siekiama įvertinti Europos Sąjungos finansinės paramos įsisavinimą regionuose, atskleisti įsisavinimo efektyvinimo galimybes.

Tyrimo metodai. Tyrimui atlikti taikyta: mokslinės literatūros analizė, norminės literatūros analizė, lyginimo metodas, statistinių duomenų analizė, dokumentų analizė, anketinė apklausa.

Magistro darbo rezultatai *galėtų būti naudingi* atskiroms institucijoms, atsakingoms už ES paramos lėšų ir struktūrinių fondų administravimą. Taip pat studentams, studijuojantiems Europos Sąjungos ar politikos mokslus bei visi besidomintys ES struktūrinių fondų administravimo bei įsisavinimo regionuose klausimais Lietuvoje.

Darbą sudaro: 71 puslapis, pateikta 6 lentelės ir 32 paveikslai, 59 literatūros šaltiniai ir 9 priedai.

1. LIETUVOS REGIONŲ EKONOMINĖ PLĖTRA

1.1. Regiono sampratų ir klasifikavimo įvairovė

Regiono samprata labai populiari įvairiuose moksliniuose tyrimuose. Vis dėlto sąvokos turinys nėra vienareikšmis ir neginčijamas. Mokslinėje literatūroje šia tema nuo seno plėtojamas diskursas, klausiant, ar regionas yra objektyvi ar subjektyvi kategorija (Kosiedowski, 2001, p. 17)? Įvairiuose tyrimuose, kur įtraukti ir regionai, jie suvokiami gana abstrakčiai, teigiant, kad regionas yra:

- teritorinė sistema, kurią sudaro materialiais, energetiniais ir informaciniais ryšiais susijusios posistemės – gamybinė, socialinė – demografinė, gamtinė – ekologinė. (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005, p. 75).
- kiekvienas Žemės paviršiaus plotas, natūraliais arba dirbtiniais bruožais išsiskiriantis iš kitų sričių (Mayhew, 2004);
- daugiau ar mažiau apibrėžta teritorija, pasižyminti tam tikru vientisumu ar valdymo principais, kurie išskiria ją iš kitų regionų (Johnston ir kt., 2000);
- svarbiausia dalis viešosios teisės, išleistos žemesniu nei Valstybė lygiu ir susietos su politine savivalda. Regionai identifikuojami nacionalinėse konstitucijose arba įstatymuose, kurie garantuoja jam autonomiją, identiškumą, galias ir organizacines struktūras (E. Bivainis, T. Tamošiūnas, 2007, p. 31);
- teritorinis vienetas, kuriame vykdoma politika, atitinkanti to vieneto poreikius, bet kartu orientuota į visumos (valstybės) gerovės siekimą (Ačaitė, 2005, p. 8);
- politinis ar administracinis vienetas (tarp nacionalinės valdžios ir vietos savivaldos), užtikrinantis endogeninę darnią regiono teritorijos ekonomikos plėtrą, didinantis tarptautinį konkurencingumą ir plėtojantis regioninį identitetą (Ekonomikos modernizavimas ..., 2007, p. 325).
- teisiškai nustatytas teritorijos vienetas, turintis savivaldą ir autonomiją bei išsiskiriantis iš gretimų teritorijų pagal tam tikrus rodiklius (ekonominius, socialinius, demografinius, kultūros– istorijos, gamtinius ir politinius) (Simanavičienė, Bruneckienė, Šimberova, 2007, p. 69).

Kadangi visuotinai priimta, kad šis terminas yra susijęs su erdve, galima išskirti kelias su erdve susijusias reikšmes: teritorinė erdvė: politinė erdvė ir socialinės sąveikos erdvė, ekonominė erdvė, funkcinė erdvė (Išoraitė, 2008, p. 47). Regionas yra įvairių erdvės koncepcijų susidūrimo rezultatas. Tai yra ir institucinė sistema, kaip regioninio valdymo forma, arba kaip grupė institucijų, veikiančių tam tikroje teritorijoje. Dauguma valstybių nepripažįsta regiono kaip naujos valdžios

pakopos, kitos skirtingai apibrėžia regiono prigimtį ir paskirtį. ES plėtimasis į Rytų ir Centrinę Europą dar labiau išryškina „regiono“ sąvokų įvairovę. Šios priežastys sukėlė diskusijas apie tinkamos regiono koncepcijos pasirinkimą. Pirmoji grindžiama griežtu apibrėžimu: regionas yra teritorinis vienetas tiesiogiai pavaldus centrinei vyriausybei. Jis turi politinę reprezentavimo galią, kurią vykdo renkama taryba, o jos nesant, kiti regioninio lygio valdžios organai. Tačiau, regioninių institucijų, kurioms galima pritaikyti šį apibrėžimą yra labai nedaug, todėl jis yra beveik bevertis. Kaip alternatyva, pasak M. Išoraitės (2008, p. 47), turėtų būti sukurtas standartizuotas apibrėžimas, kuris būtų priimtinas ES šalims narėms. Tokia išeitį pasirinko Europos Parlamentas kai priėmė Regionų Chartiją, kurioje regionas traktuojamas kaip institucinis teritorinis vienetas tarp centrinės valdžios ir vietos savivaldos. Tokio regiono pagrindine atsakomybė yra ekonomikos plėtros skatinimas ir nacionalinio konkurencingumo stiprinimas.

Remiantis R. Bagdzevičiene ir kt. (2003), terminas „regionas“ gali apibrėžti ne tik valstybės viduje susiformuojančius teritorinius darinius, bet globalinį regioną, peržengiantį nacionalinės valstybės sienas (vienas iš tokių regiono pavyzdžių yra pati Europos Sąjunga).

Mokslinėje literatūroje regionas nagrinėtas įvairiais aspektais: geografiniu, kultūriniu, istoriniu, politiniu, teisiniu, ekonominiu–socialiniu aspektais. Siekiant sumažinti didelę regiono sampratos interpretacijų galimybę, kiekvienuose tyrimuose turėtų būti paaiškinta regiono samprata (Snieška, Bruneckienė, 2009, p. 45).

Regioninėje ekonomikoje regionas traktuojamas labai neapibrėžtai, dažniausiai kaip nacionalinės ekonomikos geografinis subvienetas (Armstrong, Taylor, 2003, p. 1–2). Šiuo atveju regionai gali apimti administracinės ar politinės jurisdikcijos sritis, kurių ribos gali varijuoti nuo tokių santykinai didelių plotų kaip pati valstybė iki tokių santykinai mažų plotų kaip vietos valdžia.

Regionas suprantamas kaip valstybės integrali dalis, mažesnė už pačią valstybę. Šalį sudaro tam tikras (n) regionų kiekis (Snieška, Bruneckienė, 2009, p. 46). Toks požiūris regioną leidžia traktuoti kaip į kompleksinę, atvirą ir gyvą socialinę ekonominę sistemą didesnėje erdvėje ir įgalina išsamiau nagrinėti ES paramos įsisavinimo galimybes regioniniu lygmeniu.

Apibendrinant analizuotą mokslinę literatūrą galima teigti, kad regionas kaip koncepcija nėra griežtai apibrėžtas ir dažnai tampa interpretacijų objektu. Su kiekvienu naujų koncepcijų ir kategorijų atsiradimu, regiono samprata modifikuojama ir pritaikoma pasikeitusioms reikmėms. Daugelis mokslininkų regioną nagrinėja įvairiais pjūviais ir pateikia skirtingas sąvokas, todėl visuotinai pripažinto apibrėžimo nėra.

Tik pastaruoju metu ryškėjanti esminė problema kyla dėl to, kad vykstant globalizacijos procesams vis dažniau tenka lyginti regionus, priklausančius skirtingoms valstybėms. Siekiama sukurti vieningas, tarpusavyje suderintas regionų išskyrimo metodikas. Ypač tai aktualu

valstybėms, priklausančioms formaliems dideliems regioniniams susivienijimams, pvz., ES, Afrikos Sąjunga, NAFTA ir pan.

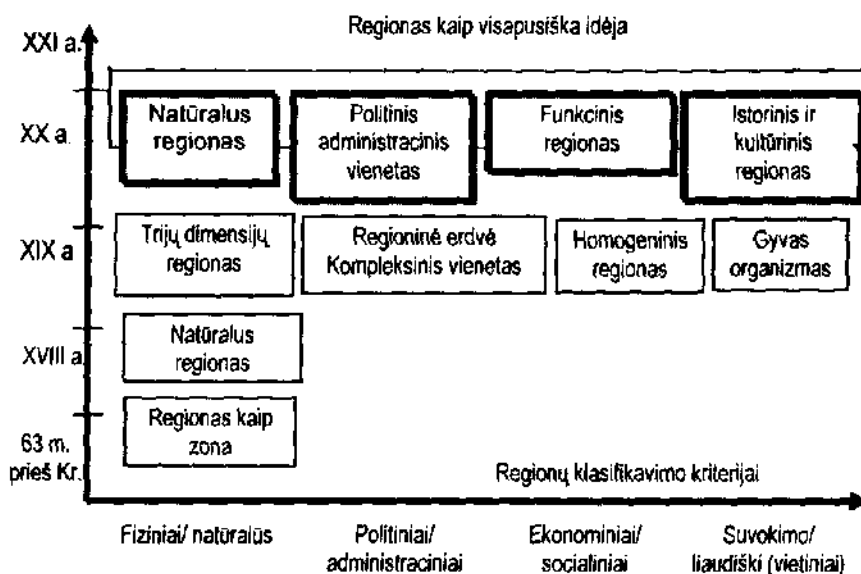
Remiantis L. Bagdoniene (2005), regionai gali būti klasifikuojami remiantis įvairiais kriterijais (žr. 1 pav.).

Rusų mokslininkai siūlo regionus klasifikuoti pagal:

1. ekonominį išsivystymo lygį;
2. regionų ekonominio vystymosi tempą;
3. teritorinę ūkio struktūrą (tolygūs ir netolygūs regionai);
4. gyventojų tankumą;
5. gyventojų prieaugį;
6. gamybinės specializacijos lygį ir kitus kriterijus (Gladki, Čistobaiev, 1998, p. 35).

Tačiau anot D. Vidickienės bei R. Melnikienės (2008, p. 53), pastaruoju metu dažniausiai naudojami 3 regionų klasifikavimo pagal urbanistinius požymius būdai:

1. Pagal gyventojų skaičių gyvenvietėse;
2. Pagal tai, ar regionas turi didmiestį;
3. Pagal gyventojų tankį.

1 pav. Regionų klasifikacija (Bagdonienė, 2005, p. 349)

Pasak G. Burbulytės (2005, p. 21), galima išskirti tokias populiariausias regiono sampratas ekonominiuose tyrimuose:

- centrinis regionas – tai J. Friedmanno pasiūlytas terminas, skirtas apibūdinti koncentruotas metropolines ekonomikas, kurias sudaro vienas ar keli miestai, sukuriantys palankią erdvę naujovėms ir ekonominiam augimui (Goodal, 1987, p. 97);

- nykstantis regionas – tai regionas, kuriam būdingas visiškas ekonominis nuosmukis, pasireiškiantis gamybos įmonių ar įstaigų uždarymu, kapitalo pasitraukimu ir darbo jėgos emigravimu (Goodal, 1987, p. 114);
- depresinis regionas – tai kažkada aukštą pramoninio išsivystymo lygį pasiekęs regionas šiuo metu, lyginant su kitais regionais, patiriantis ekonominį sąstingį (Goodal, 1987, p. 120);
- neišsivystęs regionas – tai regionas, kuriame natūralieji išteklių dar nepanaudoti, pramoninė veikla yra minimali ar visiškai neišplėtotą, labai žemas regiono gyventojų gyvenimo lygis ir labai mažos pajamos (Goodal, 1987, p. 485) (cit. pagal G. Burbulytę, 2005, p. 21).

O autoriai R. Bagdzevičienė ir R. Dapkus (2005) straipsnyje „Regioninė politika“ pateikė dar platesnę regionų klasifikaciją pagal atitinkamus bruožus (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Regionų klasifikavimas (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005, p. 72–73)

Regiono rūšis	Rūšies apibūdinimas
<i>Depresiniai regionai</i>	kurių praeities augimo tempai gana dideli, bet dėl tam tikrų priežasčių (pvz., jei baigiasi regiono gamtiniai išteklių) jie nustoja augti.
<i>Stagnaciniai regionai</i>	išsiskiriantys gana žemais arba nulinais vystymosi tempais.
<i>Regionai – pionieriai</i>	įsisavinantys naujus dalykus (pvz., technologijas).
<i>Mikro regionai</i>	dalinant juos į smulkesnes daleles, netenka regiono požymių.
<i>Pirmaujančios tvarkos ekonominiai regionai arba generaliniai regionai</i>	aukščiausios tvarkos regionai, sudarantys Šalies regioninio makro dalinimo schemas.
<i>Planiniai regionai</i>	kuriems taikomos tikslinės vystymosi programos, kurių ribos nesutampa su to pačio tinklo regionais.
<i>Unikalūs regionai</i>	charakterizuojami gana žemu išsivystymo lygiu, išskiriami besivystančiose šalyse.

Galiausiai akcentuotina, jog regionas nebūtinai turi sutapti su tam tikro subjekto (pvz., šalies) sienomis. Terminas „regionas“ gali apibrėžti ir grupę regionų, susijungusių į vieną didesnę, ir peržengiantį nacionalines valstybės sienas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek regiono sampratas, tiek regionų klasifikaciją skirtingos mokslo šakos apibūdina nevienareikšmiškai.

1.2. Lietuvos regioninė politika ir jos tikslai ES kontekste

Lietuva, tapusi Europos Sąjungos nare 2004 metais, ieško būdų, kaip mažinti skirtumus tarp regionų, efektyviai spręsti jų problemas ir kelti gyvenimo lygį visoje šalyje. Be to, integracija į ES su– teikė naujų galimybių, kuriomis reikia mokėti pasinaudoti. Šių uždavinių įgyvendinimui kuriama regioninė politika. Daug dėmesio skiriama regioninės politikos planavimo, įgyvendinimo bei vertinimo klausimų sprendimui tiek teoriniu, tiek praktiniu lygiu. Regioninės politikos tematika Lietuvoje tampa labai aktuali (Ačaitė, 2005, p. 8).

Mokslininkai skirtingai apibrėžia regioninę politiką. Vieni ją apibūdina kaip visumą priemonių, kiti – kaip planavimo procesą, tretį – kaip valstybės vykdomą veiklą (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Regioninės politikos sampratų įvairovė

Autorius	Regioninės politikos sampratos teorinės interpretacijos
R. Bagdzevičienė, R. Dapkus (2005)	visuma priemonių, skatinančių plėtrą regione bei užtikrinančių vienodą lygį ir gyvenimo sąlygas visiems piliečiams.
B. Goodal (1987, p. 401)	nacionalinės vyriausybės politika veikiant pagrindinių ekonominių išteklių paskirstymą nacionalinėje erdvėje ar jos dalyje.
J. N. Gladjkij, A. I. Čistobajev (Simanavičienė, Kilijonienė, 2004, 131–132)	politinės, ekonominės ir kitų sferų valdymas.
M. Скиннер и др., (1999, с. 335)	valstybių vyriausybių siekis likviduoti tarp regionų egzistuojantį ekonominės plėtros, socialinių, ekologinių ir kitų sąlygų disbalansą, pritraukiant investicijas į menkiau išsivysčiusias šalies dalis.
S. Vaitiekūnas (Simanavičienė, Kilijonienė, 2004, 131–132)	apibrėžimas apima visos šalies vystymo planavimą, prioritetų nustatymą ugdant šalies teritorijas, jų integraciją į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą, užtikrinant konkurencingumą vidaus ir tarptautinėje rinkoje.
K. Maniokas (2004, p. 162)	regioninė politika yra visiškai nauja viešosios politikos sritis, atsiradusi Lietuvoje dėl ES įtakos.
P. Kavaliauskas (2000, p. 42)	suprantama kaip teritoriškai ir taksonomiškai diferencijuotas šalies socialinės– ekonominės– ekologinės raidos ir krašto tvarkymo reguliavimas, siekiant visapusiškai išnaudoti vietos sąlygų ypatumus, išlyginti gyvenimo kokybės regionines disproporcijas.
R. Bagdzevičienė, J. Rimas, A. Venckus (2002)	apibrėžia šalies valdymą erdviu, regioniniu aspektu, ji parodo ryšius tarp valstybės ir regionų bei regionų tarpusavyje.
R. Vainienė (2005)	valstybės priemonių, kuriomis siekiama išlyginti regionų ekonominio išsivystymo skirtumus, visuma.
Ch. Pass, B. Lowes, L. Davies (1994)	Politika, susijusi su svarbių pusiausvyros pažeidimų tarp ūkinių rajonų pašalinimu bedarbių procento ir pajamų 1 gyventojui lygio atžvilgiu.

Pagal R. Pareigį ir O. Dorofejevą (2004, p. 2), regioninė politika – tai visos šalies plėtros planavimas, finansinių, informacinių, intelektinių, ekologinių ir kitokių išteklių regioninis planavimas, prioritetų nustatymas, turint tikslą ugdyti visas šalies teritorijas ir jas integruoti į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą. Pasak A. Oreniaus (2005, p. 111), regioninė politika viena iš pagrindinių šiuolaikinės demokratijos sudedamųjų dalių, todėl nuo to, kaip valstybė suvokia demokratiją, kokias demokratines vertybes pripažįsta, priklauso regioninės politikos formavimo bei įgyvendinimo sėkmę ir atvirkščiai.

Regioninės politikos apibrėžimų įvairovė rodo šios temos aktualumą ir svarbumą šiandienos ekonominiame šalies ūkio vystymosi procese. Tarp visų apibrėžimų galima pastebėti tam tikrus dėsningumus, t. y. visuose juose pažymima tam tikros politinės veiklos specifika, orientuota į regiono poreikių tenkinimą. Bet pabrėžiama, kad regioninė politika egzistuoja tik tuomet, kai atskiri regionai gauna nevienodo lygio valstybės paramą.

Remiantis Lietuvos ilgalaikės raidos strategija (2002), šiuolaikinė regioninė politika yra ne kas kita, kaip teritoriškai ir hierarchiškai diferencijuotas šalies socialinės, ekonominės bei ekologinės raidos ir krašto tvarkymo reguliavimas siekiant visapusiškai išnaudoti vietos sąlygų ypatumus bei turimus privalumus, išsaugoti regionų savastį bei sušvelninti gyvenimo kokybės regionines disproporcijas.

Magistro darbe autorė laikosi šios regioninės politikos sampratos: „regioninė politika – tikslinė veikla, kuria, taikant teisinės, ekonomines ir administracines priemones, daromas diferencijuotas poveikis atskirų šalies regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir sektorines disproporcijas regionų viduje, skatinti tolygią ir subalansuotą plėtrą visoje šalies teritorijoje“.

Aukščiau pateikta regioninės politikos samprata iš esmės numato siekti šių dviejų svarbiausių strateginių tikslų:

- 1) užtikrinti teritoriškai diferencijuotą socialinę, ekonominę ir ekologinę raidą ir krašto tvarkymą siekiant visapusiškai išnaudoti vietos sąlygų ypatumus bei privalumus ir išsaugoti regionų savastį.
- 2) švelninti gyvenimo kokybės regionines disproporcijas sumažinant socialinius ir ekonominius Lietuvos regionų skirtumus (Kavaliauskas, 2004, p. 20).

Regionalizacija – vienas svarbiausių regioninės politikos sėkmės veiksnių. Be jos regioninė politika apskritai negali egzistuoti, nes regionalizacija – tai regioninės politikos formavimo pradžia, aplinkos regioninei politikai formuoti sukūrimas. Plačiąja prasme regionalizacija reiškia regionų formavimą. Tai sudėtingas procesas, kurio metu išskiriami tam tikri teritoriniai vienetai ir sukuriama jų valdymo sistema (Orenius, 2005, p. 107).

Lietuvos regioninė politika istoriniame kontekste yra pakankamai jauna, lyginant su Europos Sąjungos regionine politika. Pirmas jos užuomazgas galima rasti 1964 m., kai Lietuvos SSR Ministrų Taryba patvirtino Lietuvos miestų ir gamybos vystymo schemą. Ši schema neturėjo analogų visoje TSRS.

Po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m., Lietuvoje prasidėjo regioninių vystymosi skirtumų didėjimas, atsirado prielaidos formuoti savarankišką regioninę politiką.

Lietuvoje galima išskirti keletą regioninės politikos formavimo etapų (Mačys, 2006, p. 112):

1. Iki 1997 m. regioninė politika suprantama kaip teritorinių– administracinių vienetų funkcijų ir atsakomybės sričių nustatymas. Regioninės politikos uždaviniu laikomas šalies regionų išskyrimas, t. y. teritorinis– administracinis suskirstymas. 1997 m. Europos Komisijos dokumente *Agenda 2000* konstatuojama, kad Lietuvoje regioninė politika neegzistuoja ir nevykdoma (tokia, kaip suvokiama ES).

2. 1998–2000 m. pripažįstama, kad būtina aktyvi regioninė politika, orientuota į ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimą. Regioninė politika suprantama kaip „valstybės įgyvendinama regionų atžvilgiu diferencijuota veikla, kuria siekiama subalansuoti visų šalies regionų socialinės– ekonominės plėtros sąlygas. Regioninė politika yra neatskiriama ūkio šakose bei socialinėje srityje vykdomos valstybės politikos dalis, ji yra koordinuojamojo pobūdžio“ (apibrėžimas pagal LR Vyriausybės 1998 07 21 nutarimą Nr. 902 „Dėl Lietuvos regioninės politikos metmenų“).
3. Nuo 2000 m. vidurio regioninė politika suvokiama kaip savarankiška, vertikalus, intervencinio pobūdžio politika. Tai atsispindi 2001 m. liepos 20 d. priimtame LR Regioninės plėtros įstatyme.
4. Nuo 2001 m. iš naujo svarstoma regioninės politikos samprata ir tikslai. Iš dalies tai susiję su ES požiūriu į paramą Lietuvos regionams pasikeitimu – nuo 2000 m. pereita prie centralizuoto PHARE 2000 m. programos valdymo modelio. Šiuo metu derinami vertikalus (regioninė politika kaip savarankiška politika) ir horizontalus (koordinuojamojo pobūdžio regioninė politika) požiūriai.
5. Nuo 2002 m. paaiškėjus, kad Europos komisija 2000– 2006 m. programavimo laikotarpiu Lietuvai struktūrinę paramą teiks kaip vientisam 2 NUTS lygio pirmojo tikslo regionui, buvo priimtas naujas Regioninės plėtros įstatymas. Jame aiškiai išskiriama nacionalinė regioninė politika.

Atsižvelgiant į tam tikrus socialinius ir ekonominius veiksnius, regioninės politikos uždaviniai yra:

- padidinti vietinį darbo našumą efektyviau panaudojant vietinius ekonominius išteklius;
- panaikinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų;
- pereiti prie programinio atskirų plėtros projektų finansavimo;
- užtikrinti visų regionų piliečių lygias galimybes į kokybiškesnį ir geresnį gyvenimą bei pragyvenimo lygį;
- sukurti prielaidas tolesnei plėtrai (Mačys, 2006, p. 83).

Remiantis P. Kavaliausko (2004, p. 21) nuomone, formuojant regioninę politiką Lietuvoje tikslinga būtų laikytis šių principų:

1) *integralumo* – Šalies regioninę politiką planuoti ir vykdyti reikalinga geopolitinėje ir demografinėje, socialinėje ir ekonominėje, etninėje ir kultūrinėje, aplinkosauginėje, urbanistinėje ir inžinerinėje bei administracinėje kryptyse;

2) *eurosubordinacijos* – Lietuvos regioninės politikos organizavimo teritoriniai lygmenys turėtų atitikti Europos statistinių teritorinių vienetų sistemą;

3) *teritorinės determinacijos* – regioninės politikos formavimo veiksniai apibrėžtini teritorijų

ypatumais: a) gamtinėmis sąlygomis (nuo jų priklauso gamtonaudos potencialas bei apribojimai), b) socialinėmis sąlygomis (lemia veiklos subjektų tipus ir ūkininkavimo būdą), c) ekonominėmis sąlygomis (lemia veiklos subjektų galimybes) ir d) geopolitinėmis sąlygomis (lemia valstybės raidos bendrąjį potencialą);

4) *konstruktyvumo* – regionai išskiriami ir tipizuojami įvertinant realias teritorijos raidos galimybes bendrame šalies vystymo kontekste: a) progresiniai (išsiskiriantys socialiniu ir ekonominiu gyvybingumu bei santykinai aktyviu vystymusi), b) stabilizaciniai (reikalingas esamos naudojimo sistemos aktyvus plėtojamasis vystymas), c) stagnaciniai (reikalingas esamą naudojimo sistemą adaptuojantis palaikomasis vystymas) bei d) depresiniai (reikalingas esamą naudojimo sistemą keičiantis konversinis vystymas);

5) *hierarchiškumo* – regioninės politikos organizavimo lygmenys skirtini kaip: a) tarptautinis (taikomas tarptautiniam bendradarbiavimui bei tarpvalstybinei integracijai), b) nacionalinis (Kavaliauskas, 2004, p. 21).

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje (2002) buvo numatyti šie regionų ekonomikos plėtros uždaviniai:

- Užtikrinti palankias sąlygas investicijoms į regiono ekonomiką.
- Plėtoti regionų techninę ir socialinę infrastruktūrą, remiantis subalansuotos raidos principais.
- Optimizuoti centrinių valstybės institucijų, atsakingų už regioninės plėtros politikos vykdymą, funkcijas.
- Išplėsti ekonomikos plėtros valdymo (planavimo, įgyvendinimo, koordinavimo ir kontrolės) funkcijas apskričių administracijose ir savivaldybėse.
- Didinti regionų žmogiškųjų išteklių kompetenciją.
- Sukurti žinių visuomenę, plėtojant regiono informacinę infrastruktūrą (Lietuvos ūkio ....., 2002, p. 40).

O Lietuvos regioninės politikos strateginis tikslas plėtros laikotarpiu iki 2013 metų – padidinti teritorinę socialinę sanglaudą, t.y. pasiekti, kad nė vienoje Lietuvos apskrityje:

- vidutinis gyvenimo standartas, apskaičiuotas pagal samdomojo darbo pajamas vienam namų ūkio nariui per metus, nebūtų žemesnis nei 75 proc. samdomojo darbo pajamų vienam namų ūkio nariui per metus šalyje;
- nedarbo lygis nebūtų daugiau kaip 35 proc. aukštesnis už vidutinį šalies nedarbo lygį.

Regioninę politiką Lietuvoje įgyvendina atitinkamos institucijos. LR Regioninės plėtros įstatymas (2000) nustato institucinę nacionalinės regioninės politikos įgyvendinimo sistemą:

- Vyriausybė nustato ir įgyvendina nacionalinę regioninę politiką. Pagrindiniai įgaliojimai apima probleminių teritorijų kriterijų nustatymą ir teritorijų išskyrimą, probleminių teritorijų plėtros programų tvirtinimą, naujų regionų sudarymą.

- Vyriausybės įgaliota institucija – Vidaus reikalų ministerija atsako už nacionalinės regioninės politikos koordinavimą. Pagrindiniai įgaliojimai apima regioninės politikos planavimo dokumentų rengimo organizavimą, išvadų ar kitų viešosios politikos instrumentų, atitinkančių regioninės politikos tikslus ir uždavinius, teikimą bei dalyvavimą juos rengiant, konsultacijų ir siūlymų kitiems nacionalinės regioninės politikos subjektams teikimą.

- Nacionalinė regioninės plėtros taryba – tai konsultacinė grupė, susidedanti iš ministerijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų, Lietuvos savivaldybių asociacijos, socialinių ir ekonominių partnerių atstovų ir regionų plėtros tarybų pirmininkų. Taryba svarsto viešosios politikos instrumentus ir teikia išvadas bei pasiūlymus dėl nacionalinės regioninės politikos nustatymo ir įgyvendinimo.

- Regionų plėtros tarybos susideda iš apskrities viršininko, regiono savivaldybių merų, teritorinės darbo biržos atstovo ir savivaldybių tarybų narių. Savivaldybių tarybų narius į regiono plėtros tarybą skiria savivaldybių tarybos pagal kiekvienos savivaldybės gyventojų skaičių. Regionų plėtros tarybos svarsto ir tvirtina regionų plėtros planus, teikia siūlymus Vyriausybei ir kitiems nacionalinės regioninės politikos subjektams dėl šios politikos įgyvendinimo.

- Apskričių viršininkų administracijos rengia regionų plėtros planų projektus, koordinuoja patvirtintų planų įgyvendinimą, dalyvauja rengiant ir vykdant probleminių teritorijų plėtros programas, atlieka šių programų asignavimų valdytojo ir regiono plėtros tarybos sekretoriato funkcijas.

- Kitos Vyriausybės paskirtos institucijos, kai sudaromi nauji (probleminiai) regionai, nesutampantys su vienos iš 10 apskričių ribomis.

Šiuo metu Lietuvoje yra dešimt aukštesniųjų teritorinių darinių – apskričių, kurios yra pagrindiniai teritoriniai dariniai, kur ir vykdoma nacionalinė regioninė politika. Tačiau neretai pasigirsta nuomonių, kad būtina formuoti didesnius regionus ir atsisakyti apskričių (Mačys, 2006, p. 129).

Lietuvos regioninės politikos prioritetinė kryptis yra tolygi Lietuvos teritorinė ekonominė plėtra, t.y. kryptingas ir koordinuotas ilgalaikės ekonominės plėtros skatinimas ir konkurencingumo didinimas žemo gyvenimo lygio teritorijų apsuptuose regioniniuose centruose, kurie, turėdami ekonominį potencialą ir infrastruktūrą, gali atlikti regioninių augimo centrų funkcijas ir jų plėtra gali užtikrinti didesnę teritorinę socialinę sanglaudą regione, o kartu ir Lietuvoje (Lietuvos regioninės ..., 2005).

Tam, kad šalies valdžia pasiektų iškeltus tikslus naudojama daugelis priemonių bei instrumentų, regionų ekonomikos teorija pateikia tokius regionų politikos strategijų pavyzdžius:

1. *Į rinką orientuota regioninė politika* sudaro regioninės politikos pagrindą. Jos tikslas – panaikinti bet kokius veiksnius, trukdančius optimaliai paskirstyti gamybos išteklius, kurie užtikrina ekonominę plėtrą. Ši strategija neteikia pirmenybės nė vienam regionui. Į rinką orientuota regioninė politika siekia pašalinti visas judėjimą ribojančias kliūti, kad kapitalas ir darbo jėga galėtų laisvai migruoti ten, kur nepakanka išteklių ir yra didžiausias darbo užmokestis.
2. *Į gyvenimo lygio suvienodinimą orientuota regioninė politika* sprendžia tam tikras ekonomiškai silpnų regionų problemas (pvz. didelis nedarbas, nevystomas verslas, trūksta kapitalo). Šios politikos tikslas – sulyginti gyvenimo lygį šalies regionuose. Manoma, kas ši politika atskleidžia neišnaudotą gamybos potencialą ir taip prisideda prie ekonominio šalies vystymo.
3. *Sienų regioninė politika* siekia sušvelninti sienos barjerų padarinius bei sieną padaryti kontaktine zona. Šios politikos bruožai – ekonominis augimas ir finansinė pagalba. Kliūčių, trukdančių prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimui pašalinimo tikslas – skatinti ekonominį augimą.
4. *Pagalba per socialinę paramą.* Ši strategija yra kompensuojamoji. Jos tikslas – užtikrinti tam tikras pajamas vienam gyventojui pagal skirstomąsias normas (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005, p. 77–78).

Kiekviena iš apibūdintų strategijų, pasak R. Bagdzevičienės ir R. Dapkaus (2005, p. 78), turi privalumų ir trūkumų (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Regionų politikos strategijų privalumai ir trūkumai

Strategija	Privalumai	Trūkumai
<p>Į rinką orientuota regioninė politika</p> <p>Į pragyvenimo lygio suvienodinimą orientuota regioninė politika</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Neiškrepia erdvinių gamybos veiksnių paskirstymo. • Dalinai išsprendžia su pasieniu susijusias problemas. • Trumpalaikis efektas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rezultatai neprognozuojami. • Ilgalaikis efektas. • Netiesioginis problemų sprendimas. • Iškreipia erdvinį gamybos veiksnių paskirstymą.
<p>Į sieną orientuota regioninė politika</p> <p>Pagalba per socialinę paramą</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tiesiogiai šalina su siena susijusias problemas. • Neiškrepia erdvinių gamybos veiksnių paskirstymo • Neiškrepia erdvinių gamybos veiksnių paskirstymo. • Trumpalaikis poveikis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgalaikis poveikis. • Nežymus pagalbos poveikis. • Nepašalina su siena susijusių problemų.

Anot minėtų autorių, efektyviausia regioninė politika, atsižvelgiant į ekonominių veiksmų paskirstymą – į rinką orientuota politika. Taikant šią politiką paskirstymo principas išlieka nepakitęs, o tai yra labai svarbu regiono ekonominiam augimui. Naudojant strategijas atskirai ne visada yra pasiekiamas laukiamas rezultatas, todėl keleto strategijų kombinacija yra praktiškesnė. Pvz.: naudojant į sieną orientuotą strategiją kartu su pagalba per socialinę paramą

Lietuvos regioninę plėtrą veikia dviejų politikų, t. y. nacionalinės regioninės politikos ir Europos Sąjungos regioninės politikos priemonės. Nacionalinė regioninė politika, vykdoma siekiant tikslo – mažinti socialinius– ekonominius netolygumus tarp Lietuvos regionų. Europos Sąjungos regioninė politika – tai tikslinė veikla, kuria siekiama efektyviai įsisavinti ES teikiamą finansinę paramą, skiriamą mažinti socialinius ekonominius skirtumus tarp tos šalies ir kitų ES tokio pat dydžio regionų, teikiant finansinę paramą iš ES struktūrinių fondų. Šios politikos tarpusavyje yra susiję (Bertavičiūtė, 2006).

Ekonominės ir socialinės sanglaudos stiprinimas, siekiant skatinti visos Bendrijos tvarią plėtrą, yra vienas iš Europos Sąjungos sutarties ramsčių. Sutartyje ypatingai pabrėžiama, kad Sąjungos veiksmai turėtų būti nukreipti į skirtumų tarp įvairių vystymosi lygių skirtinguose regionuose sumažinimą bei į plėtros mažiausiai išsivysčiusiuose regionuose, įskaitant ir kaimo vietas, skatinimą.

ES regioninė politika buvo pradėta formuoti 1988 m. Bendrijos pagrindinės politikos rėmuose. Ji buvo įgyvendinama Europos regioninės plėtros fondo (ir Sanglaudos fondo) pagalba. Šis fondas buvo skirtas mažiausiai išsivysčiusiems Sąjungos regionams, atsižvelgiant į jų BVP vienam gyventojui, bei siekiant sumažinti išsivystymo skirtumus tarp regionų. Pavyzdžiui, kiekvienas Struktūrinių fondų investuotas euras mažiausiai išsivysčiusiuose regionuose 1.33 eurų padidindavo šių regionų BVP. Šis pavyzdys įrodo, jog Bendrijos pagalba šioje srityje atneša svarbios pridėtinės vertės.

Vykdam Europos Sąjungos regioninę politiką Lietuvoje, galime išskirti du etapus:

- 1) iki įstojimo į Europos Sąjungą
- 2) po įstojimo.

Iki įstojimo ES politika pradėta vykdyti per finansinius stojimo paramos instrumentus PHARE, SAPARD, ISPA.

Kaip minėta, Lietuvos ir ES regioninė politika yra neatsiejama. ES ir Lietuvos, kaip jos narės, regioninė politika turi būti pagrįsta keturiais tarpusavyje susijusiais bendraisiais principais:

- *programavimo* (ES struktūrinių fondų parama skiriama integruotoms, daugiametėms ir ES gaires atitinkančioms plėtros programoms įgyvendinti);
- *koncentravimo* (ES struktūrinių fondų parama turi būti panaudojama menkiausiai išsivysčiusiuose regionuose);

- *partnerystės* (vykdant paramos programavimą, įgyvendinimą, priežiūrą ir vertinimą turi būti konsultuojamasi su regioninės ir vietos valdžios institucijomis, NVO, ekonominiais, socialiniais ir kitais kompetentingais partneriais);

- *papildomumo* (parama turi papildyti, o ne pakeisti ES valstybių narių viešąsias ir kitas atitinkamas struktūrines išlaidas) (Nakrošis, 2003, p.15 – 16).

Atsiranda dar vienas – *subsidiarumo* principas, kurio svarba Europos Sąjungoje pasireiškia dėl kylančio fundamentalaus klausimo: kur pasibaigia nacionalinė regioninė politika ir prasideda Sąjungos politika. Jis atspindi regioninės politikos decentralizacijos tendenciją. Bet ribos tarp tų lygių regioninėje politikoje išlieka neaiškios ir neapibrėžtos bei sunkiai atskiriamos (Ačaitė, 2005, p. 9).

ES regioninės politikos bendrasis tikslas – siekti valstybių socialinės ir ekonominės sanglaudos. Regioninės politikos objektas yra laisvos ekonomikos rinkų augimo tarpinių rezultatų koregavimas, siekiant dviejų susijusių tikslų: ekonomikos plėtros ir socialinės gerovės augimo. Esant ekonomikos nuosmukiui ar sąstingiai pirmenybė teikiama ekonomikos augimui, o pasiekus tam tikrą ekonomikos lygį vis daugiau dėmesio skiriama gyvenimo lygio bei gyvenimo sąlygų suvienodinimui (Dapkus, 2006, p. 66). Pagrindinis dabartinės regioninės politikos principas – telkti pagalbą regionams, kurių plėtra atsilieka nuo kitų dėl rimtesnių problemų infrastruktūroje, ekonominėse veiklose ir švietime. ES regioninė politika remia Europos solidarumo idėją, todėl reikia derinti šalių narių veiksmus atsižvelgiant į subalansuotą Europos integraciją, o taip pat ir juos tikslingai nukreipti vykstančių globalizacijos procesų kontekste.

ES regioninės politikos, skirtos regioniniams ekonomikos raidos netolygumams sumažinti, jų konkurencingumui didinti, sukūrimas įteisino regionus ir institucijas, kurios atstovauja regionams. Į valstybių regionalizaciją pradėta žiūrėti kaip į pagalbą Europos integracijai. Airijoje susikūrė aštuonios regioninės institucijos, Portugalijoje – penki regionų koordinavimo komitetai, Graikijoje sukurta 13 regionų, Suomijoje įsteigta 20 regioninių tarybų ir t.t. Kai kurios valstybės šioje regionalizacijos srityje yra pažengusios taip toli, kad galima kalbėti apie „regionų Europą“, kurioje regionai funkcionuotų kaip tarpinio lygmens (tarp nacionalinės valdžios ir vietos savivaldos) viešosios institucijos, užtikrinančios endogeninę darnią regiono ekonomikos plėtrą, didinančios tarptautinį jo konkurencingumą ir skatinančios užsienio investicijas bei plėtojančios regioninį identitetą (Ekonomikos modernizavimas ..., 2007, p. 324).

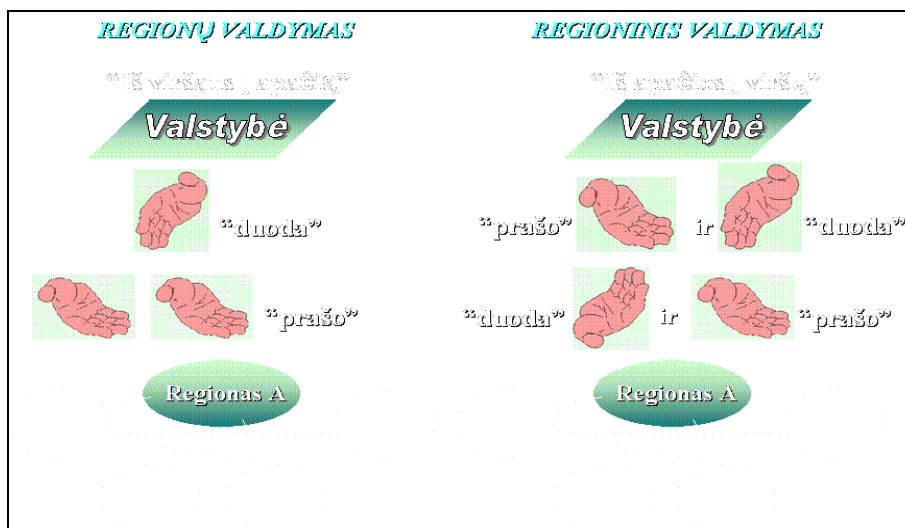
Pažymėtina, jog daugelis valstybių nepripažįsta regiono kaip naujos valdžios pakopos, kitos skirtingai apibrėžia regiono prigimtį ir paskirtį. Kaip teigia H. Armstrong ir J. Taylor (2003, p. 29), nelengva užduotis įpratinti vietinės valdžios institucijas bendradarbiauti tarpusavyje. Kai visų trijų lygių valdžios – ES, šalies narės ir regioninės/vietinės valdžios institucijos – yra įtrauktos į regioninę politiką, jos taip pat privalo derinti politinius veiksmus. Taigi Lietuvos regioninė politika

turi būti koordinuojama ne tik valstybiniu lygiu, bet ir tarptautiniu bei tarpinstituciniu. Taigi į šį procesą įsitraukia įvairių lygių valdžios institucijos.

Nuo to, kaip formuojama ir įgyvendinama šalies regioninė politika, kokią regionalizacijos formą ji pasirenka, priklauso jos efektyvumas, nes pasirinkta institucinė struktūra stipriai veikia ryšius tarp skirtingų valdymo lygmenų. Anot A. Orenio (2005, p. 109), atsižvelgiant į regionalizacijos formas galimi du pagrindiniai regioninės politikos formavimo ir jos įgyvendinimo organizavimo tipai: „regionų valdymas“ ir „regioninis valdymas“. Pirmasis tipas apibūdina regioninio valstybės valdymo organizavimą, kuris prasideda nuo centrinės valdžios ir daugeliu atvejų lemia centralizuotą regioninės politikos formavimo būdą. Regionų valdymo atveju viskas prasideda nuo centrinės valdžios, t. y. svarbiausi sprendimai priimami „viršuje“ ir siunčiami vykdyti į „apačią“. Toks valdymo organizavimas būdingas daugeliui centralizuotų valstybių, pasirinkusių administracinės regionalizacijos formą. Šiuo atveju (šis regionų valdymo tipas dar vadinamas „tradiciniu“) nebesugebama patenkinti skirtingų interesų grupių poreikių, kuriems vis labiau diferencijuojantis atsiranda didelių regioninės plėtros kliūčių.

Antrasis tipas – „regioninis valdymas“ („iš apačios į viršų“) – gali būti apibūdinamas kaip pirmojo alternatyva. Šiuo atveju valdymo iniciatyvą rodo piliečiai arba vietinio lygmens (savivaldos) institucijos, mažiausiai nutolusios nuo piliečių, o sprendimai priimami ten, kur atsiranda jiems poreikis. Šis valdymo tipas atitinka tik vieną regionalizacijos formą – regionalizaciją per egzistuojančias vietinio valdymo struktūras (Orenius, 2005, p. 109).

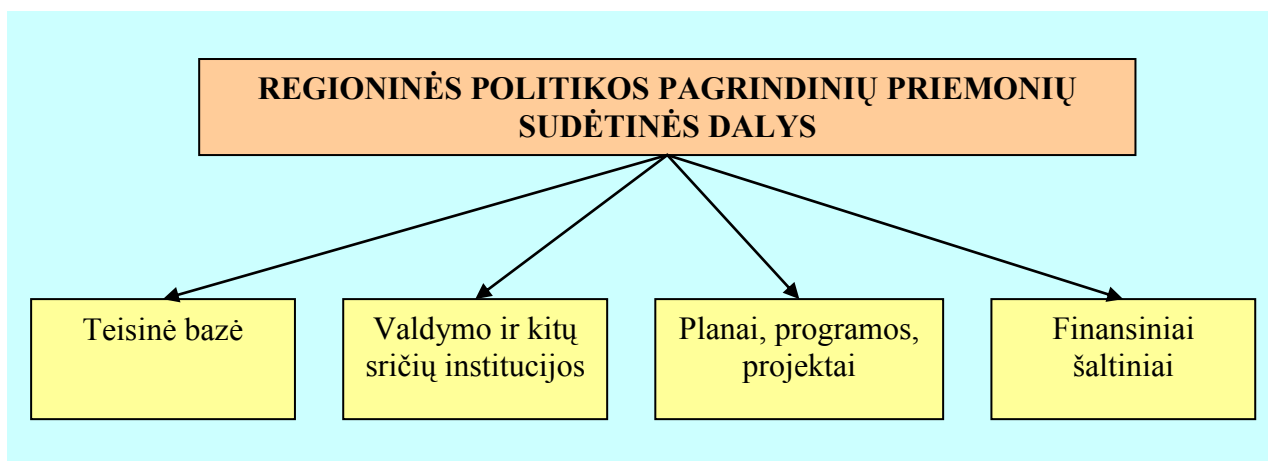
Efektyviai regioninei politikai užtikrinti reikalingas gerai organizuotas regioninis valdymas ir koordinuotas regioninės plėtros institucijų tinklas. Regioninės valdžios ir vadovavimo problemos šiuo metu yra aktualios visoje Europoje. Tradicinė regioninė valdžia patiria krizę dėl neefektyvių „iš viršaus į apačią“ valdymo metodų ir jų nesugebėjimo patenkinti vis labiau diferencijuotus skirtingų interesų grupių poreikius (žr. 2 pav.). Pasaulinės ekonomikos globalizacija kartu su mokslu pagrįstos ekonomikos plėtra daro didelę įtaką ekonominės ir regionų plėtros strategijų formavimui. Daugelyje šalių pagrindiniai pokyčiai vyksta panaikinant valstybės reguliavimą ir vykdant decentralizaciją. Politinė decentralizacija šiuo metu yra esminis akcentas visame pasaulyje. Jos išdava yra nacionalinio ekonominės politikos koordinavimo mažėjimas (Bagdzevičienė, Tamkus, 2003).

2 pav. Regionų ir regioninio valdymo modeliai (Bagdzevičienė, Tamkus, Navackaitė, 2003)

Anot V. Čapliko (2006, p. 29), turint vienokiu ar kitokiu būdu nustatytus regionus einama prie regionines politikos formavimo ir įgyvendinimo, tai susiję su atitinkamomis priemonėmis. Jų gali būti daug ir įvairių, priklauso nuo valstybės regioninės politikos supratimo, patirties, atsakingų darbuotojų gebėjimo gerai tvarkyti šią sritį.

Demokratinėje valstybėje regioninė politika vykdoma įstatymų keliu, todėl galima teigti, kad įstatymai yra jos teisinis pagrindas arba pamatinė bazė. Gerai parengta regioninės politikos teisinė bazė apibrėžia bei nustato ir kitas svarbias jos priemones: regiono valdymo principus, politinę kompetenciją, plėtros instrumentarijų, finansavimo šaltinius ir pan. Atsižvelgiant į įvairius regioninės politikos priemonių skirstymus galima išskirti tokias svarbiausias sudėtines dalis, kurios nurodytos 3 paveiksle.

3 pav. Regioninės politikos priemonės (Čaplikas, 2006, p. 30)

Apibendrinant norėtusi pažymėti, jog vis labiau įvairiuose moksliniuose tyrimuose akcentuojamas regioninės politikos, regionų plėtros teorijų ir valdymo institucijų problematiškumas, nagrinėjami pagrindiniai regioninio valdymo reformų motyvai bei veiksniai,

turintys įtakos šių reformų rezultatams, pateikiami institucinių struktūrų valdymo sistemos veiklos bei jos analizės ypatumai. Regionų plėtra nagrinėjama kaip daugiaplanis procesas, kuris veda prie radikalių permainų socialinėse, institucinėse, administracinėse struktūrose, žmonių elgsenoje bei ūkio augime, siekiant išsivystymo skirtumų panaikinimo tiek šalies, tiek tarptautiniu mastu (Dapkus, 2008).

Lietuvos nacionalinės regioninės politikos, kaip ir ES regioninės politikos pagrindinis ir ilgalaikis tikslas yra regionų socialinių, ekonominių skirtumų, netolygumų mažinimas, t.y. konvergencijos tarp regionų siekimas. Todėl svarbu tampa įvertinti vykdomos regioninės politikos pasekmes, įvertinti ar regionų ekonominio išsivystymo netolygumai didėja ar mažėja, ar tarp regionų vyksta konvergencija, ar divergencija ir kokie veiksniai tai nulemia.

1.3. Regiono plėtos procesas ir jo vertinimo galimybės

Anot R. Bagdzevičienės ir kt. (2003), regionų kūrimą skatina globaliniai ekonominiai ir politiniai pokyčiai – globalinių ekonominių blokų kūrimasis bei visoje Europoje stiprėjančios decentralizacijos tendencijos. Jos mažina nacionalinių sienų reikšmingumą pasaulinėje ekonomikoje ir skatina regionalizacijos poveikį ekonominei plėtrai.

Kadangi šiame darbo skyriuje bus trumpai aptariamas regioninės plėtos procesas, magistro darbo autorė pirmiausiai siekia apibūdinti patį terminą „regioninė plėtra“. Taigi, remiantis įvairiais moksliniais požiūriais galima teigti, kad nėra visuotinai priimto regionų plėtos proceso apibrėžimo, nes šis procesas yra kompleksinis. Šiuo atveju modelis turėtų būti vertinamas regiono plėtos kontekste, atsižvelgiant į esminius regiono plėtos principus ir regiono plėtos proceso aspektus, o galutiniam rezultate jis turi prisidėti prie regiono ekonominio potencialo augimo bei gyvenimo lygio ir kokybės gerinimo.

Regionų plėtra yra toks regioninės sistemos funkcionavimo būdas, kuris nukreiptas į teigiamą gyvenimo lygio ir kokybės dinamiką, aprūpintą pastovia, subalansuota teritorijos potencialų (socialinio, išteklių, ūkio, ekologinio) reprodukcija. Šiuo atveju regionų plėtra nėra utopija arba nepasiekiamas idealas, o visuotinai priimta regioninės būklės norma ir bet kurie nukrypimai traktuojami kaip degradacija, sisteminė krizė, depresija ir pan. Gali būti išskirti tokie regionų plėtos požymiai: pastovumas, subalansuotumas ir socialinė orientacija (Bagdzevičienė, Dapkus, 2005).

Sisteminis požiūris į regionines plėtos teorijas, jų sudedamuosius modelius bei bendras šių teorijų pagrindas, taikant ekonominės bazės teoriją, anot R. Bagdzevičienės (2003), galėtų būti pavaizduotas 1 priede pateikiama schema.

Valstybės nacionalinė regioninė politika yra svarbus įrankis, padedantis išspręsti ekonominės ir socialinės plėtos netolygumo šalyje problemas, sutelkti gamybinius išteklius mažiau

išsivysčiusiuose regionuose bei sumažinti verslų skverbimąsi į perpildytus regionus. Norint objektyviai vertinti regionų tarpusavio skirtumus tikslinga naudoti tam tikrą vertinimo metodiką, kuri įvertintų vidinių ir išorinių veiksnių tarpusavio priklausomybes ir reikšmę galutiniams regiono veiklos rezultatams (Bagdzevičienė, 2003, p. 3).

Mūsų šalyje regioninė politika dar tik kuriama: priimti Lietuvos regioninės politikos metmenys, regioninės plėtros įstatymas, kuriamos regioninės plėtros institucijos ir t. t. Šiame procese iškyla daug problemų. Nėra moksliskai pagrįstos regioninių plėtros programų metodikos ir rekomendacijų, kaip diegti programinę regiono vadybą. Regionų vadybos silpnoji vieta – kompleksinis regiono socialinių ir ekonominių rezultatų vertinimas. Taigi ši tema yra svarbi vykdant šalies ekonominę ir socialinę plėtrą. Kadangi nėra bendros vertinimo metodikos, kuri būtų pagrįsta integruotais rodikliais, apskaičiuotais, remiantis tų pačių informacijos šaltinių duomenimis, rezultatų vertinimai yra gana subjektyvūs (Kilijonienė, Simonavičienė, 2005, p. 11).

Remiantis S. Šiupšinsko (2005) nuomone, vertinant regioninės politikos įgyvendinimą klaidų tikimybė padidėja dėl šių priežasčių:

- Sudėtinga investicijas, kitas iniciatyvas koordinuoti tarp įvairių institucijų (šakiniai interesai, daugybė planų, prasta informacijos sklaida).
- Statistiniai duomenys (trūksta rodiklių skirtumams parodyti, vėluoja statistiniai duomenys).
- Savivaldybių biudžetų pajamų gavimo principai nesusieti su veiklos rezultatais (vietinių mokesčių įvedimas).
- Žemės valdymo klausimai (stringančios reformos trukdo plėtrai).
- Pasirengimo, gebėjimų, bendradarbiavimo tradicijų skirtumai (cit. pagal Kilijonienę, Simonavičienę, 2005, p. 11).

Regioninės politikos įgyvendinimas daug priklauso ir nuo vietos, regiono iniciatyvų, kurie yra atsakingi už teritorijos išteklių apsaugą, įvairovės skatinimą, t. y. už teritorijos patrauklumo didinimą.

Regioninė politika, įvaldžius sudėtingą regionų plėtros planavimo ir sprendimų dėl ekonominės ir socialinės plėtros priėmimo sistemą, turėtų užtikrinti regionų ir savivaldybių indėlį planuojant ir įgyvendinant regioninę politiką. Partnerystės principas yra vienas svarbiausių įgyvendinant regioninę politiką, o regionai ir savivaldybės yra bene patys svarbiausi partneriai (institucijos) šiame procese.

Regionų socialinę– ekonominę padėtį vertinti reikėtų periodiškai, kad regioninę politiką būtų galima kreipti į tuos regionus, kuriems to labiausiai reikia. Nuolatinis esamos situacijos vertinimas leidžia kontroliuoti lėšas, kurias skirtos regionų ekonominei ir darniai kitų sričių plėtrai (Kilijonienė, Simonavičienė, 2005, p. 12).

Pasak minėtų autorių, bendrai regionų būklei įvertinti lyginami makroekonominės veiklos elementai: bendri demografiniai, socialiniai, ekonominiai, taip pat darbo jėgos, užimtumo ir nedarbą apibūdinantys rodikliai. Naujųjų ES šalių narių socialinės– ekonominės padėties makroekonominio konteksto vertinimas remiasi bendrais demografiniais, socialiniais, ekonominiais, darbo jėgos, užimtumo ir nedarbo rodikliais.

Apibendrinant galima teigti, kad regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo modelis yra principinis ir kiekvienu atveju priklauso nuo nacionalinių iniciatyvų arba valstybės vaidmens, t. y. nuo valdžios institucijų plėtros politikos. Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas atliekamas trim etapais:

- 1) esamos regionų socialinės– ekonominės padėties vertinimas;
- 2) regioninės politikos priemonių numatymas;
- 3) regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas.

Regionų socialinės– ekonominės padėties vertinimas turėtų būti atliekamas periodiškai, kad regioninės politikos priemonės būtų galima nukreipti į tuos regionus, kuriems jų labiausiai reikia. Periodiškai atliekamas esamos situacijos vertinimas leidžia kontroliuoti lėšas, kurios skiriamos regionų ekonominei ir kitų sričių darniai plėtrai.

2. EUROPOS SAJUNGOS FINANSINĖS PARAMOS LIETUVOS REGIONAMS ANALIZĖ

2.1. Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansinė parama

Pagrindinė Europos Sąjungos struktūrinės politikos atsiradimo priežastis – didelis atotrūkis tarp turtingiausių ir skurdžiausių ES valstybių narių ar atskirų jų regionų išsivystymo lygio. Skirtumai tarp regionų buvo ryškūs nuo pat Europos Bendrijos įkūrimo (tuo metu bene ryškiausias pavyzdys – atsiliekančios Pietų Italijos regionai). Šie skirtumai dar labiau išryškėjo vėlesniais Europos Bendrijų (Europos Sąjungos) plėtros etapais, pirmiausia įstojus į ją tokioms šalims kaip Airija, Graikija, Ispanija ir Portugalija ir 2004 m. prisijungus dar 10 narių: Vengrijai, Lenkijai, Čekijai, Slovakijai, Slovėnijai, Lietuvai, Latvijai, Estijai, Maltai ir Kipriui. Šiuo metu skirtumai tarp 25 ES valstybių narių (jų regionų) siekia 4,4 karto, o įstojus Bulgarijai ir Rumunijai planuojama, kad jie padidės net iki 6 kartų.

Struktūrinės politikos fondai visu pirma siekia padėti sunkumus išgyvenantiems regionams prisitaikyti prie besikeičiančių ekonominių ir socialinių sąlygų. Iš jų finansuojami projektai, padedantys sunkiai besiverčiančioms organizacijoms ir darbuotojams imtis kitos, perspektyvesnės, veiklos. Kita galimybė – didinti krizę išgyvenančių ūkio šakų ekonominės veiklos efektyvumą ir padėti joms atlaikyti konkurencinį spaudimą, pavyzdžiui, mokyti bedarbius, kad jie įgytų perspektyvesnių specialybių (Gečas K., Jakubavičius A., Vijeikis D., 2004., p. 1).

Kaip žinoma, regioninės politikos paskirtis – mažinti ekonominės ir socialinės gerovės skirtumus tarp regionų paskutiniaisiais dešimtmečiais buvo vienas svarbiausių ES rūpesčių. Nors ES regioninė politika tapo labiau regima nuo 1975 m. kai buvo įkurtas Europos regioninis plėtros fondas, tačiau galutinai suformuota buvo jau po 1989 m. reformų įgyvendinančių Vieningą Europos aktą. Pastarasis patvirtino ekonominės ir socialinės sanglaudos tarp šalių narių principą ir šios reformos metu buvo įteisinti vadinamieji ES Struktūriniai Fondai (ES SF): Europos socialinis fondas (ESF), Europos regioninės plėtros fondas (ERPF), Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF) ir Žuvininkystės fondas (ŽF). Sanglaudos principą galutinai įtvirtino Maastrichto sutartis, po kurios, 1993 m. reformuojant SF, buvo papildomai įkurtas Sanglaudos fondas. Šis fondas kartu su keturiais Struktūriniais fondais ir sudaro svarbiausius ES struktūrinės paramos ramsčius (Mačys G., 2006. p.1).

Europos struktūrinis fondas yra vienas iš svarbiausių ES Augimo ir užimtumo strategijos elementų, kurio tikslas – tobulinti ES piliečių gyvenimą, suteikiant jiems geresnių įgūdžių ir geresnes darbo perspektyvas. Jo apimtis tikrai didelė. Šiems uždaviniams įgyvendinti 2007 – 2013 m. laikotarpiu valstybėms narėms ir regionams bus paskirstyta apie 77 milijardai eurų.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą atsirado galimybė Lietuvos ūkininkams ir kitiems kaimo vietovių gyventojams pasinaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama pagal KPP ir BPD kaimo plėtros priemones.

Pasak T. Panfil (2004), Europos Sąjungos struktūriniai fondai – regioninės politikos, kuria siekiama sumažinti regionų plėtros skirtumus ir skatinti menkiau išsivysčiusių regionų plėtrą, finansiniai instrumentai.

Europos Sąjungos struktūrinė parama nuosekliai mažina socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ar atskirų regionų. Jos pamatinės vertybės galima išreikšti dviem žodžiais – „solidarumas“ ir „sanglauda“ (D. Trakelis, 2007).

Šios paramos tikslas – padėti sunkumus išgyvenantiems regionams prisitaikyti prie besikeičiančių ekonominių ir socialinių sąlygų. Taip pat nori padėti didinti krizę išgyvenančių ūkio šakų ekonominės veiklos efektyvumą ir padėti joms atlaikyti konkurencinį spaudimą (bedarbiai gali mokytis, kad įgytų perspektyvesnių specialybių ir pan.). Analizuojama parama pirmiausiai finansuojami projektai, padedantys sunkiai besiverčiančioms įmonėms ir darbuotojams imtis kitos, perspektyvesnės, veiklos. Struktūriniai fondai nefinansuoja pasyvios socialinės politikos priemonių (nedarbo pašalpos ir pan.).

Yra įsteigti tokie ES struktūriniai fondai: Europos regioninės plėtros fondas, Socialinis fondas, Žuvininkystės fondas bei Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF). Pastarasis yra aktualiausias, nes būtent iš šio fondo finansuojamas žemės ūkis. Fondas įsteigtas 1962 m. Jį galima įvardinti kaip kaimo plėtros politikos finansinį svertą. EŽŪOGF padalytas į du skyrius: Garantijų skyrių ir Orientavimo skyrių.

Numatyta, kad kiekvienas struktūrinis fondas gali finansuoti tam tikrus tikslus įgyvendinančias priemones. Šiuo metu nustatyti 3 prioritetiniai struktūrinių lėšų investavimo tikslai:

1. Skatinti atsiliekančių regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Parama skiriama regionams, kuriuose BVP vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionams, kur ypač mažas gyventojų tankumas (remiant pastaruosius, siekiama išvengti migracijos ir tolesnio jų gyventojų skaičiaus mažėjimo). Būtent šiam paramos tikslui yra priskiriama visos Lietuvos teritorija;

2. Remti krizės apimtus pramonės regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis. Remiami regionai, kuriuose ekonominės veiklos pagrindą sudaro pramonė ir kuriuose ilgai išlieka didelis nedarbas. Taip pat skatinama kaimo vietovių plėtra ir prisitaikymas prie ekonomikos pokyčių;

3. Teikti paramą mokymui, kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui. Pagrindinės priemonės – profesinis mokymas ir perkvalifikavimas, darbo rinkos institucijų plėtra. Šios priemonės bus finansuojamos iš Europos socialinio fondo. (V. Nakrošis, 2003, p. 49)

ES struktūrinių fondų parama skiriama tiems projektams, kurie yra ekonomiškai naudingi, tačiau negreitai finansiškai atsiperkantys.

Bendrasis programavimo dokumentas (BPD). BPD – ES investicijų planavimo dokumentas, kuriame, atsižvelgiant į esamos situacijos analizę, apibrėžiamas programuojamo periodo plėtros tikslas ir jo siekimo strategija, nustatomi investavimo prioritetai, aprašomos strategiją įgyvendinančios priemonės bei pateikiamas pirminis finansinis planas. BPD traktuojamas kaip integruota ir subalansuota plėtros strategija. Šiame dokumente yra numatyti tikslai, uždaviniai, prioritetai ir paramos gavėjai.

Kaip pagrindinis šio dokumento tikslas – sustiprinti nacionalinio ūkio ilgalaikio konkurencingumo plėtotės prielaidas, paspartinti perėjimą prie žinių ekonomikos, kuriai būdingas didėjantis BVP ir aukštas gyventojų užimtumo rodiklis, stiprinti žinių ekonomikos plėtrą, kuri lemia aukštesnį gyvenimo lygį ir visų Lietuvos gyventojų gerovę. Tačiau čia dar yra išskirti ir specifiniai tikslai:

- plėtoti naują ir gerinti esamą fizinę infrastruktūrą siekiant paskatinti ūkio augimą ir pagreitinti laisvą prekių, paslaugų ir žmonių judėjimą;
- užtikrinti, kad BPD priemonėmis skatinamas augimas būtų suderintas su darnaus vystymosi principu;
- gerinti Lietuvos darbo jėgos įgūdžius ir užtikrinti, kad darbo jėga būtų lanksti ir mokėtų prisitaikyti ir kt. (www.nma.lt) .

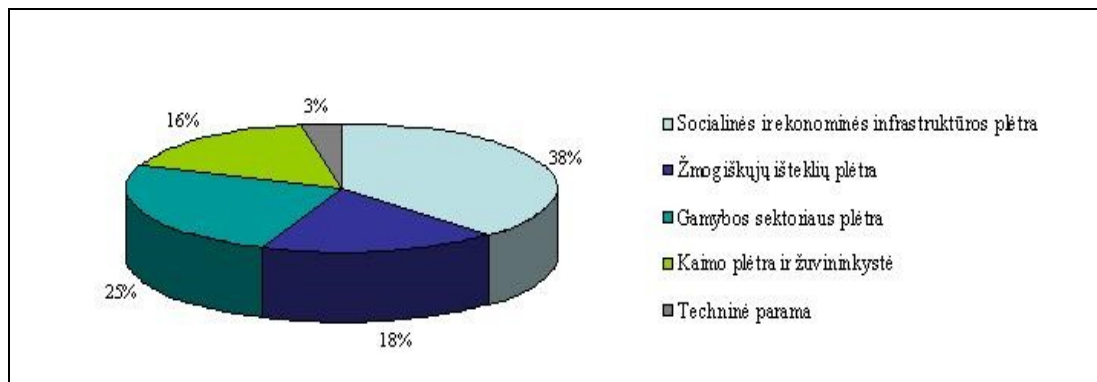
Taipogi šiame bendrojo programavimo dokumente yra iškelti tam tikri uždaviniai, kurie įvardijami kaip:

- konkurencingo, į ES rinkas orientuoto žemės ūkio kūrimas skatinant maisto saugą ir rinkodaros plėtrą, leidžiančią veiksmingiau panaudoti esamus išteklius ir išsaugoti darbo vietas kaimo vietovėse;
- galimybių paįvairinti ekonominę veiklą kaimo vietovėse sukūrimas;
- žemės ūkio produktų gamintojams – papildomos ekonominės veiklos vykdymas puoselėjant biologinę įvairovę, kraštovaizdį ir aplinką.

Bendrajame programavimo dokumente yra išskiriamos penkios prioritetinės kryptys:

1. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra.
2. Žmogiškųjų išteklių plėtra.
3. Gamybos sektoriaus plėtra.
4. Kaimo plėtra ir žuvininkystė.
5. Techninė parama.

Pagal minėtas BPD prioritines kryptis ES parama pasiskirstė taip (žr. 4 pav.): daugiausiai paramos numatyta skirti socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtrai (38 proc.) ir gamybos sektoriui (25 proc.), o mažiausiai, vos 3 proc. lėšų – techninei paramai.

4 pav. 2004–2006 m. ES paramos pasiskirstymas pagal prioritines kryptis proc.

Pažymėtina, kad šia parama galėjo pasinaudoti žemės ūkio bendrovės, kooperatinės bendrovės, ūkininkai, kaimo gyventojai, kaimo bendruomenės, privačios įmonės, mokymo institucijos, nevyriausybinės organizacijos ir kitos žemės ūkio sektoriui priklausančios organizacijos. (ES Struktūrinių fondų paramos vadovas, 2004)

Daugiausiai veiklų apimantis yra ketvirtasis prioritetas. Šiam prioritetui įgyvendinti skirta 670,8 mln. lt. iš jų 466,181 ES lėšų dalis. BPD Kaimo ir žuvininkystės plėtros prioritetą detalizuoja dešimt priemonių, kurios remiamos iš Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo (EŽŪOGF) Orientavimo skyriaus (K. Maniokas, 2003, p. 52).

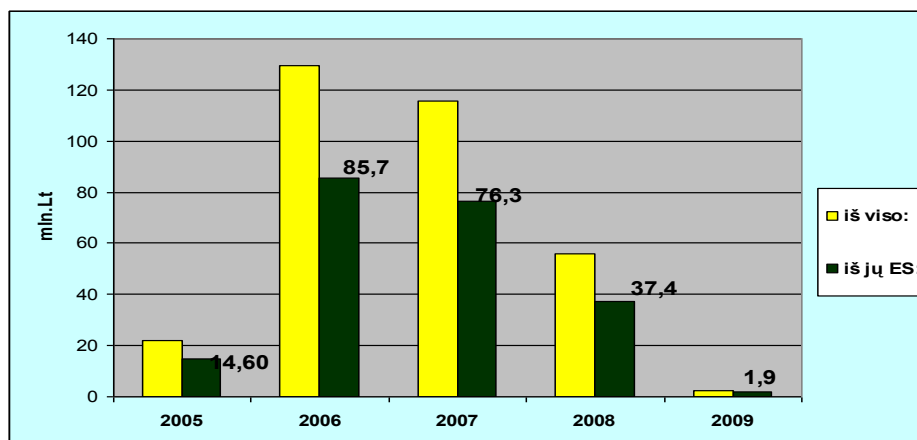
I. Investicijos į žemės ūkio valdas. Lietuvoje žemės ūkio reforma buvo grindžiama privačios nuosavybės teisės atkūrimu, dėl to susiformavo nedidelės, mažai konkurencingos žemės ūkio valdos. I – osios priemonės tikslas – spartinti žemės ūkio valdų restruktūrizavimą, didinti ūkininkų pajamas iš žemės ūkio ir su juo susijusios veiklos, gerinti gyvenimo, darbo ir gamybos sąlygas. Šia priemone buvo siekiama sumažinti gamybos sąnaudas, spartinti gamybos restruktūrizavimą ir modernizavimą, pagerinti produktų kokybę, išsaugoti ir pagerinti natūralią aplinką, higienos ir darbo sąlygas bei gyvūnų gerovės standartus bei skatinti žemės ūkio ir su juo susijusios veiklos įvairinimą.

Pagal pirmąją priemonę paramos gavėjais galėjo būti: ūkininkas, Žemės ūkio bendrovė, Kooperatinė bendrovė (kooperatyvas) ir kitas žemės ūkio veiklos subjektas – asmuo, įregistruotas Lietuvos Respublikos įstatymų ar kitų teisės aktų nustatyta tvarka, užsiimantis žemės ūkio veikla, t. y. gaminantis/gaminsiantis žemės ūkio produktus ir atsakingas už investavimą į žemės ūkio valdas ir gautų investicijų panaudojimą.

Pažymėtina, kad priemonė rėmė veiklas, susijusias su žemės ūkio produkcijos ir veiklos įvairinimu, pienine ir mėšine gyvulininkyste, arklininkyste, paukštininkyste, kailinių žvėrelių

veisimu ir auginimu, žvėrininkyste bei bitininkyste, taip pat su augalininkyste, daržininkyste ir sodininkyste.

Iki 2009 m. pabaigos pagal šią priemonę buvo įsisavinta 215,9 mln. Lt Europos Sąjungos lėšų (žr. 5 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis NMA duomenimis, (<http://parama.nma.lt/index.php?572168225>)

5 pav. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal I priemonę

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, daugiausiai lėšų buvo įsisavinta 2006– 2007 m., o vėlesniaisiais metais paramos įsisavinimas stipriai sumažėjo. Tokią tendenciją nulėmė galimų pasisavinti lėšų mažėjimas.

II. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas. Lietuvos kaimui, įsisavinant ES struktūrinę paramą ir žengiant link modernaus kaimo modelio, pastarasis tampa labiau patrauklus jaunimui.

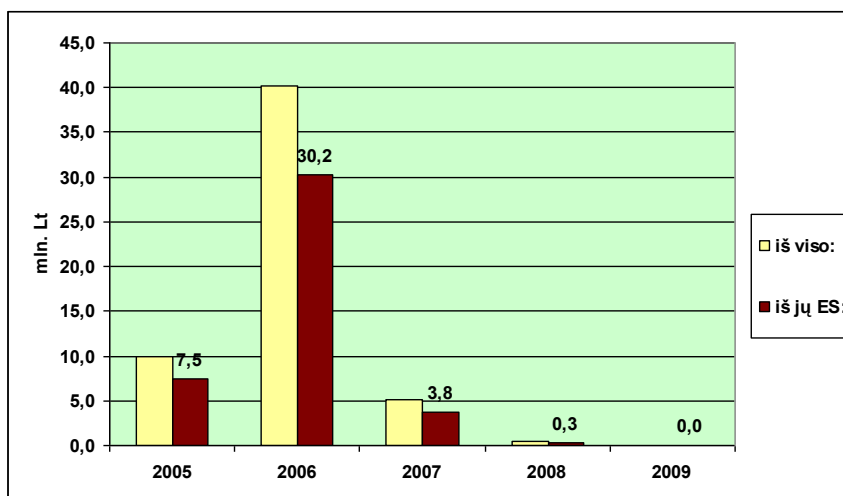
Ūkininkaujančiųjų amžiaus struktūra Lietuvoje yra nepalanki žemės ūkio plėtrai, kadangi dauguma jų yra senyvo amžiaus žmonės. Šios priemonės tikslas – skatinti jaunuosius ūkininkus užsiimti žemės ūkio veikla, padėti modernizuoti žemės ūkio valdas ir stabilizuoti demografinę situaciją kaimo vietovėse.

Analizuojama priemonė buvo norima paskatinti jaunųjų ūkininkų skaičiaus didėjimą, teikti įsikūrimo paramą jauniems ūkininkams kaip pagrindą tolesnei ūkio plėtrai, panaudoti jaunųjų ūkininkų pranašumus, o taip pat suteikti galimybę jauniems ūkininkams užsitikrinti pakankamas pajamas ir tinkamą gyvenimo lygį sau, šeimos nariams ir kitiems ūkiuose dirbantiems asmenims. O šios paramos gavėjais galėjo būti – jaunieji ūkininkai (iki 40 metų), įregistruoti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka bei įregistravę žemės ūkio ir kaimo valdą Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre. Maksimali paramos suma 25 tūkst. eurų vienam ūkiui.

Priemonė padeda spręsti socialines demografines problemas, kadangi stabdo jaunųjų ūkininkų emigraciją, taip pat iš dalies sprendžiamas bedarbystės kaime klausimas (Lietuvos 2004 – 2006 m. BPD priemonių tikslų ir uždavinių įgyvendinimo įvertinimas, 2007, p.51). Pagal NMA tinklalapyje

pateikiamus duomenis, 2004 – 2009 m. laikotarpiu šios priemonės pagalba buvo įsisavinta 41,7 mln. Lt ES lėšų. Kaip lėšos buvo įsisavinamos minėtu laikotarpiu, pateikiama 6 paveiksle.

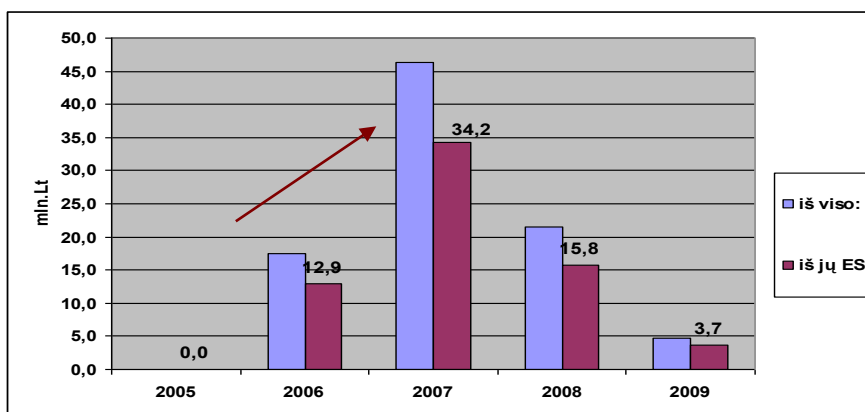
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis NMA duomenimis, (<http://parama.nma.lt/index.php?572168225>)

6 pav. ES lėšų įsisavinimas 2004 – 2009 m. laikotarpiu pagal II priemonę

Kaip matyti iš 6 paveikslo, daugiausiai lėšų pagal šią priemonę įsisavinta 2006 metais. Šiuo laikotarpiu panaudotos paramos suma sudarė $\frac{3}{4}$ visos šiai priemonei skirtos pinigų sumos.

III. Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimas. Didėjanti konkurencija dėl rinkų tarp ES šalių bei daugelio produktų vartojimo didėjimas šalies viduje be išimties verčia maisto pramonės įmones ieškoti galimybių naujų technologijų ir įrengimų įsigijimui. Šalies žemės ūkio produktų perdirbimo įmonės galėtų sėkmingai prekiauti vieningoje ES rinkoje, tačiau gamybos apimtys yra vis dar nepakankamos, kyla sunkumai diegiant aplinkosaugos, higienos, gyvūnų gerovės standartus. Tam tikslui buvo sukurta trečioji priemonė, o jos esmė – modernizuoti ir racionalizuoti žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, pagerinti jų konkurencingumą ir padidinti pridėtinę vertę. „Žemės ūkio produktų perdirbimo ir rinkodaros gerinimo“ priemone siekta gerinti arba racionalizuoti rinkodaros kanalus ir perdirbimo procesus, produktų paruošimą ir pristatymą, skatinti atliekų mažinimą, taip pat atliekų ir subproduktų efektyvesnį panaudojimą, diegti naujas technologijas, sudaryti sąlygas inovacinėms investicijoms, gerinti kokybę, kontrolę ir priežiūrą, gerinti ir kontroliuoti sanitarijos ir higienos sąlygas bei saugoti aplinką.

Pagal šią priemonę pasisavinta 66,5 mln. Lt ES finansinės paramos per 2004 – 2009 m. laikotarpį, tačiau daugiausiai lėšų buvo panaudota 2007 m. Manytina, jog tokią užtrukusią paramos panaudojimo tendenciją galėjo nulemti nepakankama informacijos sklaida ir kaimo vietovių specifika pagal juose gyvenančių asmenų socialines ypatybes (išsilavinimas, amžius, darbo pobūdis ir pan. (žr. 7 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis NMA duomenimis, (<http://parama.nma.lt/index.php?572168225>)

7 pav. ES lėšų įsisavinimas 2004 – 2009 m. laikotarpiu pagal III priemonę

Pažymėtina tai, jog tokios paramos gavėjų paraiškas galėjo teikti kooperatinės bendrovės (kooperatyvai) ir įmonės, perdirbančios žemės ūkio produktus ir veikiančios ne trumpiau kaip 12 mėnesių iki paraiškos pateikimo. Paramos dydis sudarė 45 proc. visų tinkamų išlaidų, bet ne daugiau kaip 1 mln. eurų. Valstybės parama šiai priemonei nebuvo teikiama. Taipogi akcentuotina tai, jog projektai pagal šią priemonę yra sudėtingi, reikalauja daug investicijų, užtrunka jų įgyvendinimas. Tačiau pastaroji priemonė turi teigiamą įtaką regioninei plėtrai, kadangi jos projektams įgyvendinti siekiama panaudoti darbo ir gamybos resursus mažiau palankiuose regionuose.

IV. Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas. Šia priemone buvo siekiama sukurti tinkamas sąlygas gyventi ir dirbti kaime.

Pagal šią priemonę remiamos veiklos: žemės ūkio vandentvarka, žemės sklypų pertvarkymas, konsultavimo paslaugos ūkiams ir verslams, žemės ūkio ir kitos veiklos įvairinimas ir alternatyvių pajamų skatinimas, kaimo turizmas ir tradiciniai amatai. „Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimo“ prioriteto tikslas – sukurti tinkamas sąlygas gyventi ir dirbti kaime. O šios priemonės uždaviniai apibrėžė net penkis svarbius darbus:

1. „Žemės ūkio vandentvarka“: gerinti drenažo sistemų, hidrotechninių statinių techninę būklę, išsaugoti ir plėtoti žemės ūkio vandens išteklių ekologinę vertę.

2. „Žemės sklypų pertvarkymas“: siekiama atlikti kompleksinį žemės sklypų pertvarkymą, kuomet yra keičiamos jų ribos ir vieta pagal tam tikros teritorijos žemėtvarkos projektą, siekiant stambinti sklypus, gerinti ūkių struktūrą, kurti teritorinę bazę infrastruktūrai tobulinti.

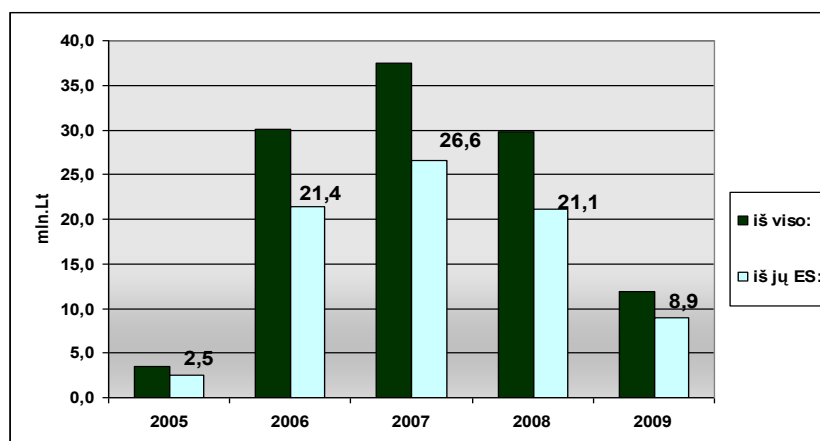
3. „Konsultavimo paslaugos“: siekiama užtikrinti prieinamą konsultavimą ūkininkams bei kaimo gyventojams, konsultuoti dėl higienos ir gyvulių gerovės standartų bei gero ūkininkavimo praktikos įgyvendinimo.

4. „Ž. ū. ir artimų ekonominės veiklos sektorių <...> pajamų skatinimas“: remti alternatyvią veiklą, sukuriančią ir išsaugančią darbo vietas kaimo vietovėse bei skatinti alternatyvią veiklą, gamybos plėtrai ir paslaugų teikimui naudojant vietos išteklius.

5. „Kaimo turizmo ir amatų skatinimas“: remti turizmą, tradicinius ir netradicinius amatus, sukuriančius ir išlaikančius darbo vietas kaimo vietovėse, skatinti turizmą, tradicinius ir netradicinius amatus, kurie paslaugų teikimo plėtrai ir kaimo (etnografinio) paveldo atkūrimui pasitelkia vietos išteklius (Europos Sąjungos parama: Lietuvos galimybės, 2006).

Daugumos priemonių paramos gavėjais galėjo būti kaimo gyventojas, ūkininkas, žemės ūkio bendrovė, kooperatinė bendrovė (kooperatyvas), įmonė. Kitoms priemonėms buvo griežtai nustatyti atitinkami pareiškėjai, pvz.: „Žemės ūkio vandentvarka“: savivaldybės, kaimo bendruomenės, o „Konsultavimo paslaugos“ – Juridiniai asmenys, žemės ūkio ministro įsakymu nustatyta tvarka akredituoti teikti konsultavimo paslaugas.

Įgyvendindama šią priemonę Lietuva įsisavino per 2004 – 2009 m. 80,5 mln. Lt. Nors suma atrodo gan didelė, ji toli gražu neprilygsta I priemonės finansinei paramai (žr. 8 pav.).

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis NMA duomenimis, (<http://parama.nma.lt/index.php?572168225>)

8 pav. ES lėšų įsisavinimas 2004 – 2009 m. laikotarpiu pagal IV priemonę

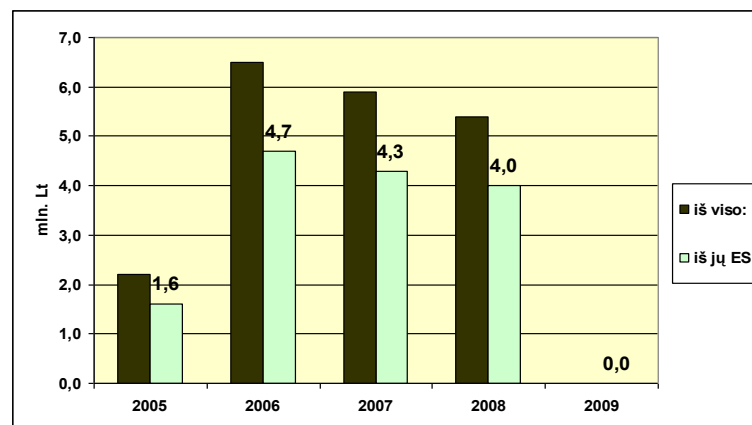
Iš pateikto paveikslo matyti, jog paramos pasisavinimas analizuojamu laikotarpiu vyko laipsniškai ir aktyviausias buvo 2006 – 2008 metais. Tuo laikotarpiu pasisavinta net 69,1 mln. Lt visų šiai priemonei skirtų ES lėšų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad žemės ūkio veiklos įvairinimo ir alternatyvių pajamų skatinimo veikla, tiek kaimo ir amatų skatinimo veikla yra aktuali nenašių žemių regionams, kur iš tradicinio ūkininkavimo gaunamos mažesnės pajamos.

V. Miškų ūkio plėtra. Šia priemone buvo remiamos investicijos, skirtos miškų ekonominei, ekologiškai ir socialinei vertei padidinti, ypač akcentuojamo investicijos į privačių miškų sektorių. Miškų ūkio plėtros priemonės pagrindinis tikslas – išsaugoti ir plėtoti miškų ekonomines, ekologines ir socialines funkcijas kaimo vietovėse. Taip pat siekiama pagerinti privačių miško valdų infrastruktūrą, didinti jų produktyvumą, galimybes kaimo gyventojams verstis alternatyvia

veikla, pagerinti aplinkos kokybę, biologinę įvairovę ir kraštovaizdžio stabilumą. (Žin., 2004, Nr. 123 – 4486.)

Remiantis „ES Struktūrinių fondų paramos vadovu“ (2004), šia priemone siekiama užtikrinti tvarų ir subalansuotą miškų tvarkymą ir miškų ūkio plėtrą, išsaugoti ir pagerinti miško išteklius bei padidinti miškingų vietovių plotus. Šiuo atveju pareiškėjais gali būti: privačių miško valdų savininkai ar jų asociacijos, savivaldybės – visoms veiklos sritims; valstybinių miškų valdytojai – tik pagal veiklą „Stichinių nelaimių ir gaisrų paveiktų miškų atkūrimas ir prevencinės priemonės“; veiklos sričiai „Ne žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“ tik žemės savininkai; priešgaisrinėms prevencinėms priemonėms (priešgaisrinės technikos ir įrangos įsigijimas, informacinių ženklų ir stendų įrengimas) pagal veiklą „Stichinių nelaimių ir gaisrų paveiktų miškų atkūrimas ir prevencinės priemonės“ – tik valstybinių miškų valdytojai, atsakingi už miško sanitarinę ir priešgaisrinę apsaugą visų nuosavybės formų miškuose (ES Struktūrinių fondų paramos vadovas, 2004). Parama buvo teikiama privačių miško valdų infrastruktūrai (t.y. miško keliams ir jų įrenginiams, sausinimo grioviams ir jų įrenginiams, informaciniams ženkliams, rekreacinės paskirties įrenginiams ir kt.) pagerinti. (Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrojo programavimo dokumento 4.5 priemonės „Miškų ūkis“ metinė įgyvendinimo ataskaita, 2006.)

2004 – 2006 metų paramos miškų ūkiui laikotarpį reikėtų vertinti kaip paruošiamąjį, nes pagal SAPARD programą tokia parama dar nebuvo teikiama (išskyrus naujų miškų įveisimą), o pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 metų programą analogiškomis miškų ūkio ir susijusioms priemonėms jau skirta ženkliai didesnė parama, galėsianti daryti įtaką ir bendros miškų ūkio situacijos pagerinimui šalyje (Lietuvos 2004 – 2006 m. BPD priemonių tikslų ir uždavinių įgyvendinimo įvertinimas, 2007, p. 88). Tačiau remiantis naujausiais nacionalinės mokėjimo agentūros pateikiamais statistiniais duomenimis, situacija nelabai pasikeitė. Iš 10 paveiksle nurodytų duomenų matyti, jog po 2006 m. paramos įsisavinimas pradėjo mažėti, o 2009 m. visiškai nutrūko (žr. 9 pav.).

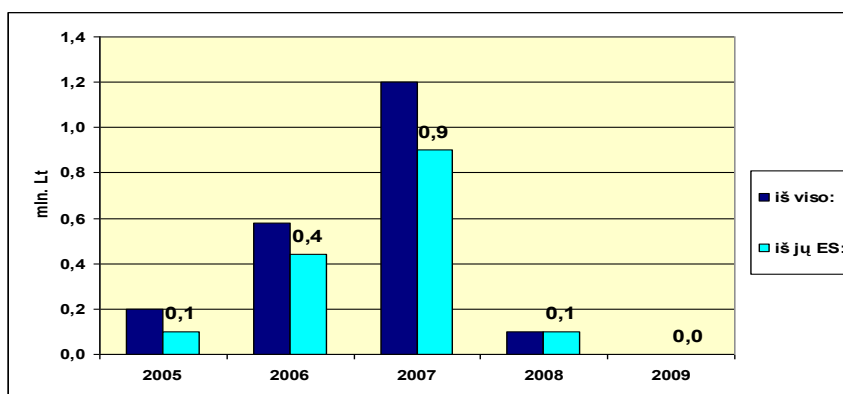

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis NMA duomenimis, (<http://parama.nma.lt/index.php?572168225>)

9 pav. ES lėšų įsisavinimas 2004– 2009 m. laikotarpiu pagal V priemonę

VI. Mokymas. Remiantis „Lietuvos kaimo raida 2005“, dirbančiųjų žemės ūkyje bei kitų kaimo gyventojų profesinės kvalifikacijos kėlimas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių sklandžią kaimo plėtrą, garantuojančių užimtumą ir pajamas. Šiuo tikslu sukurta priemonė – mokymas. Jos užduotis – užtikrinti dirbančiųjų žemės ūkyje bei kaimo gyventojų, kurių veikla yra susijusi su žemės, miškų ūkiu ar alternatyviomis žemės ūkiui veiklomis, profesinę kvalifikaciją. (Žin., 2004, Nr. 123 – 4486.)

Taipogi ja siekiama stiprinti ūkininkų ir kitų kaimo gyventojų profesinius, ekonominius, vadybos įgūdžius, reikalingus, norint prisitaikyti prie kokybinių ir kiekybinių pokyčių bei ugdyti įgūdžius, reikalingus aplinkos apsaugos, higienos, gyvulių gerovės standartams, kraštovaizdžio saugojimo ir produktų kokybės reikalavimams įgyvendinti. O šią paramą gali tikėtis gauti mokymo institucijos, kurios turi juridinio asmens statusą ir teisės aktų nustatyta tvarka yra įgijusios teisę užsiimti suaugusiųjų švietimu. Šios priemonės sėkminga eiga yra kitų paramos priemonių sėkmingo įgyvendinimo sąlyga. Lietuvoje sukurta žemdirbių ir kitų kaimo gyventojų tęstinio mokymo sistema, parengtos mokymo programos, vykdomi mokymai. Tačiau paramos suma šiai priemonei, lyginant su kitomis (pvz., kad ir Leader+), buvo skirta mažiausiai. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog daugiausiai finansinės paramos įsisavinta 2006 – 2007 m., t.y. tuo laikotarpiu, kai pasibaigė 2004 – 2006 m. paramos periodas ir prasidėjo 2007 – 2013 m. (žr. 10 pav.). viso analizuojamu laikotarpiu buvo pasisavinta vos 1,6 mln. Lt ES skiriamos paramos.

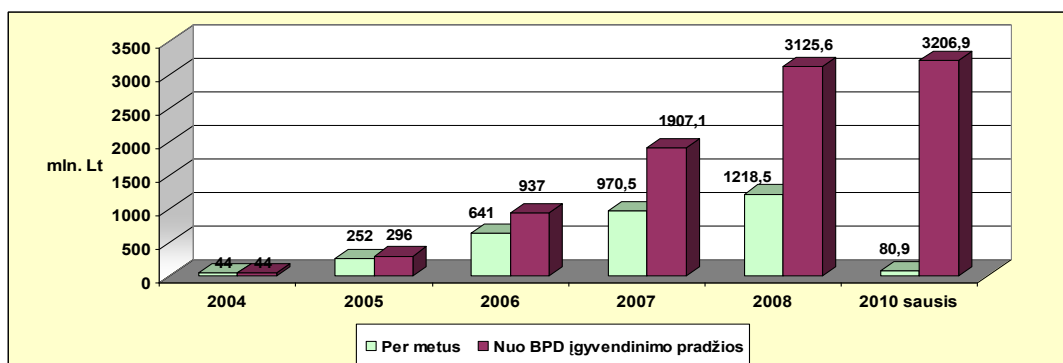
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis NMA duomenimis, (<http://parama.nma.lt/index.php?572168225>)

10 pav. ES lėšų įsisavinimas 2004 – 2009 m. laikotarpiu pagal VI priemonę

VII. LEADER+ pobūdžio priemonė. Vykstantys ekonominiai ir socialiniai pokyčiai kaime sąlygoja kaimo gyventojų iniciatyvumo bei jų įtraukimo į sprendimų priėmimą kaimo plėtros klausimais svarbą. Jos tikslas – skatinti kaimo plėtrą ugdant ir stiprinant vietos gyventojų gebėjimą dirbti kartu ir įgyvendinti prioritetinius poreikius, pasinaudoti galimybe plėtoti vietines iniciatyvas, įgyti žinių ir patirties, kurios reikalingos Europos Sąjungos LEADER + pobūdžio veiklai vykdyti. (Žin., 2004, Nr. 123 – 4486.)

Kaip šios priemonės uždaviniai įvardijami siekiai: sukurti institucinę struktūrą ir ugdyti gebėjimus, teikti techninę paramą kaimo vietovių studijoms parengti; teritoriniu pagrindu sukurti integruotas plėtros strategijas; teikti paramą paraiškų parengimui ir bandomųjų vietovių strategijų (ES struktūrinių fondų parama, 2004). O pagal veiklos sritį, skirtą įgūdžiams įgyti, pareiškėjai gali būti valstybinės ir privačios įmonės, nevyriausybinės organizacijos bei kaimo ir mažų miestelių bendruomenių grupės, o pagal kitus įgūdžių įgijimo veiklos sektorius – paslaugų teikėjai (Europos Sąjungos parama: Lietuvos galimybės, 2006). Per 2004 – 2009 m. laikotarpį buvo panaudota 6,1 mln. Lt. Pabrėžtina, kad Lietuvoje, įgyvendinant šią priemonę, didelis dėmesys skiriamas institucijų administracinių ir metodinių gebėjimų stiprinimui, taikant „iš apačios į viršų“ principą, kaimo vietovių studijoms, vietos veiklos grupių kūrimui ir atrankai, teritorinių strategijų rengimui ir jų įgyvendinimui. Taip pat išanalizavus BPD prioritetų priemones derėtų akcentuoti, kad ne visi norintieji galėjo jomis pasinaudoti. Remiantis „Europos Sąjungos parama: Lietuvos galimybės“ (2006), netinkami pareiškėjai visiems projektams yra vienodi. Galiausiai būtina pažymėti, kad galutinis terminas visų veiklos sričių projektams įgyvendinti pagal kiekvieną kvietimą teikti paraiškas būna patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu ir skelbiamas kartu su kvietimu teikti paraiškas paramai gauti. Projekto vykdytojas iki tos datos turės užbaigti visą projekte numatytą veiklą ir Agentūrai pateikti galutinę projekto įgyvendinimo ataskaitą bei mokėjimo prašymą. Maksimali galima projekto įgyvendinimo trukmė yra 24 mėnesiai.

Kitoms trims priemonėms, t.y.: veiklai, susijusiai su žvejybos laivynu; „vandens išteklių apsaugai ir plėtrai <...>“ bei kitai su žuvininkyste susijusiai veiklai skirta atitinkamai 29,8; 10,9 ir 1,1 mln. Lt. Minėtoms priemonėms skirtų lėšų suma siekia net 41,8 mln. Lt. Lyginant su visa analizuojamam BPD prioritetui skirta suma, t.y. 468,9 mln. Lt (www.nma.lt), pastarosioms priemonėms skirta labai menka finansinė parama. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Nacionalinė mokėjimo agentūra pateikia BPD 4 prioriteto finansavimo statistinius duomenis iki 2009 m. pabaigos, taip apjungdama jau susistemintą 2004– 2006 ir 2007– 2013 m. struktūrinių fondų paramos informaciją (žr. 11 pav.).

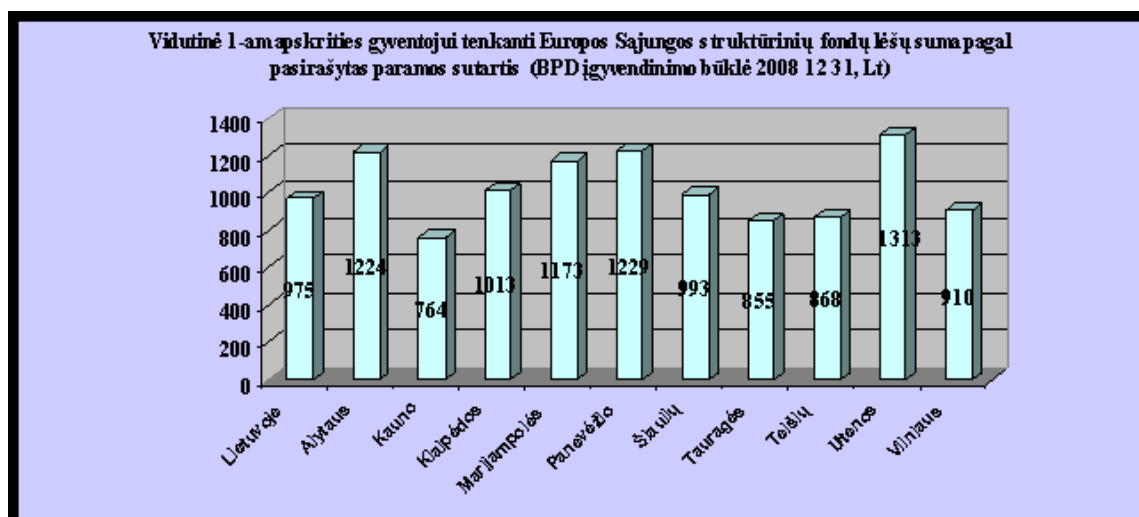

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis NMA duomenimis, (http://www.esparama.lt/lt/bpd/igyvendinami_projektai)

11 pav. ES struktūrinės paramos pagal BPD priemones įsisavinimo eiga 2004 – 2009 m.

Iš 11 paveiksle pateiktos informacijos matyti, jog sparčiausiai ES struktūrinių fondų parama pagal BPD priemones pradėta įsisavinti nuo 2006 m. ir kasmet tas pagreitis vis didėja. Tokios teigiamos tendencijos leidžia daryti prielaidą, jog minėta finansinė parama administruojama pakankamai sklandžiai ir finansinė paramą gali gauti vis daugiau suinteresuotųjų. Taip pat konstatuotina, jog palyginti su 2004 – 2006 m. laikotarpiu 2007 – 2013 m. paramos teikimo dokumentuose nustatytų kiekybinių tikslų ir rodiklių skaičius yra didesnis, o kokybė – geresnė. Manytina, kad tai taipogi turėjo teigiamos įtakos paramos įsisavinimo padidėjimui.

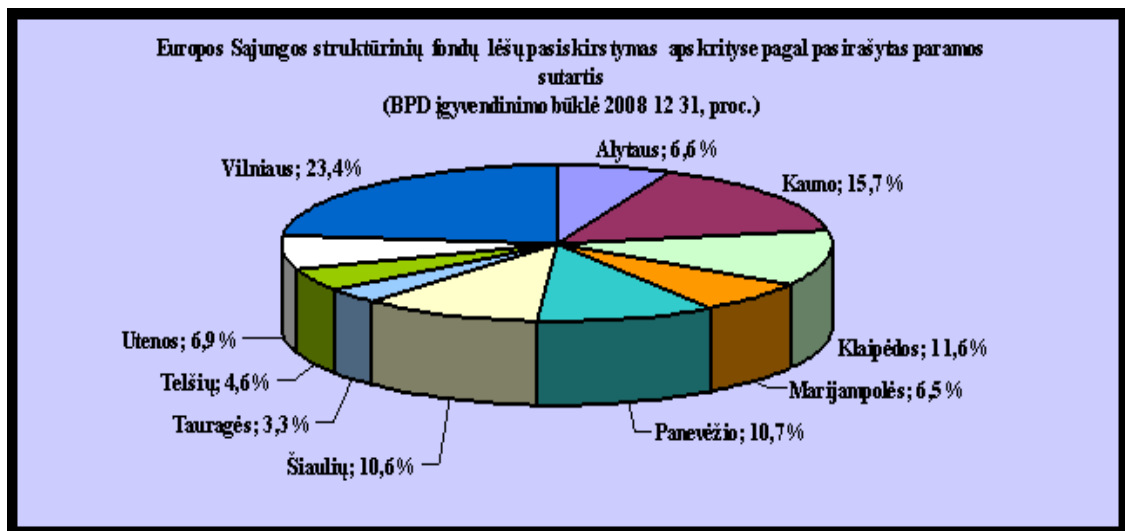
Čia taip pat atkreiptinas dėmesys į regioninį finansinės paramos pagal BPD priemones pasiskirstymą. Pagal NMA pateikiamus duomenis, daugiausiai paramos gavo Utenos, Panevėžio ir Alytaus apskritys. Jose 1 – am apskrities gyventojui 2008 m. teko atitinkamai 1313, 1229 ir 1224 Lt suma, pagal pasirašytas paramos sutartis (žr. 12 pav.). Keista, tačiau daugiausiai paramos įsisavino didžiųjų Lietuvos miestų neturinčios apskritys (tokios kaip Vilniaus ar Kauno), o tos, kurios nepasižymi dideliu gyventojų tankumu.

Šaltinis: http://www.esparama.lt/lt/bpd/BPD_ataskaitos/regionai

12 pav. 1 – am gyventojui tenkanti paramos suma pagal apskritis 2008 m.

Nors daugiausiai sutarčių buvo pasirašyta Vilniaus (23,4 proc.), Kauno (15,7 proc.) ir Klaipėdos (11,6 proc.) apskrityse (žr. 13 pav.). Tokie duomenys leidžia daryti išvadą, jog aukščiau minėtose apskrityse buvo rengiama nors ir mažiau, tačiau didesnės vertės projektų, o didžiuosius Lietuvos miestus apimančiose apskrityse buvo patvirtinta ir finansuojama daugiau, tačiau mažesnės finansinės vertės projektų.

Šaltinis: http://www.esparama.lt/lt/bpd/BPD_ataskaitos/regionai

13 pav. BPD paramos pasiskirstymas pagal apskritis 2008 m.

Apibendrinant Europos Sąjungos teikiamos paramos įsisavinimą pagal BPD priemones galima teigti, jog daugiausiai dėmesio yra skiriama socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtrai (39 proc.). Paramos įsisavinimas 2004 m. prasidėjo gan vangiai, o sparčiausi tempai užfiksuoti nuo 2006 m., t.y. pirmojo paramos teikimo laikotarpio pabaigos. Tokia situacija leidžia susidaryti nuomonę, jog pirmasis paramos teikimo laikotarpis turėjo daug trūkumų, kurie apsunkino finansinės paramos gavimą. Daugiausiai ES finansinės paramos įsisavina apskritys, kurioms priklauso šalies didieji miestai, t.y. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio.

2.2. Finansinė parama pagal Kaimo plėtros planą

Narystė ES sudarė prielaidas Lietuvos ūkio konkurencingumui ir pajamų didinimui, derinant gamybos intensyvinimą su aplinkos išsaugojimu. Šių tikslų siekimo palengvinimui buvo priimtas BPD, o kartu ir Kaimo plėtros 2004–2006 m. planas (toliau – KPP). Parama pagal KPP priemones teikiama kaip negražinama subsidija. Tai nėra investicinė parama, ji skiriama už tam tikromis sąlygomis vykdomą žemės ūkio veiklą. Trumpai apibendrinant kiekvieną priemonę pasakytina:

Pirmoji priemonė skatina vyresnio amžiaus ūkininkus užsitikrinti pajamas senatvėje, nutraukiant ūkininkavimą ir perleidžiant savo ūkius jaunesniems žmonėms. Nusprendę pasinaudoti parama ūkininkai privalo nutraukti bet kokią žemės ūkio veiklą, susijusią su žemės ūkio ir maisto produktų realizavimu ir paslaugų žemės ūkiui teikimu.

Nemažas ūkininkų aktyvumas paramai pagal šią priemonę gauti bei sėkmingai įgyvendinama BPD priemonė „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ turi teigiamų pasekmių ūkių struktūrai, jų ekonominio gyvybingumo užtikrinimui. Abi priemonės, taikomos kompleksiskai, turi teigiamos įtakos demografinėi kaimo situacijai, išlaikant jaunus gyventojus kaimo vietovėse.

Antroji priemonė skirta nepalankiose ūkininkauti vietovėse dirbantiems žemdirbiams. O ši parama skiriama pagal deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą, esantį tokiose vietovėse. Pažymėtina, jog mažiau palankių ūkininkauti vietovių aspektas iš dalies buvo naudojamas įsisavinant ES paramą pagal BPD prioritetą „Kaimo plėtra ir žuvininkystė“.

Remiantis KPP įgyvendinimo 2006 m. (2007, p.47) ataskaita, pastebėtina, kad šios priemonės parama yra aktyviai naudojama. Tai sąlygoja nemažas nenašių žemių užimamas plotas Lietuvoje bei nesudėtingos jos administravimo procedūros – nereikia rengti jokių verslo planų, paraiška pateikiama kartu su paraiška tiesioginėms išmokos už žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus.

Trečiaji priemonė yra kompensuojamos negautos pajamos ir papildomi kaštai teikiant paramą ekologinių ūkių savininkams, retų veislių gyvulių auginimui, kraštovaizdžio apsaugai bei priežiūrai. Įgyvendinant bendruosius aplinkosaugos tikslus, prisidedama prie sveikesnio žmonių gyvenamosios aplinkos formavimo, gamtinių ir kultūrinių kraštovaizdžio vertybių kūrimo bei bendrojo ekologinio stabilumo užtikrinimo.

Ketvirta priemonė skirta imtis tradicinei žemdirbystei alternatyvios veiklos – žemę apsodinti mišku. Paramos gavėjams yra kompensuojamos visos išlaidos už miško įveisimą (projekto parengimas, dirvos paruošimas, sodmenų įsigijimas, transportavimas, sodinimas), taip pat penkerius metus mokamos išmokos už miško priežiūrą (apsauga nuo kenkėjų, ligų, priešgaisrinių apsaugos juostų įrengimas ir kt.) bei dar dvidešimt metų yra kompensuojamos prarastos pajamos, kurias ūkininkai galėtų uždirbti, versdamiesi tradicine žemdirbyste. (Lietuvos kaimo plėtros 2004– 2006 metų plano įgyvendinimo 2006 m. ataskaita, 2007. p.53)

Penktoji priemonė skirta smulkių natūrinių ūkių savininkams, kuriems trūksta nuosavų lėšų naujai įrangai ir žemės ūkio technikai įsigyti, ūkio pastatams atnaujinti. Jos tikslas – sudaryti sąlygas tokiems ūkiams tapti komerciškai gyvybingiems. (Žin., 2003, Nr. 101– 4550) Parama pagal šią priemonę – vienas iš būdų paspartinti ūkių pertvarkymo procesą ir paskatinti konkurencingumą žemės ūkio sektoriuje.

Šešta priemonė skirta vidutiniams, daugiausia pieno ar gyvulių ūkiams įvairioms dirvožemio ir vandens apsaugos nuo nitratų priemonėms įgyvendinti, ūkiams modernizuoti pagal naujus ES veterinarijos ir sanitarijos reikalavimus, įgyvendinat ES Pieno ir Nitratų direktyvas.

Ir septintoji paramos priemonė yra skirta informuoti visuomenę apie KPP priemones, ūkininkų galimybes pasinaudoti pagal šį planą teikiama parama. Taigi, šia priemone siekiama užtikrinti efektyvesnį KPP įgyvendinimą. (Schematiškai ir detalai šio 2004– 2006 Kaimo plėtros plano priemonės yra pateikiamos 2 priede.)

Analizuojant KPP priemones galima teigti, kad jų teikiama nauda turėtų išryškėti ilgalaikėje perspektyvoje. Tačiau jau ir dabar galima nurodyti, jog parama turi teigiamos įtakos Lietuvos žemės ūkiui: kinta pačių ūkių struktūra – jie stambėja, didėja ūkininkų pajamos, keičiasi ūkininkaujančių

amžiaus struktūra, gerėja jų pagaminamos produkcijos kokybė, dėl to išauga viso žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas.

2.3. 2007 – 2013 metų Europos Sąjungos paramos Lietuvai analizė

2007–2009 m. – permainingas laikotarpis. 2007–2008 m. pastebimas spartus ekonomikos augimas, kuris dėl pasaulinės finansų krizės įtakos 2008 m. antrojoje pusėje perėjo į ekonomikos nuosmukį, o 2009 m. virto recesija. Tačiau šiuo laikotarpiu patvirtinta Lietuvos 2007 – 2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija nuosekliai pratęsė Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrajame programavimo dokumente suformuluotą strateginę viziją, kad 2015 m. Lietuva pasieks kai kurių ES – 25 priklausančių šalių socialinio ir ekonominio išsivystymo lygį. Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje numatytas bendrasis ekonominės strategijos tikslas – mažinti šalies ekonominio išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio – atitinka šios vizijos esmę. Tikslui pasiekti būtinas spartus Lietuvos ūkio augimas ilguoju laikotarpiu. Kadangi remiantis Europos šalių istorine patirtimi matyti, kad spartus ūkio augimas bent jau trumpuoju laikotarpiu natūraliai lemia didėjančius išsivystymo skirtumus geografiniu ir socialiniu požiūriu, todėl vizija apima ir pripažinimą, kad reikia imtis papildomų veiksmų, norint, kad spartaus ūkio augimo siūlomos gyvenimo kokybės gerėjimo galimybės pasiektų kuo daugiau Lietuvos žmonių.

Lietuvai skiriama Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama siekiama panaudoti taip, kad jos dėka mažėtų ekonominis atsilikimas nuo ES senbuvių, o taip pat ir skirtumai tarp šalies regionų. Nepriklausomų ekspertų išankstiniu vertinimu, efektyviai panaudojus visas 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos lėšas, papildomai galėtų būti sukurta apie 52 mlrd. litų bendrojo vidaus produkto (BVP). Tai smarkiai padidintu dabartines Lietuvos ekonomikos apimtis (ES parama 2007– 2013 // <http://www.lvpa.lt/lt/content/viewitem/10295/>, 2009 – 07 – 27).

Struktūrinės paramos panaudojimui keliami trys *tiksiai*, kurių įgyvendinimas turi padėti sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektu visus Lietuvos gyventojus:

1. spartinti ūkio augimą ilguoju laikotarpiu;
2. kurti daugiau geresniu darbo vietų;
3. plėtoti socialinę sanglaudą.

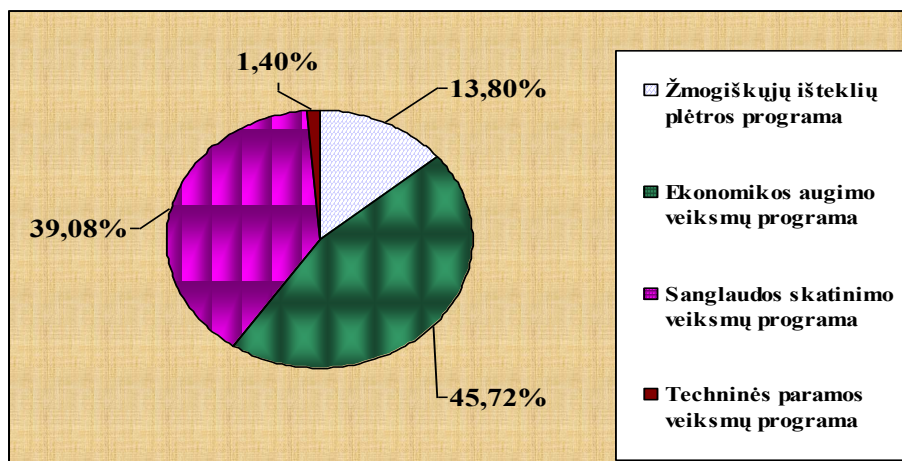
Šiems tikslams įgyvendinti pasirinktos trys prioritetinės kryptys. Taigi, Lietuva turi labiausiai rūpintis:

- produktyviais žmogiškaisiais ištekliais, reikalingais žinių visuomenei, t.y. siekti pritraukti ir išlaikyti žmones darbo rinkoje, skatinti aktyvesnį mokymąsi visą gyvenimą, plėtoti aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgą ir didinti viešojo administravimo efektyvumą;

- konkurencinga ekonomika – t.y. didinti aukštos pridėdamosios vertės verslo lyginamąją dalį, produktyvumo lygi versle (ypač sudarant palankią aplinką inovacijoms ir smulkiajam bei vidutiniam verslui) ir ekonominės infrastruktūros efektyvumą;

- gyvenimo kokybė ir sanglauda – t.y. geriau panaudoti vietos potencialą, tiekti kokybiškas ir prieinamas viešąsias paslaugas, siekti geresnės aplinkos kokybės. (Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007– 2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti, 2007).

Struktūrinės paramos panaudojimas pagal programas pateikiamas 14 paveiksle.

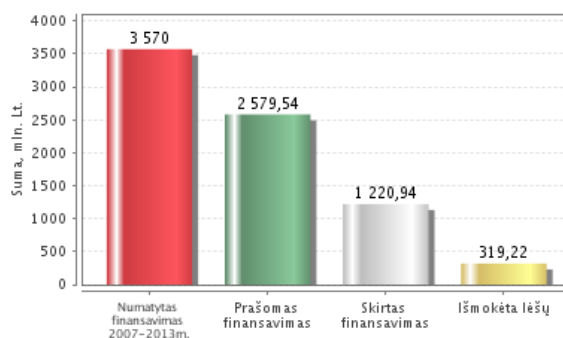

Šaltinis: www.esparama.lt

14 pav. 2007 – 2013 m. ES struktūrinė parama pagal veiksmų programas

Kaip pavaizduota 14 paveiksle, daugiausiai lėšų bus skiriama ekonomikos augimo ir sanglaudos skatinimo veiksmų programoms, atitinkamai 45,72% ir 39,08% visų numatytų finansinių išmokų. Viso per 2007 – 2013 metų laikotarpį iš ES struktūrinių fondų numatoma skirti 6.775.492.823 eurų. (detali ES struktūrinė parama eurais kiekvienais metais pateikiama 3 priede).

Lietuva, kaip ir nemažai kitu naujųjų ES narių, didesnę prioritetą 2007 – 2013 m. ketina teikti žinioms. Žinių visuomenė yra kryptis, kuri iš esmės sprendžia sudėtingą situaciją darbo rinkoje. Iš esmės šis prioritetas telkiasi į žmones, jų gebėjimų ugdymą, siekiama: kuo daugiau žmonių įtraukti ar grąžinti į darbo rinką, o joje jau dalyvaujantiems padėti susivokti sparčiai kintančioje aplinkoje, kad jie sugebėtų laiku ir efektyviai prisitaikyti prie pokyčių. Skatina mokymąsi visą gyvenimą. Investicijos į aukštą jų kompetenciją, taip pat gebėjimą pritaikyti žinias praktiniams tikslams bei versle turėtų padėti užtikrinti glaudesnę ryšį tarp mokslo ir verslo. Tačiau pagal 15 paveiksle parodytus statistinius duomenis galima teigti, jog šiuo metu situacija nėra tokia optimistiška, kokios tikėtasi, nes žmogiškųjų išteklių programai iki šiol tėra skirtas tik 1/3 numatytos sumos, o išmokėta tik 319,22 mln. Lt.

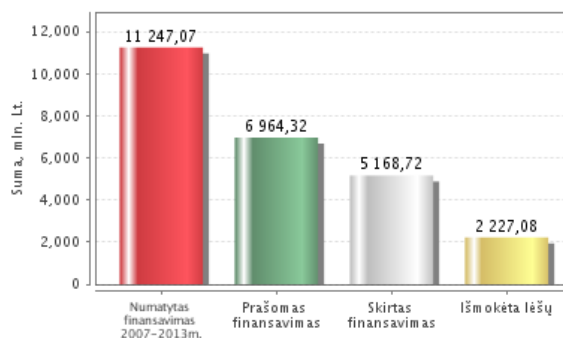

Šaltinis: [http://www.esparama.lt/2007-](http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP1&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=)

[2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP1&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=](http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP1&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=), 2009 – 12 – 14.

15 pav. Žmogiškųjų išteklių plėtros programos projektams skirtų lėšų barometras

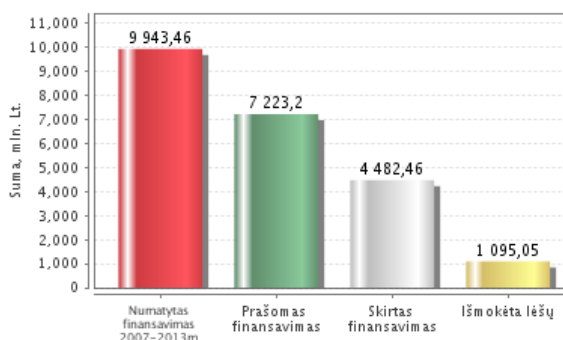
Panaši situacija yra ir su kitų programų finansavimu. Pavyzdžiui ekonominio augimo (16 pav.) ir sanglaudos skatinimo veikslių (17 pav.) programoms yra skirta apie 10 000 mln. Lt, tačiau kol kas tėra išmokėta vos apie 1/10 visų numatytų lėšų.

Šaltinis: [http://www.esparama.lt/2007-](http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP2&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=)

[2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP2&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=](http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP2&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=), 2009 – 12 – 14.

16 pav. Ekonominio augimo veikslių programos finansavimas

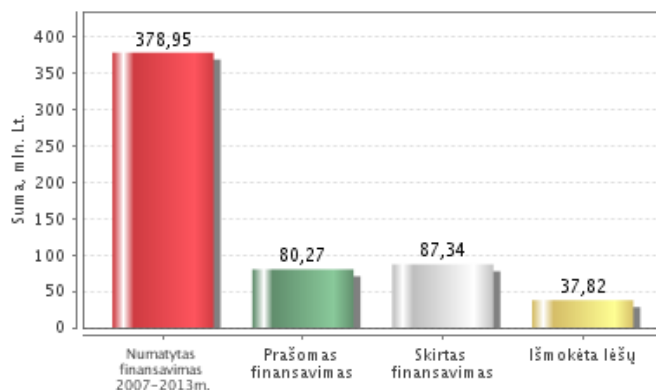

Šaltinis: [http://www.esparama.lt/2007-](http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP3&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=)

[2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP3&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=](http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP3&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id=), 2009 – 12 – 14.

17 pav. Sanglaudos skatinimo veikslių programos finansavimas

Techninės paramos veiksmų programai skirtų lėšų administravimas taip pat nesiskiria nuo aukščiau aptartų programų, nes išmokėtų lėšų suma sudaro vos 1 proc. visos numatytos skirti sumos (žr. 18 pav.).

Šaltinis: http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektubarometras#prog_id=VP4&prior_id=&measure_id=&inter_inst_id=&exec_inst_id.2009-12-14.

18 pav. Techninės paramos veiksmų programos finansavimas

Kadangi regionų vystimasis neatsiejamas nuo paramos žemės ūkiui, kiek plačiau jis aptariamas toliau darbe. Pagal 4 priede pateikiamus duomenis, ES parama žemės ūkiui per 2007–2013 metų laikotarpį sudarys beveik 15 tūkst. mln. litų. O tai reikštų, kad kasmet Lietuvos žemės ūkiui būtų skiriama apie 2 tūkst. mln. Lt. (žr. 4 priedą).

2007–2013 m. laikotarpiu ES parama kaimo plėtrai skirstoma vadovaujantis trijų pagrindinių principų: viena kaimo plėtros programa, vienas reglamentas, vienas fondas – Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai. Analizuojant 2007–2013 m. paramos perspektyvas reikia pabrėžti tai, kad pagrindinis skirtumas lyginant 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. laikotarpius ES struktūrinės paramos kaimo plėtrai ir žemės ūkiui yra tas, kad parama šiam sektoriui bus teikiama remiantis vienu dokumentu – Kaimo plėtros 2007–2013 m. programa, kuri yra suskirstyta į keturias pagrindines kryptis, o jos – į atskiras priemones.

Remiantis D. Miniataite (2007), visa kaimo plėtros programa yra suskirstyta į keturias skirtingas kryptis (žr. 5 priedą), kurios turi atskirus tikslus bei uždavinius tiems tikslams pasiekti.

Galima pridurti, kad *I krypties priemonės skirtos*: žmogiškojo potencialo didinimui (profesinis mokymas, jaunieji ūkininkai, ankstyvas pasitraukimas ir kt.); restruktūrizacijai, fizinio potencialo didinimui ir inovacijų skatinimui (ūkių modernizavimas, infrastruktūros gerinimas ir kt.); žemės ūkio produkcijos kokybės gerinimui (maisto kokybės schemas ir kt.); pereinamosios priemonės naujoms šalims narėms (pusiau natūriniai ir gamintojų grupių įsikūrimas). Tuo tarpu *II krypties priemonės skirtos*: užtikrinti tvarų žemės ūkio paskirties žemės naudojimą (MPŪV, Natura 2000, agrarinė aplinkosauga ir kt.); užtikrinti tvarų miško žemės naudojimą (apželdinimas mišku, Natura 2000 ir kt.), o *III krypties priemonės skirtos*: ekonominės veiklos įvairovės didinimui (turizmas,

mikro įmonių kūrimas ir kt.); pagerinti gyvenimo kaime kokybę (kaimų renovacija, kaimo paveldo išsaugojimas ir kt.); mokymui ir informavimui; igūdžių įgijimui ir platinimui, siekiant padėti parengti ir įgyvendinti vietinę veiklos strategiją. *IV krypties priemonės skirtos:* vietos plėtros strategijų įgyvendinimui, paramai Vietos veiklos grupėms (VVG) veiklai, igūdžių įgijimui, gyventojų aktyvinimui taip pat tarpterritoriniam ir tarptautiniam bendradarbiavimui.

Iš viso pagal Lietuvos kaimo plėtros kryptis numatoma skirti apie 7.805 mln. litų, o daugiausiai finansinės paramos bus suteikta pagal I kryptį „Žemės ūkio ir miškininkystės sektorių konkurencingumo didinimas“. Minėtai kryptčiai numatoma skirti apie 3.212 mln. Lt. (žr. 4. lentelę).

4 lentelė

Numatoma skirti finansinė parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007– 2013 m. programą

(šaltinis: www.zum.lt)

Priemonės pavadinimas	2007-2013 m. parama (EŽŪFKP parama+bendrojo finansavimo lėšos)		
	% programoje	iš viso, mln. EUR	iš viso, mln. Lt
I kryptis. Žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas (ES - 75%, LT - 25%)	41,15	930,20	3.211,78
II kryptis. Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas (ES - 80%, LT - 20%)	36,48	824,59	2.847,15
III kryptis. Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas (įskaitant Leader metodą) (ES - 75%, LT - 25%)	18,25	412,61	1.424,65
IV kryptis. „Leader“ metodas (įgyvendinamos III krypties priemonės) (ES - 80%, LT - 20%)	6,06	136,99	473,01
IŠ VISO (be Techninės paramos)	95,89	2.167,40	7.483,58
TECHNINĖ PARAMA (ES -75%, LT - 25%)	4,11	92,97	321,01
IŠ VISO	100	2.260,37	7.804,59

Iš pateiktos lentelės matyti, jog daugiausiai lėšų numatoma skirti I ir II kryptims, tačiau didžiausia ES finansuojama projekto procentinė dalis numatoma IV – ajai kryptčiai „Leader metodas“. Pastarosios krypties projektus net 80% jų vertės finansuos Europos Sąjungos struktūriniai fondai. Apibendrintai galima teigti, kad kiekvienas iškeltas tikslas identifikuoja atskirų strateginių programos kryptčių (konkurencingo žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus kūrimo, aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimo, gyvenimo kokybės gerinimo ir ekonominės veiklos įvairinimo kaime bei Leader iniciatyvos) prioritetus.

Taipogi galima pasakyti, kad pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007– 2013 m. programos priemones prioritetai skiriami: subjektams, negavusiems ES investicinės paramos; inovacijų diegimui; rinkodaros tobulinimui bei didelės pridėtinės vertės produktų gamybai; ūkio subjektų kooperacijai, gamintojų grupėms; prekinių visiško užimtumo ūkių kūrimui; jauniems ūkininkams; naujų darbo vietų kūrimui ir papildomas pajamas teikiančiai veiklai; alternatyvių

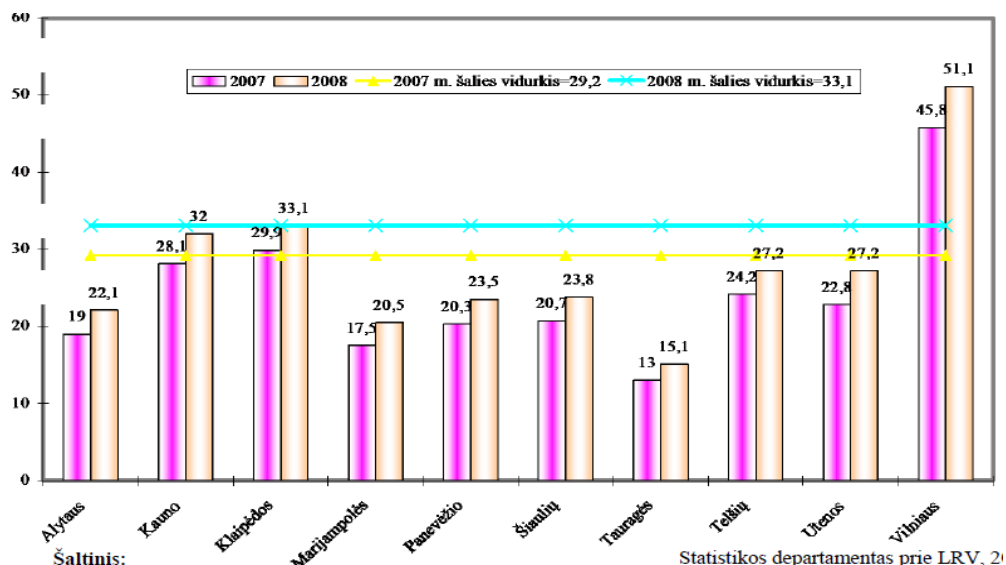
veiklų skatinimui mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir mažiau ekonomiškai išsivysčiusiuose regionuose; verslumo įgūdžių skatinimui; žmogiškojo potencialo stiprinimui, bendruomeniškumo skatinimui; veikloms gerinančioms aplinkos kokybę.

Apibendrinant 2007–2013 m. ES finansinę paramą galima teigti, jog 2007 m. prasidėjus naujam paramos administravimo periodui, ankstesnė paramos administravimo sistema buvo tobulinama norint pagerinti jos efektyvumą. Daugiausiai paramos skiriama Ekonominio augimo veiksmų programos finansavimui. Kadangi lėšų įsisavinimo laikotarpis dar tik įpusėjęs, statistinių duomenų surinkta palyginti nedaug, todėl sudėtinga spręsti, kiek efektyviau ji yra įsisavinama nei 2004–2006 m. finansinė parama.

2.4. Lietuvos regionų ekonominio vystymosi analizė

Pastaraisiais metais Lietuvoje vis didesnio dėmesio susilaukia netolygaus erdvinio krašto plėtojimosi problema. Tokio padidėjusio dėmesio priežastys įvairios, nors daugiausia susijusios su *de facto* augančia socialine ekonomine krašto plėtros erdvine diferenciacija bei su didėjančiu dėmesiu ir galimybėmis šiuos klausimus spręsti tikslinga regionine politika. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje įvardijama, kad plėtros laikotarpio iki 2013 metų nacionalinės regioninės politikos pagrindinė problema – dideli ir nemažėjantys socialiniai bei ekonominiai skirtumai tarp regionų ir jų viduje, o pagrindinė jų priežastis – nepakankamai tolygi teritorinė ekonominė plėtra. Anot D. Burneikos (2004, p. 43), viena didžiausių praktinių ir metodologinių problemų šioje srityje yra esamų regioninių skirtumų identifikavimas bendrais lygiais – teritoriniu bei struktūriniu. Nors dažnai atskirų socialinių ekonominių reiškinių skirtumai neatspindi bendrųjų tendencijų. Idealiu atveju, siekiant išryškinti regioninius socialinio ekonominio plėtojimosi skirtumus, išskirti atskirus regionus, patogiausia būtų remtis vienu bendru rodikliu, o vėliau jį papildyti kitais dydžiais. Toks visuotinai priimtas universalus rodiklis yra bendrasis vidaus produktas (BVP), nors jis ir neatspindi visų ekonominės plėtros, o juo labiau šalies gyventojų gyvenimo kokybės skirtumų.

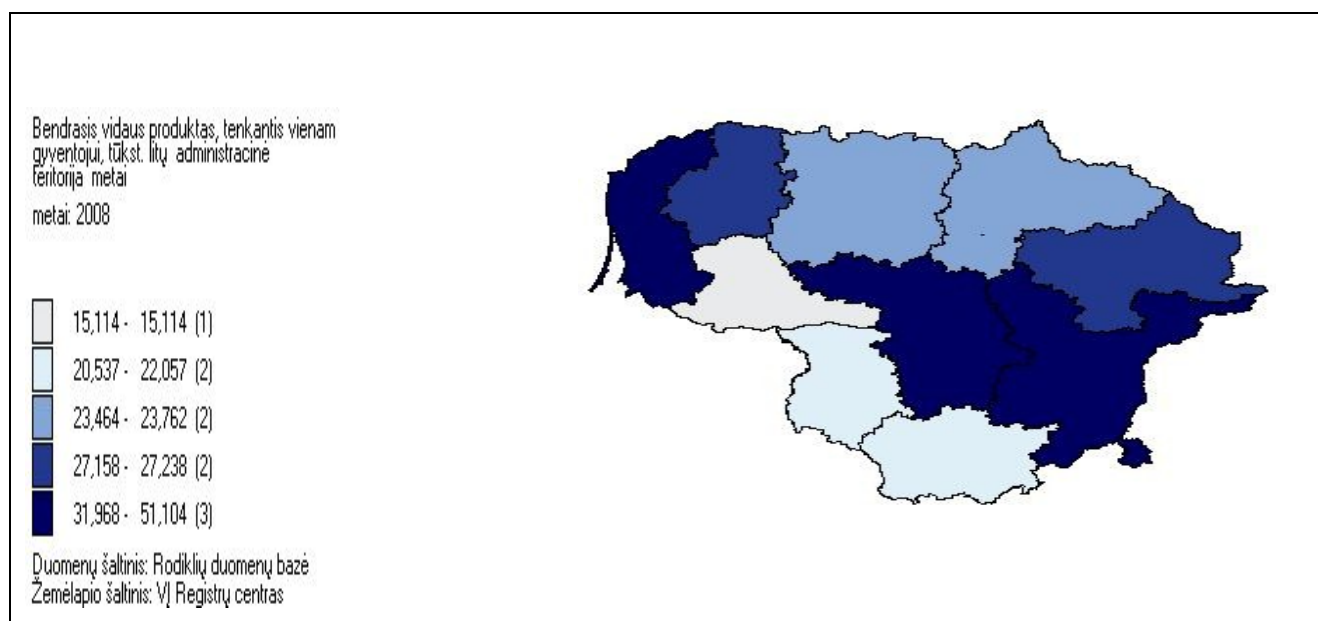
Bendrasis vidaus produktas regionuose. Lietuva yra viena sparčiausiai augančių Europos Sąjungos ekonomikų, kurios BVP nuo 2004 m. kasmet ūgtelėdavo daugiau nei 7 proc. ir tik 2009 m. pradžioje įsivyravusi recesija paveikė šį rodiklį neigiamai. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog augantis BVP rodiklis dar nereiškia, jog visuose Lietuvos regionuose vienodai didėja ir išsivystymo lygis, nes dažnai sparti šalies plėtra tik padidina ekonominio išsivystymo skirtumus atskiruose regionuose. Tai paliudija ir 19 paveiksle pateikti statistiniai duomenys.

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės rodiklių duomenų bazė.

19 pav. Lietuvoje sukuriamas BVP pagal apskritis

Nors per 2001 – 2008 m. laikotarpį BVP augo, tačiau paveiksle aiškiai matyti BVP augimo tempų skirtingumo tendencija. Daugiausiai BVP sukuriančios yra Vilniaus, Kauno bei Klaipėdos apskritys, o tai rodo sparčiausią minėtų regionų augimo tempą. Tačiau pasak D. Burneikos (2004, p. 43), nagrinėjant ūkio plėtros skirtumus Lietuvos viduje, geriau taikyti BVP vienam darbingo amžiaus gyventojui, kadangi jų pajamos kuriamos nagrinėjamoje teritorijoje, o didžioji dalis pensinio amžiaus gyventojų pajamų paskirstoma centralizuotai ir beveik nepriklauso nuo ūkio aktyvumo dabartiniu laikotarpiu atskiroje teritorijoje. Bet statistiniai duomenys pateikti 20 paveiksle rodo, jog tie patys regionai pirmauja ir pagal BVP kiekį, tenkantį vienam apskrities gyventojui.

20 pav. BVP tenkantis vienam gyventojui apskrityse 2008 m.

Lietuvos BVP/gyv. 2008 m. buvo 33,11 tūkst. litų. Jį viršijo tik Vilniaus (51,1 tūkst. litų) ir Klaipėdos (33,13 tūkst. litų) apskritys. Vilniaus apskrities BVP/gyv. buvo 3,3 karto didesnis už skurdžiausios Tauragės apskrities (15,1 tūkst. litų). Kaip matyti, nors BVP/gyv. augo gana sparčiai, jo augimo tempai atskirose apskrityse buvo labai nevienodi. Nuo 2001 m. BVP/gyv. apskrityse nuokrypis nuo šalies vidurkio augo. BVP/gyv. apskrityse nuokrypis nuo šalies BVP/gyv. 2001 m. buvo 20,7 %, 2005 m. – 24,2 %, 2007 m. – 28,4 %. Ekonominio vystymosi netolygumai tarp Vilniaus ir kitų šalies regionų yra dideli ir nemažėja.

Pagal Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategiją, tokią situaciją lėmė investicijų į žmogiškuosius išteklius, inovacijas ir technologinę pažangą, verslo paramos infrastruktūros stoka, bei silpni kooperaciniai ryšiai skirtingų dydžių verslo organizacijų ir kiti svarbūs veiksniai.

Įvertinant tai, kad šalyje yra dideli ir nemažėjantys socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai netolygumai tarp regionų ir jų viduje, nacionalinė regioninė politika vykdoma ir teritorinė socialinė sanglauda skatinama dvejomis kryptimis. Pirmoji apima ilgalaikio šalies ekonomikos augimo skatinimą ir socialinės sanglaudos tarp regionų didinimą kompleksiskai plėtojant regioninių ekonomikos augimo centrų infrastruktūrą. Antroji yra nukreipta į gyvenimo kokybės gerinimą probleminėse teritorijose, tokiu būdu skatinant teritorinę sanglaudą regionų viduje (ES struktūrinės paramos panaudojimo viešojo administravimo, vietinės ir regioninės plėtros srityse 2007 – 2013 m. galimybių studija, 2006, p. 36).

Vyraujančios ekonominės veiklos. Tradiciškai šalies ekonomika yra skirstoma į tris pagrindinius sektorius: žemės ūkis, pramonė ir paslaugos. Labiau ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse vyrauja paslaugų sektorius, kai tuo tarpu silpnesnėse valstybėse didesnę dalį sudaro žemės ūkis. 6 priede pateikiamas procentinis pridėtinės vertės pasiskirstymas regionuose pagal ekonominės veiklos sritis 2007 m.

Iš 6 priede pateiktų duomenų matyti, jog didžiausia pridėtinės vertės dalis šalyje buvo sukuriama ekonomiškai stipriausių apskričių (Vilniaus, Klaipėdos ir Kauno) paslaugų sektoriuje – prekybos, viešbučių, restoranų, transporto ir kituose paslaugų sektoriuose buvo sukuriama palyginti daugiau pridėtinės vertės, negu regionuose, kurių ekonominis augimas buvo lėtesnis. Išskirtinai didelę Vilniaus apskrities bendrosios pridėtinės vertės dalį sudarė finansinis tarpininkavimas. Pramonė dominavo Utenos apskrityje (apskrityje veikia Ignalinos atominė elektrinė), taip pat Telšių apskrityje (šioje apskrityje įsikūrusi AB „Orlen Lietuva“). Didesnė negu kitose apskrityse žemės ūkio dalis pridėtinės vertės struktūroje buvo ekonomiškai silpnesnėse Tauragės ir Marijampolės apskrityse. Šiaulių, Panevėžio ir Alytaus apskritims būdinga artima šalies rodikliui pramonės ir statybos sektorių dalis, mažiau išplėtotos paslaugos (išskyrus viešąsias ir komunalines).

Kadangi Lietuvoje praktiškai visuose regionuose paslaugų sektorius pagal sukuriamą pridėtinę vertę pirmauja, galima teigti, jog Lietuva gali būti priskiriama prie ekonomiškai išsivysčiusių šalių, nors kai kurie rodikliai dar turėtų būti ženkliai pagerinti.

Tiesioginės užsienio investicijos. Daugelyje valstybių gebėjimas pasinaudoti pasaulinėmis ekonomikos integracijos teikiamomis galimybėmis laikomas strateginiu tikslu. Praktikoje dažniausiai tiesioginių užsienio investicijų (TUI) nauda šalies ūkio vystymui laikoma itin svarbiu veiksmu. TUI stimuliuoja šalies ekonomiką: jos siejamos su BVP didėjimu, daro teigiamą įtaką mokesčių balansui, didėja eksporto apimtys. TUI jas priimančių šalių vystymosi procese atlieka svarbų vaidmenį, ypač teikdamos kapitalą ir technologijas, o su jomis kartu – ir įgūdžius, praktinę patirtį ir prieigą prie rinkos, ir visa tai padeda gerinti išteklių naudojimo veiksmingumą ir didinti produktyvumą. Be Europos Sąjungos paramos pagrindiniai regionų plėtros finansavimo šaltiniai yra vietinės ir užsienio investicijos. Šiuo aspektu, užsienio investicijų srutai didele dalimi lemia tam tikrų regionų plėtros spartumą.

2008 m. pradžioje tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui Lietuvoje (TUI/gyv.) sudarė 10,5 tūkst. litų. 2009 m. sausio 1 d. sudarė 31,48 mlrd. litų ir buvo 11,3 procento mažesnės nei 2008 m. sausio 1 d. (35,50 mlrd. litų). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui praeitais metais teko 9,4 tūkst. litų tiesioginių užsienio investicijų (žr. 7 priedą). Tiesioginių užsienio investicijų sumažėjimą lėmė įmonių akcijų kainų kritimas ir reinvesticijų sumažėjimas, nors tiesioginės užsienio investicijos į akcinį kapitalą ir kitą kapitalą padidėjo.

Remiantis „ES struktūrinės paramos panaudojimo viešojo administravimo, vietinės ir regioninės plėtros srityse 2007– 2013 m. galimybių studija“ (2006, p. 36), šiuolaikinėje ekonomikoje didžioji dalis bendrojo vidaus produkto sukuriama ir augimas vyksta urbanizuotose teritorijose. Tačiau ne visos urbanizuotos teritorijos dėl įvairių priežasčių yra vienodai patrauklios investicijoms, o tuo pačiu – ir ekonomikos augimo skatinimui. Dažniausiai tolygiai išsidėsčiusių miestų tinklas užtikrina tolygesnę šalies plėtrą, o tuo pačiu tai yra socialinės ir ekonominės sanglaudos didinimo pagrindas. Lietuvoje yra pakankamai tolygiai išdėsčiusių miestų tinklas, kuris turėtų sudaryti prielaidas tolygiam šalies vystymuisi. Tačiau didžioji dalis investicijų pritraukiama į didžiuosius miestus – Vilnių, Kauną, Klaipėdą, Šiaulius ir Panevėžį. Kitų Lietuvos miestų – regioninių centrų, turinčių ekonomikos augimo potencialą, galimybės išnaudojamos nepakankamai.

Tačiau pagal 7 priede pateikiamus statistinius duomenis, didžiausios ir didesnės už šalies TUI/gyv. buvo Telšių (daugiausia dėl investicijų į AB „Orlen Lietuva“) ir Vilniaus apskrityse. Mažiausiai TUI/gyv. teko Tauragės, Marijampolės ir Šiaulių apskrityse. Tauragės ir Marijampolės apskričių TUI/gyv. rodikliai buvo daugiau kaip 20 kartų mažesni už šalies rodiklį. Iš dalies nedidelį užsienio investicijų kiekį kai kuriose apskrityse galima paaiškinti ir tuo, kad jose, skirtingai nuo

Vilniaus ir Telšių apskričių, dominuoja vietinio kapitalo įmonės, tačiau TUI/gyv. rodiklis kartu atspindi ir tai, kad investicinė aplinka šiose apskrityse ir didesniuose jų miestuose nėra palanki.

Nedarbas Lietuvos regionuose. Pastebėta, jog depresiniuose regionuose yra mažai veikiančių verslo subjektų, o veikiančiesiems sunku išsilaikyti, todėl nedarbo lygis tokiuose regionuose yra ženkliai didesnis. Nedarbo lygio dinamika apskrityse 2001–2007 m. pateikiama 8 priede.

Nedarbo lygis Lietuvoje 2007 m. siekė 4,3 %. Didžiausias nedarbo lygis buvo Panevėžio, Vilniaus ir Utenos apskrityse – atitinkamai 6,5, 4,5 ir 4,4 %. Palyginti su 2001 m., šalyje nedarbo lygis sumažėjo 4 kartus, mažiausią nedarbo lygį turėjusioje Panevėžio apskrityje – 2,3 karto, didžiausią nedarbo lygį turėjusioje Alytaus apskrityje – net 6,8 karto. 2005–2007 m. nedarbo lygio apskrityse vidutinis nuokrypis nuo šalies vidurkio ėmė didėti – nuo 30,1 % 2005 m. iki 51,1 % 2007 m., tačiau apskričių, susiduriančių su itin aukštu nedarbo lygiu, nebeliko.

Situacija gerokai pasikeitė 2008–2009 m. laikotarpiu. Statistikos departamento vertinimais, žemiausias nedarbo lygis 2008 m. buvo Marijampolės (2,8%) ir Alytaus (4,1%) apskrityse, o aukščiausias – Klaipėdos (7,2%) ir Telšių (6,6%) apskrityse. Aukščiausias užimtumo lygis išlieka Vilniaus apskrityje, kurioje, per metus ūgtelėjęs 0,3 procentinio punkto, jis 2008 m. siekė 67,7 proc., ir Panevėžio apskrityje – 65,4 proc. Žemiausias užimtumo lygis 2008 m. buvo Tauragės ir Telšių apskrityse (53,2 ir 58,7%), per metus užimtumo lygis šiose apskrityse sumažėjo atitinkamai 9 ir 6,6 procentiniais punktais.

Dar labiau nedarbo situacija paaštrėjo 2009 m. ir Lietuvos darbo biržos duomenimis, praėjusių metų pabaigoje darbo ieškojo daugiau kaip šimtas tūkstančių žmonių, tai yra per 5 proc. šalies darbingo amžiaus gyventojų (www.ldb.lt). Didžiausias nedarbo augimas (0,9 proc. punkto) užfiksuotas Alytuje ir Akmenėje. Pastaroji nedarbo žemėlapyje metų metus pažymėta raudonai, tačiau toks staigus Alytaus bedarbių skaičiaus augimas – stiprus smūgis regionui ir nemenkas iššūkis krašto darbo biržai. Panaši situacija ir Druskininkuose, čia nedarbas Lietuvos nedarbo lygio vidurkį viršija pusantro karto (9,5 proc.). Sunku suprasti, kodėl garsiausias šalies kurortas, sulaukiantis didžiulio turistų srauto, užima antrąją vietą Lietuvos nedarbo žemėlapyje. Manytina, jog taip yra dėl to, kad, nepaisant besiplečiančio kurorto, jokios gamyklos nestatomos, ir regionas išlieka specifine sritimi su didžiąja dalimi darbų aptarnavimo sferoje. O tai reiškia, kad labiausiai reikalingi aukštą kvalifikaciją turintys, užsienio kalbas mokantys jauni žmonės. Panevėžio darbo biržos direktoriaus J. Mėlynavičiaus įsitikinimu, nedarbo augimui įtakos turi ne tiek pati ekonominė krizė, kiek gąsdinančios kalbos apie ją. „Darbdaviai, iš anksto apsidrausdami nuo krizės pasekmių, reikia nereikia masiškai atleisdinėja darbuotojus, todėl ir Panevėžyje ieškančiųjų darbo skaičius per metus padvigubėjo. Laisvų darbo vietų taip pat labai smarkiai sumažėjo: visuomet jis sukosi apie 400, o dabar – vos 60“, – dėstė direktorius. Pasak jo, tai, kad Panevėžyje iš didžiųjų šalies miestų yra didžiausias procentas registruotų darbo biržoje asmenų (6,9

proc.), jo negąsdina, nes taip buvo visada, net kai nedarbingumo lygis buvo itin žemas. Be to, 2000–2001 m. jis siekė 17 proc. (<http://www.valstietis.lt/Archyvas/Pirmas-puslapis/2009-metai-Sausis/Lietuvoje-daugeja-nedarbo-salu>).

Akmenė taip pat šalyje pirmauja pagal ieškančių darbo asmenų procentą (10 proc.), be to, čia didžiausias nedarbo augimas per mėnesį (0,9 proc. punkto), tačiau teigiama, jog ekonominė krizė tam turėjo labai mažai įtakos, nes šis kraštas dideliu nedarbu pasižymėjo visada. O tai lemia pirmiausia nepatogi geografinė Akmenės padėtis (pasienis) bei tai, kad šalia šio rajono nėra didmiesčio, kuriame galėtų įsidarbinti Akmenės gyventojai. Vis dėlto čia registruotų bedarbių skaičius, palyginti su užpernykščiu, padidėjo labai nežymiai – tik apie 100 žmonių, o laisvų darbo vietų nėra nė vienos. Ignalinoje situacija panaši: trečioji vieta pagal ieškančiųjų darbo procentą (8,1), ribojimasis su Latvija ir Baltarusija lemia lėtą pramonės vystimąsi, taip pat ten maža gyventojų motyvacija dirbti. Be to, kasmet Ignalinos darbo biržai atominė elektrinė atleidžia po porą šimtų žmonių, o 2010 – aisiais gali viršyti 1000. Akivaizdu, kad jau vien dėl šios priežasties nedarbas tik augs, o įtakoti ar ką nors keisti bus neįmanoma. Dar viena didelė Ignalinos problema ta, kad daugiau nei 80 proc. registruotų bedarbių sudaro kaimų gyventojai, be to, daugiausia tarp ieškančių darbo yra 45–50 metų amžiaus žmonių.

Taip pat svarbu pažymėti, jog regionai, galintys pasiūlyti santykinai aukštą darbo užmokesčio lygį, vilioja darbo jėgą iš santykinai žemą darbo užmokestį siūlančių vietovių, dėl to padidėja darbo jėgos pasiūla ir ima mažėti darbo užmokestis. Priešingai, regionuose su žemais darbo užmokesčiais sumažėjusi darbo jėgos pasiūla sudaro sąlygas kilti darbo užmokesčiui. Tai įtakoja kartu ir nedarbą, nes sumažėjusi darbo jėgos pasiūla didina darbo paklausą ir taip mažėja nedarbo lygis tame regione.

Apibendrinant Lietuvos regionų ekonominio vystymosi analizę galima teigti, jog bendrojo vidaus produkto rodiklis yra susijęs su regionuose įsisavinamomis ES paramos lėšomis. Tos apskritys, kuriose BVP vienam gyventojui rodiklis aukštas – ten ir ES paramos lėšos vienam apskrities gyventojui yra didelės. Panaši situacija yra užsienio investicijų bei gyventojų užimtumo srityse. Tose apskrityse, kurios įsisavina mažai ES skiriamos finansinės paramos, vyrauja skurdus investicijų kiekis ir aukštas nedarbo lygis.

Išanalizavus ES finansinę paramą regionams 2004–2013 m. laikotarpiu, apžvelgus paramos prioritetus ir skiriamas lėšų sumas, atlikus Lietuvos regionų ekonominio vystymosi analizę, trečiojoje magistro darbo dalyje atliekamas ekspertų, dirbančių su ES finansine parama nuomonės tyrimas, leisiantis daugiau sužinoti apie labai skirtingo ES finansinės paramos lėšų pasisavinimo priežastis.

3. EKSPERTŲ NUOMONĖS TYRIMAS APIE ES PARAMOS ĮSISAVINIMĄ REGIONUOSE

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Lietuvos regionų politika ypač aktuali šiomis dienomis, nes jos pagalba siekiama sumažinti ekonominius socialinius, aplinkosauginius skirtumus tarp regionų, kurie akivaizdūs Lietuvoje ir turi didėjimo tendenciją. Sumažinti regioninius skirtumus ir skatinti jų vystymą galime ES skiriamos finansinės paramos pagalba, tačiau ne visi regionai pasisavina vienodas paramos sumas, ką ir patvirtino 2 magistro darbo dalyje atlikta analizė.

Tyrimo tikslas – įvertinti priežastis, kurios lemia nepakankamai efektyvų ES paramos įsisavinimą Kauno apskrityje verslo ir žemės ūkio sektoriuose.

Tyrimo uždaviniai:

- įvertinti ekspertų nuomonę apie prašomos paramos dydžius ir daugiausiai finansuojamus ekonominės/socialinės veiklos sektorius;
- iširti, kuriam sektoriui Kauno apskrityje, ES paramos reikia labiausiai;
- įvertinti respondentų požiūrį į problemas ES paramos įsisavinimo procese.

Apklauso metodas. Apklausa buvo vykdoma pagal klausimyną, kurį sudaro uždari ir atviri klausimai (žr. 9 priedą).

Tyrimo respondentai. ES finansinė parama apima visas ekonominio socialinio gyvenimo sritis (švietimas, sveikatos apsauga, verslas, žemės ūkis, energetika ir t.t.). Kiekvienai sričiai teikiama paramą administruoja vis kitos institucijos, skiriasi paramos teisinis reglamentavimas, reikalavimai paramai gauti ir pan. Informacijos šiais klausimais daug, tačiau išanalizuoti ES paramos įsisavinimą visose srityse regioniniu aspektu magistro darbo apimtis neleidžia. Todėl šioje magistro darbo dalyje autorė pasirinko atlikti ekspertų nuomonės tyrimą apie ES paramos įsisavinimo galimybes regionuose verslo ir žemės ūkio srityse. Tyrimui atlikti pasirinkta Kauno apskrityje esančio NMA skyriaus specialistai (42 asmenys) ir Lietuvos verslo paramos agentūra Kaune (6 asmenys). Tyrimo metu gauti rezultatai apie lėšų įsisavinimo galimybes Kauno apskrityje verslui ir žemės ūkiui lyginami tarpusavyje, bandant įvertinti, kodėl skirtingi veiklos sektoriai paramą įsisavina skirtingai.

Verslo sektorius analizei pasirinktas todėl, kad Lietuva yra iš nedaugelio Europos Sąjungos valstybių, kurios, padedant struktūriniais fondams, teikia ir teiks tiesioginę paramą įmonėms. Paramos forma – negražintina subsidija (dotacija) įmonėms jų projektams vykdyti, kai be šios pagalbos rinkos sąlygomis nebūtų įmanoma įgyvendinti tokio projekto (A. Grušienė, 2008, p. 41). Žemės ūkio sektoriui ES finansinė parama teikiama pagal daug prioritetų, todėl aktualu įvertinti, kaip, ekspertų nuomone, parama įsisavinama šiame sektoriuje.

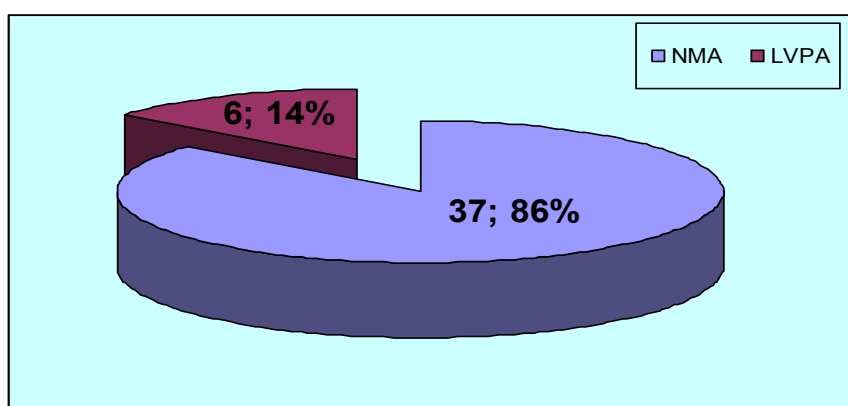
Tyrimo metu anketos elektroniniu paštu išsiųstos pasirinktų organizacijų specialistams. Gražintos 43 anketos. Jos ir sudaro tyrimo imtį.

Tyrimo atlikimo laikas: 2010 m. balandžio 5– 26 d.

Tyrimo rezultatai buvo apdorojami MS Windows Excel programa. Gauti rezultatai duomenų analizėje pateikiami lentelėse arba pavaizduoti grafiškai.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

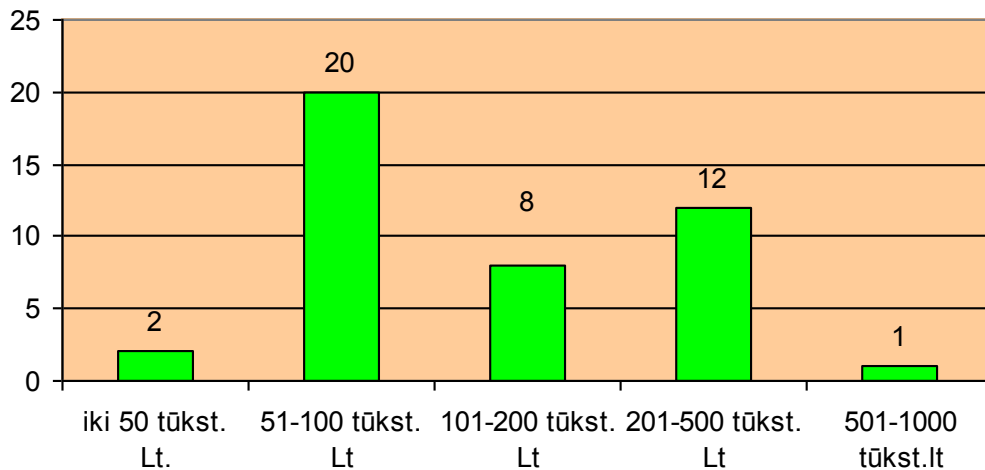
Tyrimo respondentais buvo pasirinkti Nacionalinės mokėjimo agentūros Kauno skyriaus ir Lietuvos verslo paramos agentūros Kauno ir Marijampolės skyriaus darbuotojai. Pasirinktų agentūrų darbuotojų pasiskirstymas pagal darbovietę pateikiamas 21 paveiksle (žr. 21 pav.).

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo vietą

Taigi, daugiausiai respondentų dirba Nacionalinio mokėjimo agentūroje Kauno skyriuje, bet šiuo atveju reikia paminėti, jog tokiam dideliame šios įstaigos respondentų procentui (86 %) įtakos turėjo tai, kad Nacionalinėje mokėjimo agentūroje dirba daugiau specialistų, todėl ir anketų skaičius buvo pateiktas didesnis, tuo tarpu Lietuvos verslo paramos agentūroje iš viso yra tik 6 darbuotojai – vadovas ir 5 specialistai.

Pildant paraišką ES paramai gauti, vienas iš būtinųjų reikalavimų yra konkrečios pinigų sumos prašymas ir jos pagrindimas dokumentais. Apklaustieji specialistai nurodė, jos dažniausiai prašoma pinigų sumą yra nuo 51 tūkstančio litų iki 100 šimto tūkstančių litų. Toliau yra prašoma nuo 201 tūkstančių litų iki 500 tūkstančių litų. (žr. 22 pav.)

22 pav. Respondentų nuomone dažniausiai prašoma suma

Apžvelgiant respondentų nuomonę 3 klausimu, pažymėtina, kad apklausti ekspertai labai skirtingai vertino kiekvieną sritį. Žinoma, daugiausia apklaustųjų pasisakė, kad daugiausiai ES paramos yra skiriama Kaimui, žemės ūkiui ir verslui, aplinkosaugai bei techninei paramai (žr. 5 lentelę). Visos išvardintos ir lentelėje pažymėtos sritys gavo aukštus balus. Tačiau iš šių reikėtų išskirti žemės ūkį, kurį įvertinimo vidurkis yra 4,8 iš 5 galimų, tai rodo, kad respondentai įvertino labai aukštais balais, o taip pat reikia pasakyti, kad abiejų agentūrų specialistai vertino panašiai, t.y. pasirinko tuos pačius prioritetus.

5 lentelė

Respondentų nuomone sritys, kurioms skirta daugiausiai ES paramos

Eil. Nr.	ES paramos sritis	Įvertinimas balais vidurkis
1.	Sveikatos apsauga	3,1
2.	Energetika	2,9
3.	Aplinkosauga	4,6
4.	Kaimui ir žemės ūkiui	4,8
5.	Transportas	2,6
6.	Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	2,2
7.	Verslas	4,4
8.	Turizmas	3,1
9.	Švietimas	2,8
10.	Viešasis administravimas	3,6
11.	Techninė parama	4,6
12.	Regioninė ir socialinė sanglauda	3,3
13.	Informacinė visuomenė	2,7
14.	Užimtumas ir socialinė aprėptis	2,9

Vertinant tai, kokioms veiklos sritims reikėtų labiausiai ES fondų paramos būtina paminėti, tai, kad vėlgi kartojasi tos pačios sritys, t.y. kaimas ir žemės ūkis (5,2 balai) bei verslo aplinkos

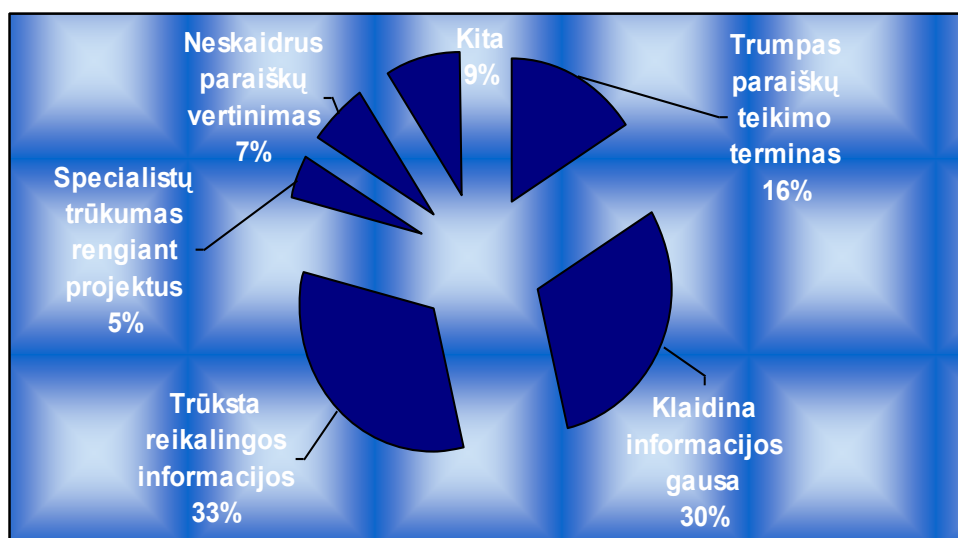
gerinimas (4,7 balai). Iš to galima daryti išvadą, kad mano pasirinktų agentūrų sričių kuravimas yra vienas iš svarbiausių Kauno apskrityje.

6 lentelė

Sritis, kurioms labiausiai reikia ES fondų paramos Kauno apskrityje

Eil. Nr.	ES paramos sritis	Įvertinimas balais vidurkis
1.	Sveikatos apsauga	3,6
2.	Energetika	2,5
3.	Kaimas ir žemės ūkis	5,2
4.	Informacinių technologijų kūrimas	3,8
5.	Verslo aplinkos gerinimas	4,7
6.	Švietimas ir mokslas	1,7

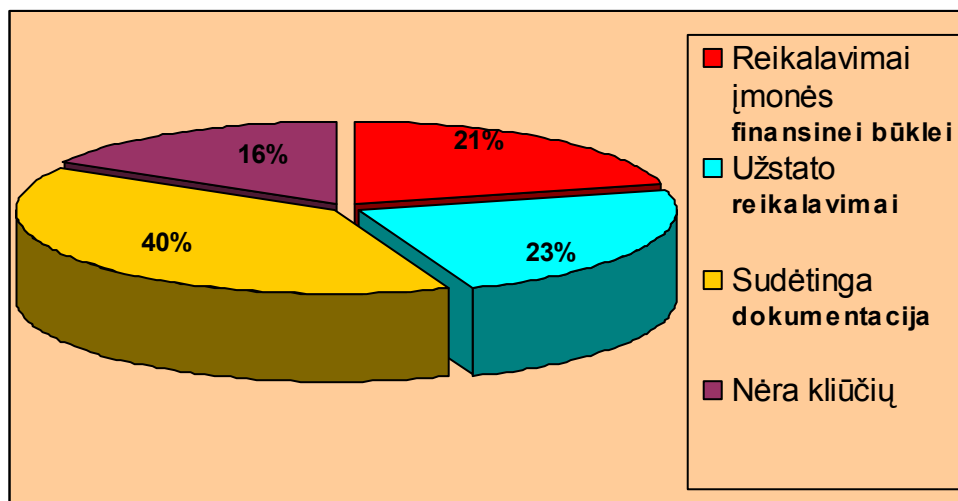
Skirstant Europos Sąjungos struktūrinės paramos fondus pareiškėjai susiduria su tam tikromis problemomis, kurios trukdo paramai gauti. Specialistų nuomone, tam daugiausiai trukdo reikalingos informacijos kiekis, taip mano 33 % apklaustųjų, ir tik nedaugelis mano, jog tai galėtų būti neskaidrus paraiškos vertinimas ar specialistų trūkumas rengiant projektus (žr. 23 pav.) Šiuo klausimu NMA ir LVPA darbuotojų nuomonės sutapo ir jie pasirinko praktiškai tuos pačius kriterijus, kurie trukdo ES paramai gauti.

23 pav. Didžiausi trukdžiai teikiant paraiškas ES paramai gauti

Įmonėms ar žemės ūkio subjektams trūksta bent vieno laisvo žmogaus gilintis į paramos gavimo niuansus, būdus. Pačioms mažiausioms įmonėms ar ūkininkams trūksta pinigų projektams rengti bei laisvų lėšų, kurias reikia iš dalies pridurti prie ES siūlomos paramos. Taip pat neretai galimus ES paramos gavėjus atbaido užstato reikalavimas, kai tenka imti kreditus iš banko ir nėra garantijos, kad numatyta parama tikrai bus gauta (žr. 24 pav.).

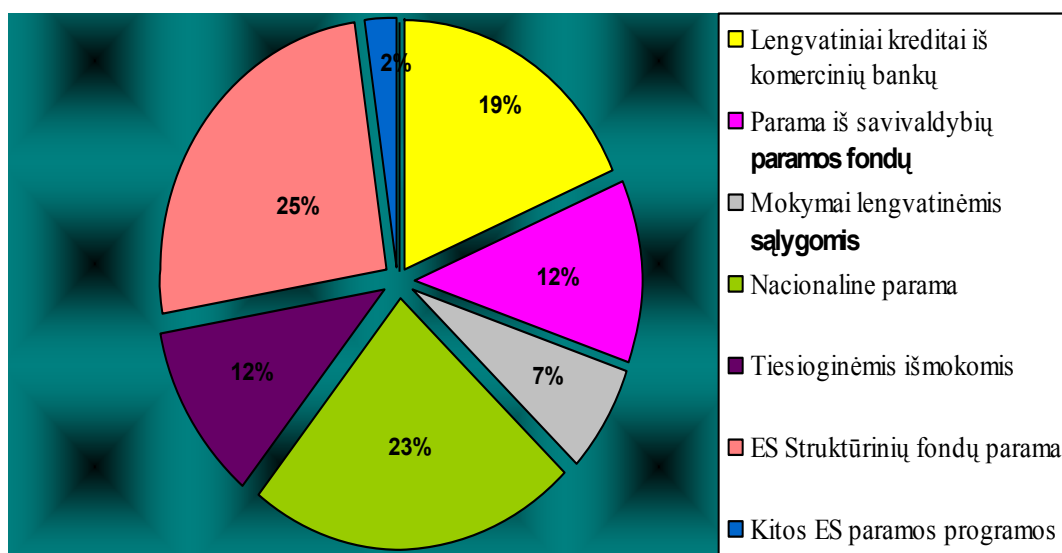

24 pav. Kliūtys, su kuriomis tenka susidurti ieškantiesiems ES paramos

Apklausti specialistai nurodo, kad pagrindinė kliūtis ES finansinei gauti paramai yra sudėtinga dokumentacija. Tokios nuomonės laikosi net 40 % visų apklaustų respondentų. Labai panašiai nuomonės pasiskirsčiusios dėl reikalavimų įmonės finansinei būklei (21 %) ar užstato reikalavimų (23 %) (žr. 24 pav.). pateikti rezultatai liudija, jog nėra vieningos nuomonės, kokios didžiausios problemos kyla potencialiems paramos gavėjams.

Taip pat tyrimu siekta atskleisti, kokia finansine parama dažniausiai naudojasi pareiškėjai. Gauti rezultatai rodo, jog dažniausiai naudojama ES struktūrinių fondų parama – 25 %, neženkliai atsilieka ir naudojimaisi nacionaline parama – 23 %. Taip pat galima būtų išskirti ir naudojama lengvatiniai kreditais ir komercinių bankų (žr. 25 pav.).

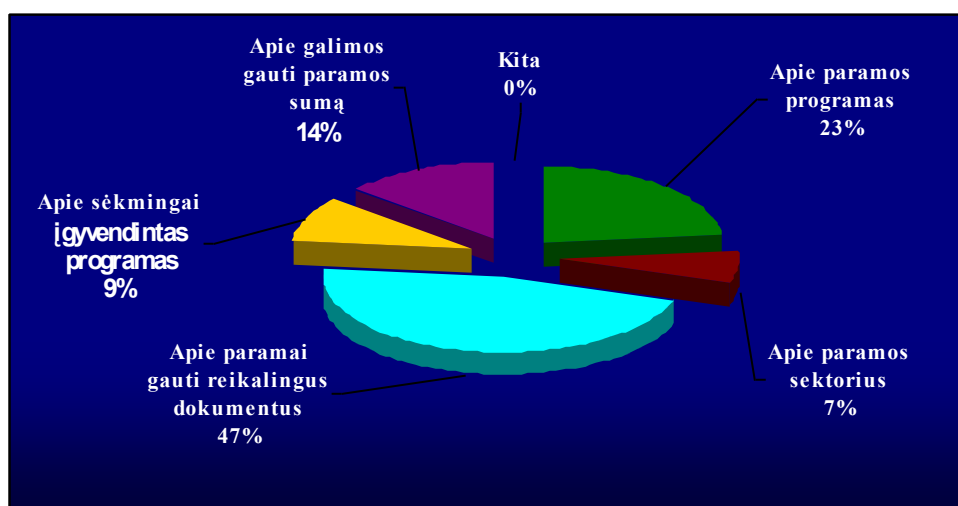
25 pav. Dažniausiai prašomos paramos rūšis

Analizuojant ES paramos įsisavinimą regionuose labai svarbiu aspektu tampa informacijos sklaida. Kuo daugiau informuota visuomenė, tuo didesnė tikimybė, jog bus pateikta daugiau

paraiškų ir išnaudota ES skiriamos paramos. Informacijos prieinamumas struktūrinių fondų lėšų skirstymo, projektų atrankos procesuose yra svarbus, nes tinkama sistema gali užtikrinti skaidrumą, naudą šalies ekonomikai, netinkamas informacijos prieinamumas gali turėti neigiamų pasekmių.

Remiantis A. Žirgulevičiūtės (2009) pateikiamais duomenimis, 86 proc. Lietuvos gyventojų yra girdėję apie ES struktūrinę paramą. 53 proc. gyventojų norėtų daugiau sužinoti apie naudą kiekvienam Lietuvos gyventojui, pusė – apie respondentų savivaldybėje vykdomus projektus ir 39 proc. apie projektus, kurių rezultatais galima būtų pasinaudoti (geros praktikos pavyzdžiai).

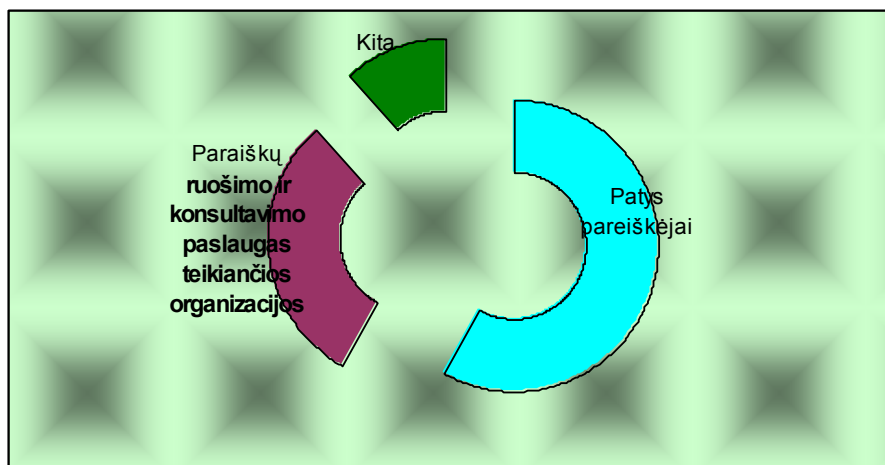
Apklaustų ES paramą administruojančių institucijų specialistų nuomone, dažniausiai ieškoma informacijos apie tai, jog kokie yra būtini dokumentai, jog gauti ES paramą (47 %). Taip pat domimasi apie paramos programas (23 %) ir apie tai kokios yra galimos piniginės sumos iš ES struktūrinio fondo (14 %) (žr. 26 pav.).

26 pav. Ekspertų nuomonė, apie dažniausiai ieškomą informaciją

Pateikti rezultatai rodo, jog reprezentatyvių gyventojų nuomonės tyrimų apie jiems reikalingą informaciją ES paramos klausimais nesutampa su šiame darbe atliktu ekspertų nuomonės tyrimu. Daroma prielaida, jog tokius tyrimo rezultatus lėmė tiriamųjų charakteristikos ypatumai (darbo specifiška, turima patirtis ir pan.). Gyventojų nuomonės tyrimo duomenimis, jie norėtų daugiau informacijos apie bendrą ES paramos naudingumą Lietuvos regionams, o ekspertų teigimu, į jų organizacijas daugiausiai kreipiamasi dėl informacijos apie paramai reikalingus dokumentus.

Kitu klausimu siekta atskleisti, kas dažniausiai kreipiasi dėl paramos. T.y. siekta įvertinti, kokia dalis pareiškėjų patys ruošia dokumentus paramai gauti ir kokia dalis naudojami tokias paslaugas teikiančių organizacijų paslaugomis. Šiuo klausimu respondentai beveik buvo vieningi ir daugiau nei pusę respondentų nurodė, kad paraiškas pildo patys pareiškėjai ir tik nedaugelis kreipiasi į paraiškų ruošimo ir konsultavimo paslaugas teikiančias organizacijas (žr. 27 pav.).

27 pav. Dažniausiai besikreipiantieji dėl paraiškų

Toliau buvo siekiama įvertinti respondentų požiūrį į sunkumus, kurie trukdo pasinaudoti ES teikiama parama. ES paramos įsisavinimo efektyvumo analizėse nurodoma, jog pagrindinės problemos išskyla nes:

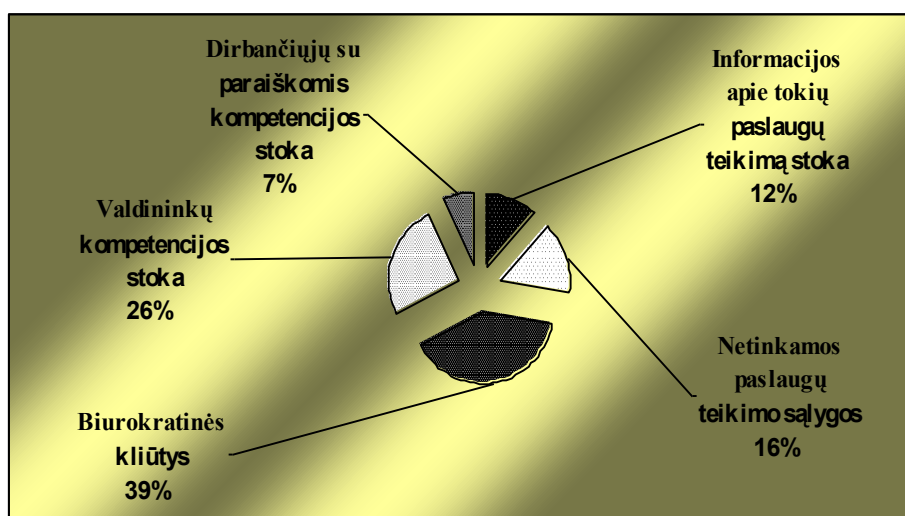
- Projekto vykdymo metu kinta dokumentavimo/administravimo taisyklės;
- Kai kurie reikalavimai prieštarauja įprastinei administravimo tvarkai ir šiuolaikiniam valdymui;
- Per daug smulkmeniški reikalavimai dokumentavimui ir viešiesiems pirkimams;
- Terminų nesilaikymas: pirkimų derinimai, mokėjimų prašymų nagrinėjimai;
- Dėl terminų nesilaikymo dar didesnės administravimo pinkelės pareiškėjams, nes tenka perplanuoti pirkimų, darbo, finansinių srautų grafikus (Ž. Morkvėnas, 2007).

Studijoje „apie problemas, su kuriomis susiduriama įgyvendinant projektus pagal Lietuvos 2004 – 2006 m. BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones“ (2008) nurodoma, kad nepakankamai spartų programos lėšų įsisavinimą lėmė šie veiksniai:

- Nepanaudotos paramos lėšos dėl objektyvių priežasčių nutrauktų projektų;
- Iškilusi grėsmė nutraukti projektus ir užsitęsęs jų įgyvendinimas dėl projektams įgyvendinti trūkstamų lėšų, išaugus energetikos, materialinių ir darbo jėgos išteklių kainoms;
- Užsitęsęs projektų įgyvendinimas dėl apyvartinių lėšų, reikalingų projektams įgyvendinti, trūkumo;
- Projektų vykdytojų patirties stoka, įgyvendinant projektus;
- Nepakankami žmogiški ištekliai BPD administruojančiose (įgyvendinančiose ir tarpinėse) institucijose bei nepakankami administraciniai gebėjimai;
- Taisyklėse nustatytų projektų administravimo procedūrų trūkumai;
- BPD administruojančių (įgyvendinančiųjų) institucijų vidinių projektų administravimo procedūrų trūkumai;

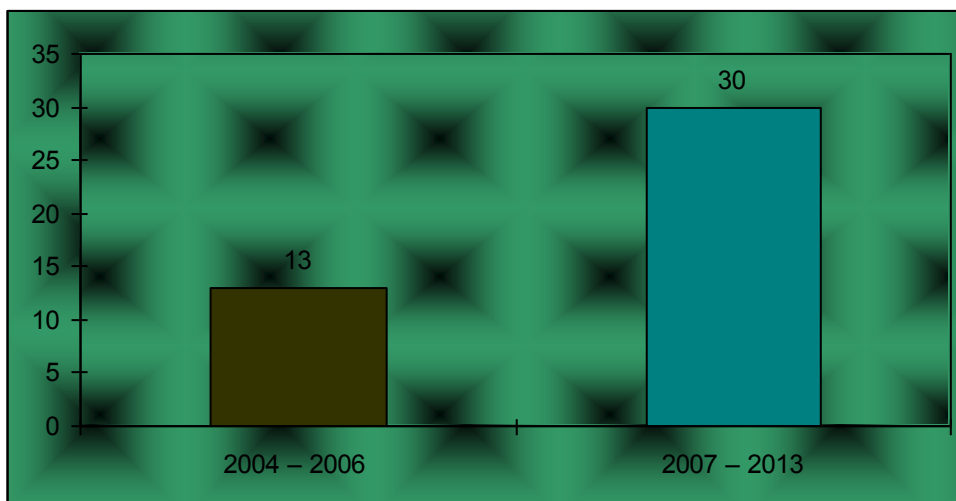
- Ilgai trunkantis projektų, finansuojamų iš ESF, išlaidų tikrinimas ir deklaravimas dėl didelio išlaidas pateisinančių dokumentų, teikiamų su mokėjimo prašymais, kiekio;
- SFMIS funkcionalumo trūkumai, atliekant projekto privalomų duomenų registravimą bei vykdant kitas funkcijas, sisteminės klaidos, ribotos projekto duomenų analizės galimybės.

Minėtų studijų rezultatus patvirtina darbe atliktas ekspertų nuomonės tyrimas. Remiantis specialistų nuomonėmis, pagrindinė problema yra Lietuvos biurokratinis aparatas, kuris nėra tinkamai paruoštas fondams administruoti. Labai užtrunka visas procesas norint gauti paramą iš fondų. Pvz., prašymui nagrinėti buvo skirtas mėnuo, tačiau atsakingi darbuotojai neskuba tikrinti prašymų ir dažnai paskutiniu momentu suranda klaidų, todėl tenka viską pradėti iš pradžių. Taip darbuotojai bijo prisiimti atsakomybę ir nustumia darbus kitam (28 pav.).

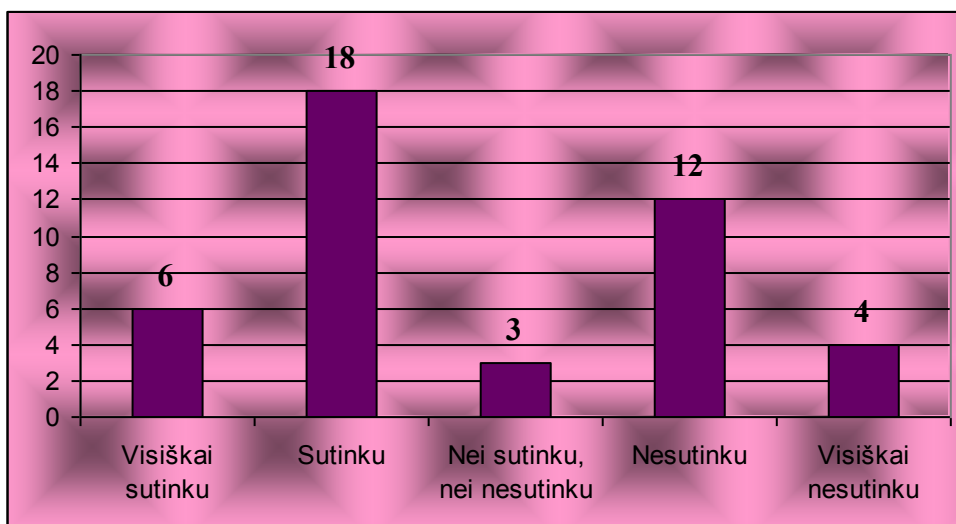
28 pav. Veiksniai, trukdantys pasinaudoti ES parama

Kitu tyrimo klausimu siekta sužinoti paramą administruojančių ekspertų požiūrį į laikotarpį, kuriuo yra lengviau teikti paraiškas paramai gauti. Kadangi daroma prielaida, jog buvo pasimokyta iš 2004– 2006 m. paraiškų teikimo tvarkos trūkumų, tikėtasi, jog 2007– 2013 m. ES finansinės paramos prašymas bus gerokai supaprastintas. Taigi, remiantis 30 respondentų nuomone, 2007– 2013 periodu yra lengviau pateikti paraiškų projektus nei 2004– 2006 metais. Dažniausiai nurodomos, jog 2004– 2006 buvo projektų įgyvendinimo patirties stoka, ilgai trunkančios viešųjų pirkimų procedūros, projektų veiklų sezoniškumas, nepakankami mano analizuojamų agentūrų žmogiškieji ištekliai, nepakankama projektų priežiūros ir mokėjimo prašymų vertinimo patirtis, ilgai trunkantis tinkamų išlaidų vertinimo klausimų sprendimas (žr. 29 pav.). Tuo tarpu 2007– 2013 m. paraiškų teikimo tvarka kiek supaprastinta.

29 pav. Respondentų nuomone, laikotarpis, kurio metu lengviau ruošti paraiškų projektus ES paramai gauti

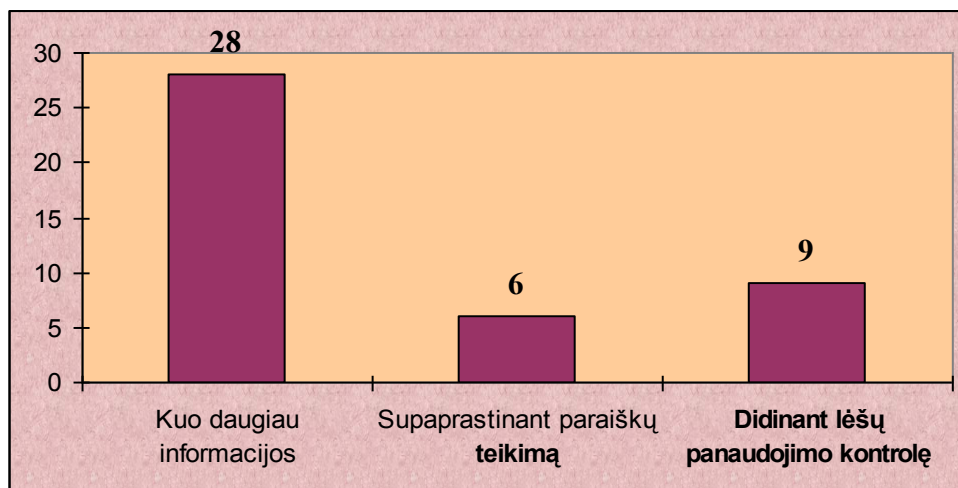
Tyrimo rezultatai parodė, kad 18 respondentų sutinka, kad sugebama efektyviai pasinaudoti ES teikiama finansine parama (30 pav.).

30 pav. Sugebėjimas efektyviai pasinaudoti ES teikiama finansine parama

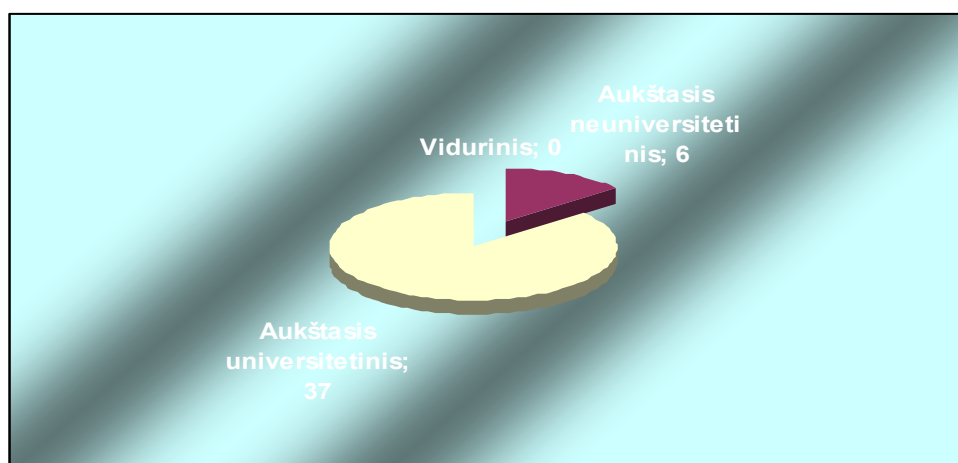
Dar 6 apklaustieji visiškai pritarė teiginiui, kad sugebama efektyviai pasinaudoti ES parama. Vos 4 apklaustieji neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Todėl galima daryti išvadą, kad kiek daugiau nei pusė visų apklaustųjų mano, jog ES teikiama parama panaudojama efektyviai.

Respondentų nuomone, labiausiai ir efektyviai būtų galima įsisavinti ES parama pateikiant kuo daugiau konkrečios informacijos, pasinaudojant visuomenės informavimo priemonėmis, taip pat rengiant renginius ar seminarus, šiai priemonei pritarė 28 apklaustieji (31 pav.).

31 pav. Nuomonė apie priemones, kuriomis būtų galima didinti ES paramos įsisavinimą

Panašiai nuomonės pasiskirstė dėl supaprastintų paraiškų teikimo (6 respondentai) ir 9 apklaustieji pasisakė už lėšų panaudojimo kontrolės didinimą.

32 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Pažymėtina, kad didžioji dalis respondentų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, tačiau taip pat yra keletas respondentų, kurie turi aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą (32 pav.). Taigi, šie duomenys rodo, jog Nacionalinėje mokėjimo agentūroje Kauno skyriuje ir Lietuvos Verslo paramos agentūroje Kauno ir Marijampolės skyriuj dirba aukštos kvalifikacijos ir aukšto išsilavinimo specialistai, o tai leidžia spręsti, jog sprendžiamos problemos yra labiau įsigilinant.

Didžiausias respondentų (31 resp.) turimas darbo stažas yra nuo agentūros įsteigimo, o 12 apklaustųjų yra priimti 2007–2013 m. paramos periodo pradžioje. Galima daryti prielaidą, kad jei darbuotojas turi didesnę darbo stažą, tai tuo didesnė patirtis susiduriant su problemomis. Problemų sprendimas gerina darbuotojų darbo įgūdžius ir gerina kompetenciją.

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus galima padaryti šias tyrimo išvadas :

- dažniausiai prašoma pinigų sumą yra nuo 51 tūkstančio litų iki 100 šimto tūkstančių litų bei nuo 201 tūkstančių litų iki 500 tūkstančių litų;
- Specialistų nuomone 33 %, daugiausiai trukdo efektyviai pasinaudoti ES parama reikalingos, konkrečios informacijos stoka;
- Daugiau nei pusę respondentų nurodė, kad paraiškas pildo patys pareiškėjai ir tik nedaugelis kreipiasi į paraiškų ruošimo ir konsultavimo paslaugas teikiančias organizacijas;
- Pagrindinė problema trukdanti įsisavinti ES paramą yra Lietuvos biurokratinis aparatas, kuris nėra tinkamai paruoštas fondams administruoti; tokia nuomonę pareiškė 39 % apklaustųjų;
- Respondentų nuomone, labiausiai ir efektyviai būtų galima įsisavinti ES parama pateikiant kuo daugiau konkrečios informacijos, pasinaudojant visuomenės informavimo priemonėmis, taip pat rengiant renginius ar seminarus, šiai priemonei pritarė 28 apklaustieji.
- Tiek NMA, tiek LVPA specialistų nuomone vienos iš svarbiausių sričių Lietuvoje ir Kauno apskrityje yra kaimas ir žemės ūkis bei verslas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Regioninė politika yra neatskiriama sudedamoji ūkio šakose ir socialinėje srityje vykdomos valstybės politikos dalis. Ji svarbi ir naudinga, kadangi remia rinkos ekonomikos plėtrą kiekviename šalies regione, sudaro reikiamas ilgalaikės plėtros sąlygas, formuoja socialinius ir ekonominius reikalavimus atitinkančią infrastruktūrą bei mažina regionų gyvenimo, ekonominių, kultūros, išsimokslinimo sąlygų skirtumus. Lietuvos regioninė politika atitinka ES regioninės politikos nuostatas. Formuojama institucinė infrastruktūra ir teisiniai ekonominiai regioninės politikos pagrindai: suformuota bazinė institucinė struktūra ES investicinei paramai administruoti, formuoti bei įgyvendinti Lietuvos regioninę politiką, kuriamos regioninės plėtros agentūros, patvirtinti regioninės politikos metmenys, rengiamas regioninės politikos įstatymas ir su juo susiję teisės aktai. Lietuvoje galima skirti dvi regioninės politikos kryptis: ES regioninės politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir pačios Lietuvos regioninė politika.

2. Europos Sąjungos paramos tikslas – greičiau, nei palikus savieigai, suvienodinti Europos Bendrijos valstybes ekonominiu, socialiniu ir teritoriniu požiūriu. Pradedant įgyvendinti ir skirstyti ES struktūrinę finansinę paramą, labai svarbu yra tinkamai sureguliuota ir gebanti efektyviai dirbti administravimo sistema. Ji susideda iš vadovaujančios, mokėjimo, tarpinės ir įgyvendinančios institucijų. Vadovaujanti ir mokėjimo institucija yra LR Finansų ministerija, t.y. atitinkami jos departamentai. Tarpinės institucijos funkcijas atlieka Žemės ūkio ministerija, o tiesiogiai paramos administravimą vykdo Nacionalinė mokėjimo agentūra ir kt. viešos organizacijos. Šios institucijos skelbia kvietimus teikti paraiškas, teikia informaciją, vertina projektus, prižiūri jų įgyvendinimą, rengia ataskaitas.

Atsiradus Europos Sąjungos Struktūriniam fondams žemės ūkiui parama teikiama pagal 2004– 2006 m. Bendrojo programavimo dokumento programą, Kaimo plėtros planą 2004– 2006 ir 2007– 2013 m. ES struktūrinė parama. KPP priemonių pagalba, kuri turi teigiamos įtakos Lietuvos žemės ūkiui: kinta pačių ūkių struktūra – jie stambėja, didėja ūkininkų pajamos, keičiasi ūkininkaujančių amžiaus struktūra, gerėja jų pagaminamos produkcijos kokybė, dėl to išauga viso žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas. 2007 m. Lietuvai pradėta teikti ES struktūrinė parama pagal 2007 – 2013 m. strategiją. Skirstant struktūrinės paramos lėšas vis didesnę dėmesys skiriamas ne kiekybiniais, o kokybiniais produkcijos parametrams, inovacijų diegimui.

Atlikus Lietuvos regionų vystymosi analizę pastebėta, jog daugiausiai BVP rodiklis tiesiogiai susijęs su apskrityse pasisavinamos ES paramos finansiniais rodikliais, t.y. ES struktūrinių fondų įsisavintų lėšos bei ekonominiai socialiniai rodikliai yra tiesiogiai priklausomi. Didėjant ES įsisavintų lėšų kiekiui didėja ir ekonominių rodiklių reikšmės. Tai patvirtina darbo hipotezę. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog šalyje vykdoma regioninė politika struktūrinių fondų pagalba turi iš dalies teigiamą įtaką regionams. Tačiau tuo pat metu ryškėja diferenciacija tarp Lietuvos regionų.

ES struktūrinių fondų teikiamos finansinės galimybės sudaro sąlygas kryptingai panaudoti šiuos papildomus finansinius išteklius ekonominei plėtrai, kartu ir teritorinei socialinei sanglaudai tarp Lietuvos regionų bei juose didinti.

3. Remiantis tyrimo duomenimis, teigiamai naudotis ES struktūrinių fondų parama trukdo sudėtingos projektų vertinimo, atrankos bei įgyvendinimo procedūros: trūksta nuosavų lėšų, reikalingų rengiant ir administruojant projektus, reikalingos per didelės išlaidos projektams rengti. Kita svarbi priežastis yra žmoniškųjų išteklių patirties, rengiant projektus, kompetencijos stoka. Galima teigti, kad valstybė turėtų daugiau skirti lėšų informacijos apie ES struktūrinių fondų paramą sklaidai ir pareiškėjų apmokymams, kaip įsisavinti šią paramą. Apklausa parodė, kad tinkamai įsisavinti ES paramą viena iš kliūčių yra nuosavų lėšų projektams rengti ir administruoti trūkumas. Pareiškėjai turi nemažą nuosavų lėšų dalį skirti dar prieš teikiant paraišką paramai gauti. Kadangi įmonėms trūksta gebančių projektus rengti specialistų, jos privers tos kreiptis pagalbos į įvairias šias paslaugas teikiančias įmones, kad suteiktų konsultacijas, parengtų projektą, užpildytų paraiškas. Tokios didelės išlaidos, kurias reikia patirti dėl bandymo gauti ES finansinę paramą, atbaido galimus paramos gavėjus.

Rekomendacijos:

- Atlikus 2004– 2006 m. ir 2007– 2013 m. pradžios ES finansinės paramos įsisavinimo analizę įrodyta, jog apskritys, kurių centrai yra didieji Lietuvos miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Panevėžys, Šiauliai) ES paramą pasisavina pakankamai efektyviai, tačiau probleminėms priskiriamose teritorijose (Akmenė, Tauragė, Ignalina, Rokiškis, Skuodas ir kt.) ir toliau didėja regioniniai skirtumai. Todėl ES paramą administruojančioms institucijoms siūlytina peržiūrėti projektų vertinimo kriterijus ir skirti papildomai balų ES struktūrinių fondų finansavimui tiems teikiamiems projektams, kurie bus skirti probleminių teritorijų socialinei ir ekonominei plėtrai.

- Siekiant stiprinti administracinius gebėjimus ir gebėjimus efektyviai panaudoti Lietuvai skiriamą ES struktūrinę paramą lėtai besivystančiuose regionuose 2007– 2013 m. laikotarpiu naudinga būtų teikti konsultacijas vizitų ar atvirų durų metu dėl rengiamų projektų. ES struktūrinių fondų valdymo sistemą padaryti suprantamesnę ir paprastesnę galutiniam paramos gavėjui.

- Kuo daugiau informacijos apie ES finansinės paramos gavimo galybes skleisti regionų centruose, nes neretai galimi paramos gavėjai paprasčiausiai nežino (arba yra mažai girdėję) apie savo galimybes gauti finansavimą iš ES struktūrinių fondų.

- Apsvarstyti paraiškų teikimo supaprastinamo galimybes (dokumentų paruošimo aspektas), nes kai kurie galimi paramos gavėjai neturi pakankamai lėšų pasinaudoti dokumentus paramai gauti ruošiančių organizacijų paslaugomis, o patys nesiryžta kreiptis dėl paramos.

- Atsakingos institucijos turėtų nuolat tobulinti ES finansinės paramos administravimo sistemą, kuri ateityje galėtų tapti viena pagrindinių prevencinių priemonių, užkertant kelią neefektyviam ES paramos naudojimui probleminiuose regionuose.

NAUČAITĖ, Ingrida (2010). The Assessment of EU Support Reclamation Possibilities in Lithuanian Regions. MBA Graduation paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University.

SUMMARY

Lithuania European Union provided financial support to regional inequalities are considered to reduce the uptake of relatively fragmented. While regional policy issues has become particularly acute in the European Union and other programs funded by the Lithuanian regional development projects at sustainability, and reduce competitiveness. It is understood that a slow absorption results in structural failure and to support the administration acknowledged that EU structural funds management system – an institutional model of government and statutory procedures for administrative support – performance is a key factor in determining the successful absorption of EU Member State, and thus influencing the structural results support the use of efficiency and productivity. Support systems for the administration and the shortfall may be one of the main reasons why the EU structural support is low take– up of Lithuanian regions.

The aim of this work is to evaluate the European Union's support for development opportunities in the Lithuanian regions. The object of research is EU funding absorption in the regions. Achieving the aim of this work several goals have been risen. The hypothesis is being checked in this paper – the positive and direct dependence between regions' economical development indexes and the use of European Unions structural funds exists.

In this work such methods have been used – scientific literature, regulatory literature, the comparison method, statistical analysis, document analysis, questionnaire survey.

The results of this work could be useful to distinguish between the bodies responsible for EU support funds and structural funds management. As well as students studying in the European Union, or political science, and all who are interested in the administration of EU structural funds and regional development issues in Lithuania.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ačaitė Vita (2005) Lietuvos regioninės politikos aspektai ES kontekste // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 5, p. 8– 13. ISSN 1648– 9098.
2. Armstrong, Harvey, Taylor, Jim. (2003). *Regional Economics and Policy*. Blackwell publishing. p. 448. ISBN: 978– 0– 631– 21713– 8.
3. Bagdonienė Liudmila (2005) Regiono marketingo valdymas // *Regionų plėtra: prisitaikymas prie rinkos sąlygų ir naujų gebėjimų ugdymas*. Kaunas: Technologija. p. 348– 355. ISBN 9955– 09– 958– 5.
4. Bagdzevičienė Rita, Dapkus Rimantas (2005) Regioninė politika // *Regionų plėtra: prisitaikymas prie kintančių rinkos sąlygų ir naujų gebėjimų ugdymas*. Kaunas: Technologija, p. 71– 121. ISBN 9955– 09– 958– 5.
5. Bagdzevičienė Rita, Rimas Justinas, Venckus Algimantas (2002) Regionų ekonomikos plėtros strategija. Tarptautinė konferencija „Regionų plėtra – 2002“. Kaunas: Lietuvos regioninių tyrimų institutas.
6. Bagdzevičienė Rita, Tamkus Audrius, Navackaitė Laura (2003) Šalies ekonomikos plėtra regionalizacijos ir globalizacijos santykio kontekste. Pranešimas konferencijai “ES ir Lietuvos regioninė politika: Kauno regiono plėtros strategija”. Prieiga per internetą: <http://www.lrti.lt/veikla/publikacijos.html>.
7. Bagdzevičienė Rita (2003) Regionų plėtros ekonomikos ir vadybos aspektai. Prieiga per internetą: www.lrti.lt/veikla/Pranesimai/RB_reg_ekon_vadyb.doc.
8. Bertavičiūtė Živilė (2006) Regioninės plėtros centrų vaidmuo ir veikla Lietuvoje. Magistro darbas. Vilniaus universitetas.
9. Bivainis Eduardas, Tamošiūnas Teodoras (2007) Darnus regionų vystymasis: teorinis diskursas // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 1 (8). P. 30–36 ISSN 1648– 9098.
10. Burbulytė Gabrielė (2005). Regiono sampratos įvairovė regioniniuose tyrimuose // *Tiltai*, Nr. 4, p. 19– 29. ISSN 1392– 3137.
11. Burneika Donatas (2004) Regioniniai bendrosios ūkio būklės skirtumai ir jų kaita Lietuvoje // *Geografija*, T. 40, Nr. 1.
12. Čaplikas Vygas (2006) Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. p. 174. ISBN 9986– 760– 67– 4.
13. Dapkus Rimantas (2008) Verslo plėtra kaimiškuose regionuose // *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*. Mokslo darbai. Nr. 14 (3). Akademija. ISSN 1822– 6760.
14. Dapkus Rimantas (2006) Regionų plėtros politika, jos valdymo modeliai ir įgyvendinimo institucijos // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 6, p. 66– 73. ISSN 1648– 9098.
15. *Ekonomikos modernizavimas: nauji iššūkiai ir ekonominės politikos prioritetai* (2007). Vilniaus universitetas. p. 512. ISBN 978– 9955– 33– 160– 5.

16. ES parama 2007 – 2013 m., [žiūrėta 2010 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lvpa.lt/lt/content/viewitem/10295/>.
17. ES struktūrinių fondų paramos vadovas (2004). Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos Struktūrinių fondų valdymo skyrius.
18. ES struktūrinės paramos panaudojimo viešojo administravimo, vietinės ir regioninės plėtros srityse 2007–2013 m. galimybių studija, (2006). Vilnius.
19. Europos Sąjungos parama: Lietuvos galimybės. (2007). Pilietinės visuomenės institutas. 2006. Lietuvos 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento priemonių tikslų ir uždavinių įgyvendinimo įvertinimas. Baigiamoji ataskaita. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. – Vilnius.
20. Gečas Kastytis, Jakubavičius Artūras, Vijeikis Deividas. (2004) Struktūrinių fondų parama verslui: Galimybės. Metodai. Patarimai. Vilnius: Pačiolis.
21. Goodal, B. (1987). Dictionary of human geography. Penguin Books.
22. Grušienė Adolfina (2008) Pagrindiniai veiksniai lemiantys ES struktūrinių fondų panaudojimo aktyvumą Mažeikių rajone // Vadyba: mokslo darbai, Nr. 2 (13), p. 41–46. ISSN 1648–7974.
23. Išoraitė Margarita (2008) Regionai ir jų strateginis valdymas Lietuvoje // Vadyba: mokslo darbai, Nr. 2 (13), p. 47–52. ISSN 1648–7974.
24. Kavaliauskas, Paulius (2000). Regioninės politikos problema Lietuvoje // Geografija 36(1): 39–48. ISSN 1392–1096.
25. Kavaliauskas, Paulius (2004) Regioninė politika Lietuvoje: mitai ir realybė. Tarptautinės konferencija „Ekonominiai bei demografiniai pokyčiai bei švietimo problemos Rytų ir Vidurio Europoje. ISBN9955–609–05–2.
26. Key indicators for Candidate Countries to Efficiency Manage the Structural Funds. NEI Regional and Urban Development. Rotterdam, 2002. p. 3, [žiūrėta 2010 m. sausio 13 d.]. Prieiga per internetą: http://www.evaluate.cz/dokumenty/hodnot_zpr_eu/souhrnna_studie.pdf.
27. Kosiedowski, W. (2001). Teoretyczne problemy rozwoju regionalnego. Zarzadzanie rozwojem regionalnym i lokalnym: problemy teorii i praktyki. Torun: Dom Organizatora, p. 17–43.
28. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės. (2007). Vilnius.
29. Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija (2005). Valstybės žinios, 2005–05–26, Nr. 66–2370.
30. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX–1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 113–5029.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 89–4029.
32. Lietuvos 2004–2006 m. bendrojo programavimo dokumento 4.5 priemonės „Miškų ūkis“ metinė įgyvendinimo ataskaita (2006). Žemės ūkio ministerija. – Vilnius.
33. Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 metų plano įgyvendinimo 2006 m. ataskaita. (2007) LR Žemės ūkio ministerija. – Vilnius.

34. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija (2002). Vilnius.
35. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 66– 1987.
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 22 d. nutarimas Nr. 1317 „Dėl kaimo plėtros 2004– 2006 metų plano pagrindinių nuostatų“//Valstybės žinios. 2003, Nr. 101– 4550.
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 2 d. nutarimas Nr. 935 „Dėl Lietuvos 2004– 2006 metų bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo“ //Valstybės žinios. 2004, Nr. 123– 4486.
38. Mačys Gedėnimas. (2006) ES struktūrinė parama Lietuvoje: pirmieji vertinimai. Socialiniai tyrimai 1(7). Šiauliai, Šiaulių un..
39. Maniokas, Klaudijus. (2003). Europos Sąjungos plėtra ir europizacija. Vilnius: Eugrimas. ISBN 9955– 501– 40– 5.
40. Miniataitė D. (2007). Pranešimas „Paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai 2007– 2013 m. naujovės“. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Vilnius.
41. Morkvėnas Žymantas (2007) Projektų įgyvendinimas: pagrindinės problemos su kuriomis susiduriama. Pareiškėjų, atstovaujančių NVO, požiūris, [žiūrėta 2010 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://zpasaulis.lt/index.php?id=770>>.
42. Nacionalinė bendroji strategija: Lietuvos 2007– 2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti, 2007 m. kovo 30 d.
43. Nakrošis, Vitalis (2003). Europos Sąjungos regioninė politika ir Struktūrinių fondų valdymas. Vilnius: Eugrimas.
44. Orenius Algirdas (2005) Regionalizacija ir regioninė šalies plėtra // Viešoji politika ir administravimas, Nr. 14, p. 107– 122. ISSN 1648– 2603.
45. Panfil Tomasz. (2003) Europos Sąjungą: viskas, ką turi apie ją žinoti. Vilnius. ISBN 9955– 573– 31– 7.
46. Pareigis Rimantas, Dorofejeva Oksana (2004) Lietuvos nacionalinė regioninė politika ir jos įgyvendinimo prielaidos // Ekonomika, Nr. 67 (2).
47. Simanavičienė Žaneta, Bruneckienė Jurgita, Šimberova Iveta (2007) Regionų konkurencingumo vertinimo teoriniai aspektai // Ekonomika, Nr. 77, p. 68– 81. ISSN 1392–1258.
48. Simanavičienė, Žaneta, Kilijonienė, Akvilė. (2004). Pagrindiniai regioninės politikos įgyvendinimo ir vertinimo aspektai. Management of organizations: Systematic Research, 32, p. 131–143.
49. Simanavičienė, Žaneta, Kilijonienė, Akvilė. (2004). Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimas Europos Sąjungos kontekstu // Ekonomika, Nr. 67 (2), p. 1– 13.
50. Snieška Vytautas, Bruneckienė Jurgita (2009) Measurement of Lithuanian Regions by Regional Competitiveness Index // Engineering Economics. No. 1 (61), p. 45– 57.
51. Studija apie problemas, su kuriomis susiduriama įgyvendinant projektus pagal Lietuvos 2004– 2006 m. BPD Kaimo plėtros ir žuvininkystės prioriteto priemones, šių problemų išvengimą, [žiūrėta 2010 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą:

http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/NA_MA_25.pdf>.

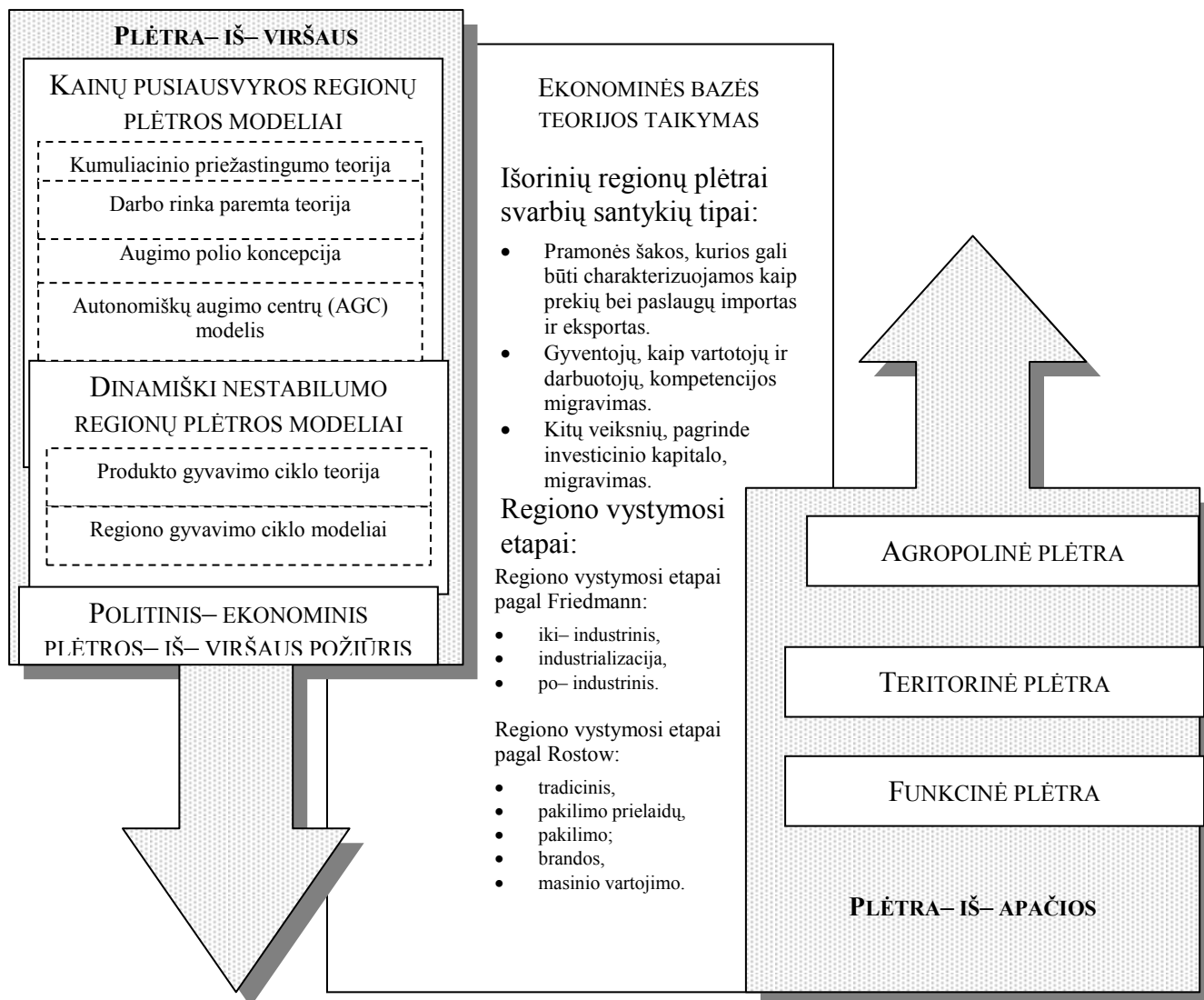
52. Trakelis Darius. Europos Sąjungos bendrosios žemės ūkio politikos raidos perspektyvos ir Lietuvos interesai // Politologija, 2007, 4(48). ISSN 1392–1681.
53. Vainienė Rūta (2005) Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius: Tyto Alba. p. 326. ISBN 9986– 16–418– 4.
54. Vidickienė Diana, Melnikienė Rasa (2008) Lietuvos kaimiškųjų regionų kaip gyvenamosios vietos patrauklumo vertinimas // Žemės ūkio mokslai: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, t. 15. Nr. 1. p. 51–59,
55. Vidickienė Diana, Melnikienė Rasa (2008) Paramos teikimo Lietuvos kaimo regionams kriterijų vertinimas // Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. Mokslo darbai. Nr. 12 (1). Akademija.
56. Žirgulevičiūtė Akvilė (2009) Informavimas apie 2007– 2013 m. ES struktūrinę paramą. Bendradarbiavimo galimybės, [žiūrėta 2010 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/lietuva/documents/power_pointai/19032009_akvile_zirguleviciute.pdf>.
57. Working paper on ex- ante evaluation for the new programming period 2007– 2013. European Commission, 2005. p. 13.
58. Гладкий Ю.Н., Чистобаев А.И. (1998). Основы региональной политики: учебник. – Санкт Петербург: Издательство Михайлова В.А. p. 659.
59. Скиннер, М., Редферн, Д., Фармер, Д. (1999). География А–Я: словарь– справочник. Москва: Файр– Пресс.

PRIEDŲ TURINYS

1 PRIEDAS Sudedamieji plėtros – iš – viršaus ir plėtros – iš – apačios modeliai ir jų panašumai...	73
2 PRIEDAS Kaimo plėtros 2004 – 2006 m. programos paramos priemonių esmė.....	74
3 PRIEDAS ES struktūrinė parama Lietuvai 2007 – 2013 m.....	75
4 PRIEDAS 2007 – 2013 m. ES parama Lietuvos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.....	76
5 PRIEDAS Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 m. programos kryptys.....	77
6 PRIEDAS BVP, tenkantis vienam gyventojui, palyginti su šalies vidurkiu ir bendrosios pridėtinės vertės struktūra pagal šalies ūkio sektorius 2007 m.....	78
7 PRIEDAS Tiesioginės užsienio investicijos 2009 m. pradžioje.....	79
8 PRIEDAS Nedarbo lygis apskrityse proc. 2001 – 2007 m. laikotarpiu.....	80
9 PRIEDAS Anketa.....	81

Sudedamieji plėtros– iš– viršaus ir plėtros– iš– apačios modeliai ir jų panašumai

Šaltinis: Bagdzevičienė R. (2003, p. 3).

Kaimo plėtros 2004–2006 m. programos paramos priemonių esmė

(sudaryta darbo autorės remiantis „Kaimo plėtros planas.“, 2005.)

KPP PARAMOS PRIEMONĖS	
1. Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos rėmimas	
Tikslai	Stambinti ūkius, kai žemdirbiai savo ūkius perleidžia jaunesniems, ir taip gerinti ūkių struktūrą, didinti žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą bei užtikrinti tam tikrą pajamų lygį vyresnio amžiaus žmonėms.
Paramos gavėjai	Nutraukti ūkininkavimą galėjo 55– 62,5 metų vyrai ir 55– 60 metų moterys, dirbantys žemę mažiausiai 10 pastarųjų metų, deklaravę pasėlius arba gyvulius. Pieno ūkių savininkų amžius galėjo svyruoti nuo 55 iki 70 metų.
2. Mažiau palankios ūkininkauti vietovės ir vietovės su aplinkosaugos apribojimais	
Tikslai	Mažinti pajamų skirtumus tarp regionų ir užtikrinti adekvačias pajamas ūkininkaujantiems nurodytose vietovėse, išsaugoti gyvybingą kaimo bendruomenę, tausoti kraštovaizdį.
Paramos gavėjai	Žemdirbiai, ūkininkaujantys nederlingose ir dėl kitų priežasčių žemdirbystei mažiau tinkamose žemėse.
3. Agrarinė aplinkosauga	
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> - aplinkos ir sveiko maisto gamybos gerinimas; - papildomų pajamų šaltinių ūkininkams, vykdančiams aplinkosaugą pagal aplinkai tinkamą ūkininkavimo praktiką, kuri yra platesnė nei įprasta gera ūkininkavimo praktika; - antropogeninio krūvio aplinkai sumažinimas; - paviršinių ir gruntinių vandenų kokybės gerinimas, augalų apsaugos produktų neigiamo poveikio aplinkai mažinimas; - tradicinio Lietuvos kaimo kraštovaizdžio atkūrimas arba išsaugojimas; - kokybiškos žemės ūkio produkcijos gamyba, išsaugant sveiką aplinką ateities kartoms; - kaimo gyventojų pajamų didinimas, jų darbo ir gyvenimo sąlygų gerinimas; - nykstančių vietinių naminių gyvulių veislių laikymas arba auginimas ūkiuose; - ūkininkų informuotumo apie labiau aplinkai tinkamą gamybos praktiką didinimas.
Paramos gavėjai	Visi projektui tinkamų pareiškėjų kriterijus atitinkantys ūkininkai.
4. Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku	
Tikslai	Bene pagrindinis šios priemonės tikslas – miškingumo didinimas. Taip pat ja siekiama sumažinti kaimo gyventojų priklausomybę nuo žemės ūkio veiklos, padidinti žemės valdos ekonominę, ekologinę ir socialinę vertę, padėti išsaugoti aplinką, palaikyti ir gausinti biologinę įvairovę, praturtinti kraštovaizdį, suteikti naujas pastovaus užimtumo galimybes kaimo vietovėse, sukurti papildomą pajamų šaltinį.
Paramos gavėjai	Visi nederlingose žemės ūkininkaujantys žemdirbiai. Taip pat fiziniai asmenys, nuosavybės teise turintys žemės ūkio paskirties žemės.
5. Pusiau natūrinių restruktūrizuojamų ūkių rėmimas	
Tikslai	Ūkių stambinimas ir struktūros gerinimas bei ūkių konkurencingumo didinimas, į rinką orientuoto sektoriaus plėtra.
Paramos gavėjai	Ūkininkai, kurie nori pereiti nuo pusiau natūrinio ūkininkavimo prie ūkininkavimo, orientuojantis į rinkos poreikių tenkinimą, t.y., remiantis komercinio ūkininkavimo principais.
6. Standartų laikymasis	
Tikslai	Aplinkos būklės pagerinimas dėl sumažėjusios taršos azoto junginiais bei padidėjęs konkurencingumas dėl pagerintos pieno kokybės, įdiegus ES reikalavimus.
Paramos gavėjai	Gyvulininkystės ūkiai.
7. Techninė parama	
Tikslas	Užtikrinti veiksmingą KPP įgyvendinimą nacionaliniu, regioniniu ir vietiniu lygiu.
Paramos gavėjai	Žemės ūkio ministerija ir Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos.

3 PRIEDAS

ES struktūrinė parama Lietuvai 2007– 2013 m.

Veiksmų programa	Fondas	ES struktūrinė parama (eurais)							
		Viso	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ESF									
Žmogiškųjų išteklių plėtros	ESF	935.018.009	117.398.982	118.920.478	121.407.777	129.335.299	139.720.757	148.532.819	159.701.897
Techninės paramos	ESF	93.288.718	11.713.144	11.864.947	12.113.110	12.904.055	13.940.235	14.819.432	15.933.795
ERPF ir Sanglaudos fondas									
Ekonomikos augimo	ERPF + Sanglaudos fondas	3.098.853.525	341.188.962	372.916.036	406.039.015	439.634.981	474.691.609	513.024.864	551.358.058
	ERPF	1.966.562.132	246.917.589	250.117.652	255.349.026	272.022.462	293.865.516	312.399.348	335.890.539
	Sanglaudos fondas	1.132.291.393	94.271.373	122.798.384	150.689.989	167.612.519	180.826.093	200.625.516	215.467.519
Sanglaudos skatinimo	ERPF, Sanglaudos fondas	2.648.332.571	282.902.803	314.854.833	347.672.610	377.711.747	407.787.205	442.202.263	475.201.110
	ERPF	1.475.388.221	185.246.780	187.647.587	191.572.358	204.081.391	220.468.865	234.373.637	251.997.603
	Sanglaudos fondas	1.172.944.350	97.656.023	127.207.246	156.100.252	173.630.356	187.318.340	207.828.626	223.203.507
IŠ VISO									
Iš viso (ESF, ERPF, Sanglaudos fondas)		6.775.492.823	753.203.891	818.556.294	887.232.512	959.586.082	1.036.139.806	1.118.579.378	1.202.194.860
Iš viso (ESF)		1.028.306.727	129.112.126	130.785.425	133.520.887	142.239.354	153.660.992	163.352.251	175.635.692
Iš viso (ERPF)		3.441.950.353	432.164.369	437.765.239	446.921.384	476.103.853	514.334.381	546.772.985	587.888.142
Iš viso (Sanglaudos fondas)		2.305.235.743	191.927.396	250.005.630	306.790.241	341.242.875	368.144.433	408.454.142	438.671.026
EŽrFKPirEŽF									
EŽCFKP		1.743.360.093	260.974.835	248.836.020	236.928.998	244.741.536	248.002.433 1	250.278.098	253.598.173
EZF		54.713.408	6.937.316	6.978.531	7.086.453	7.546.096	8.161.553	8.671.254	9.332.205

Šaltinis: Lietuvos 2007– 2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija konvergencijos tikslui įgyvendinti

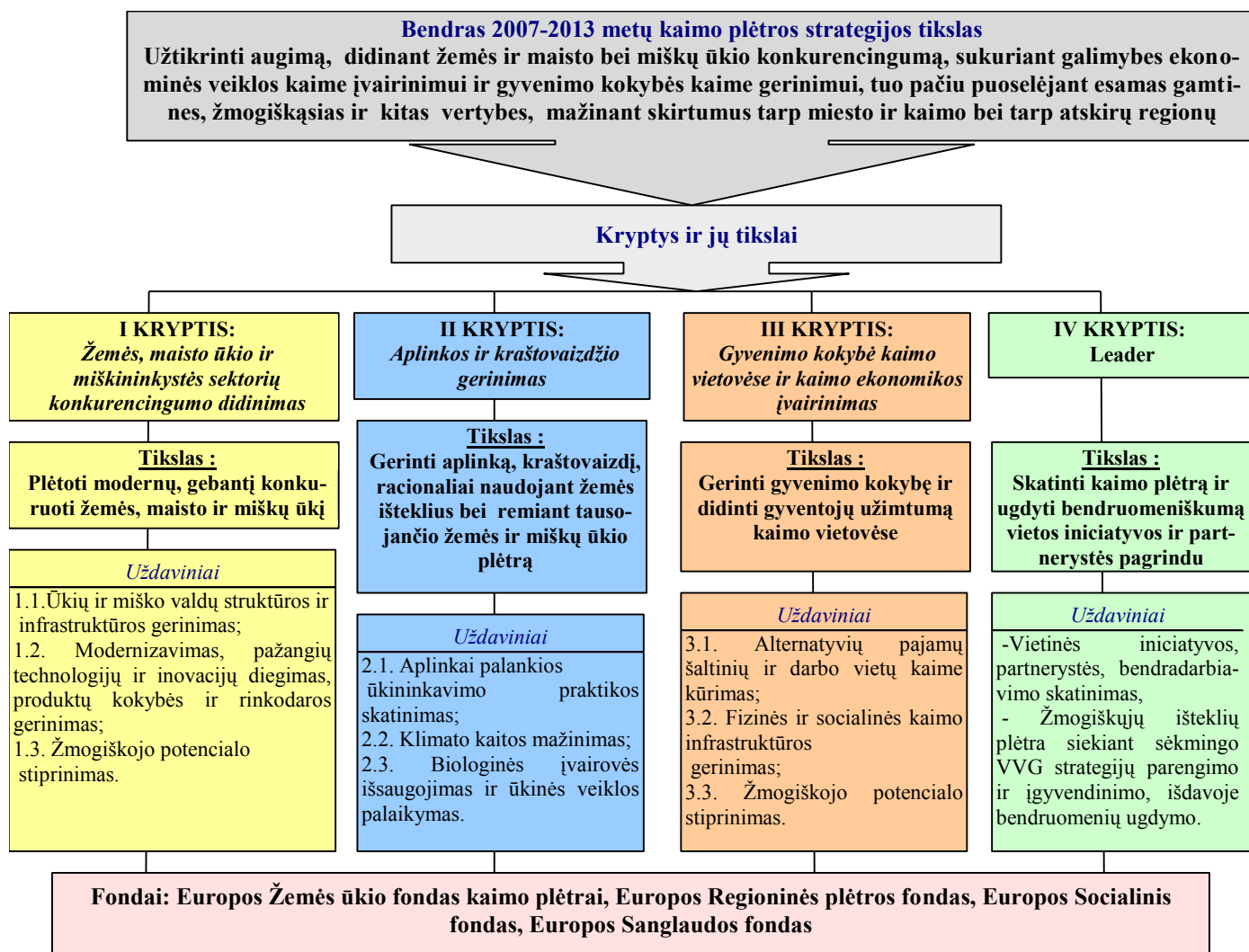
2007– 2013 m. ES parama Lietuvos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai (www.zum.lt)

Mln. Lt					
Įsipareigojimai	2004-2006	2007-2013		Pokytis	
	vidutiniškai per metus	vidutiniškai per metus	per laikotarpį	vidutiniškai per metus	%
IŠ VISO ŽEMĖS ŪKIS	1421	2057	14397	636	45
1. BŽŪP	502	907	6347	405	81
1.1. Rinkos reguliavimas*	180	105	735	-75	-42
1.2. Tiesioginės išmokos**	322	802	5612	480	149
2. Kaimo plėtra (su koofinansavimu)	905	1115	7804	210	23
3. Žuvininkystė (su koofinansavimu)	14	35	246	21	151

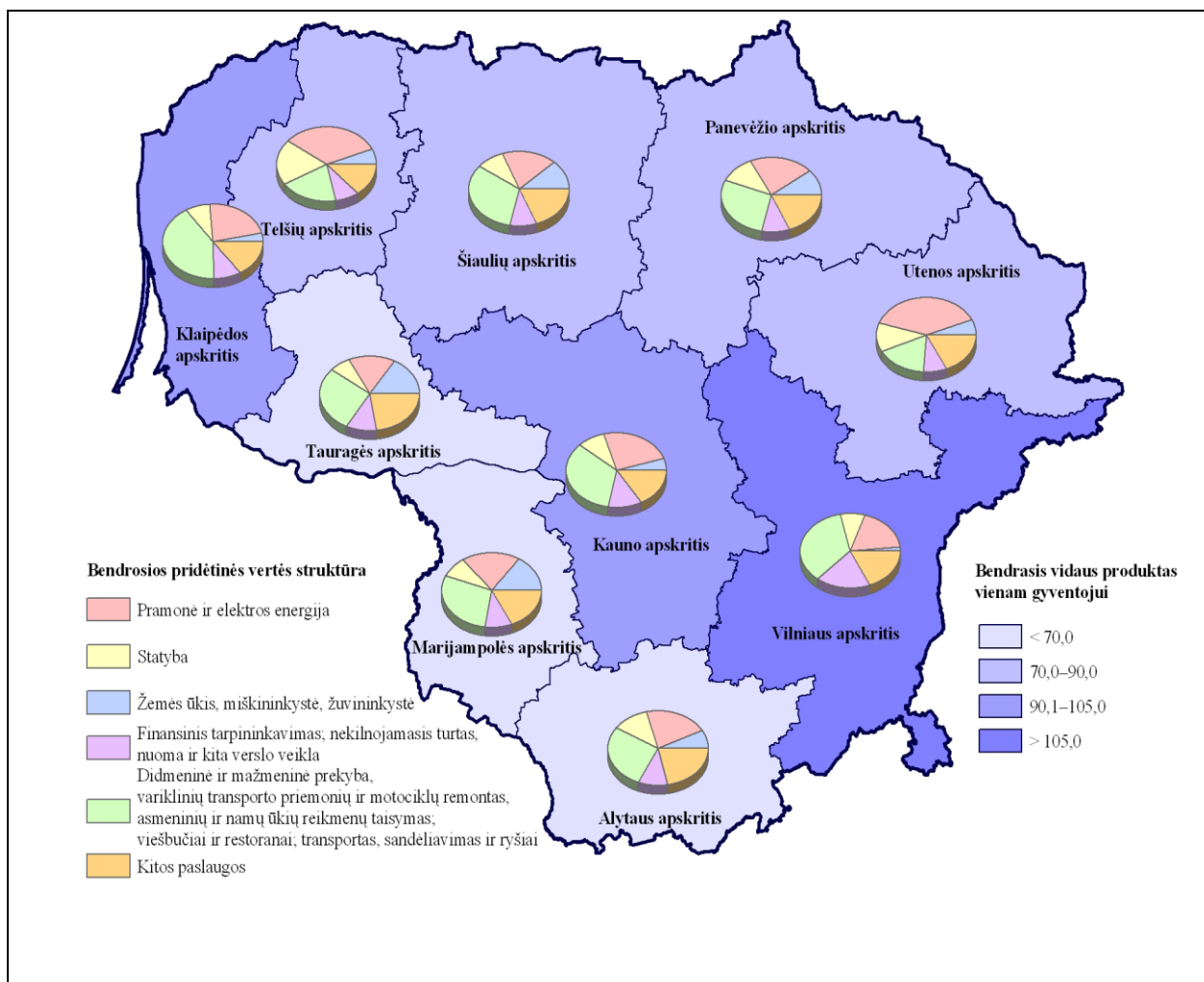
* Rinkos reguliavimo priemonėms skiriamos ES lėšos nėra nustatomos konkrečiai šaliai narei, o mokamos atsižvelgiant į realų poreikį, todėl Lietuvai 2007-2013 m. teksianti ES paramos suma priklausys nuo faktinio poreikio.

** Tiesioginėms išmokoms skirta suma 2004-2006 metais apima dviejų metų laikotarpį, kadangi finansinis vokas už 2004 metų tiesiogines išmokas įtraukiamas į 2005 m. valstybės biudžetą, o už 2005 metus - į 2006 metų valstybės biudžetą.

Lietuvos kaimo plėtros 2007– 2013 m. programos kryptys (D. Miniataitė, 2007)

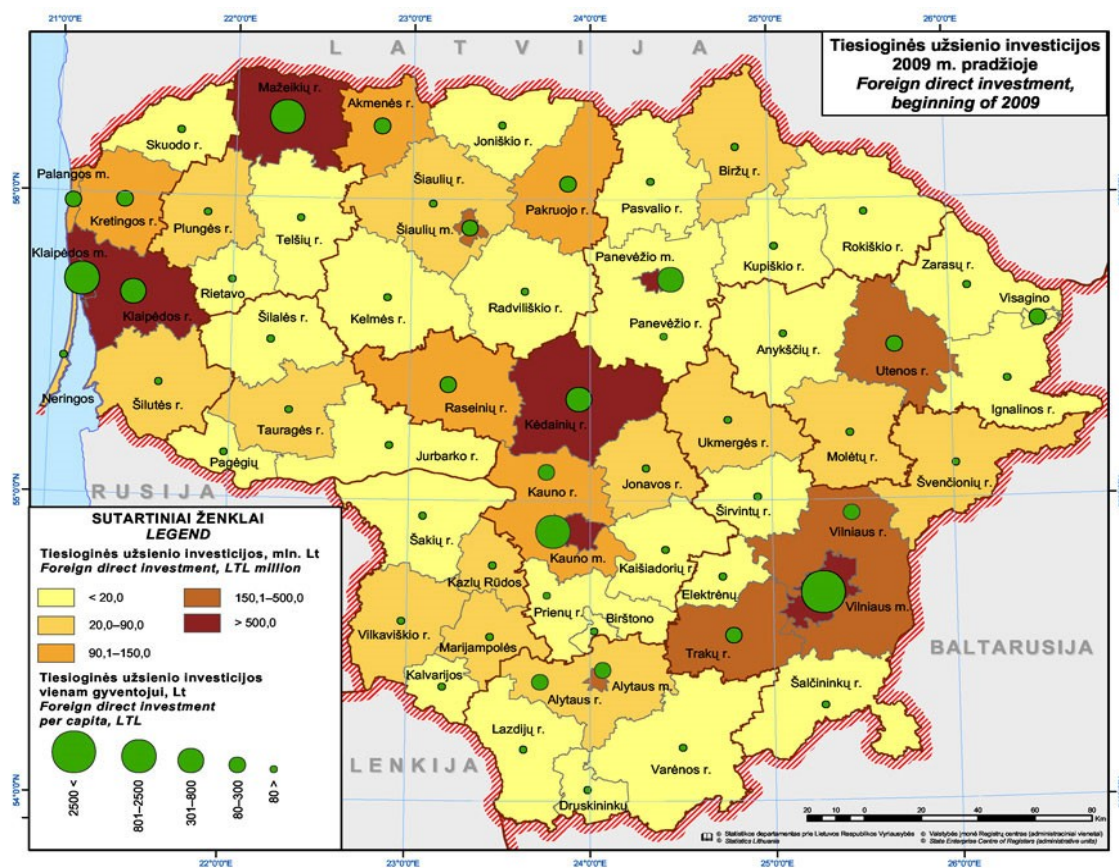

BVP, tenkantis vienam gyventojui, palyginti su šalies vidurkiu ir bendrosios pridėtinės vertės struktūra pagal šalies ūkio sektorius 2007 m.

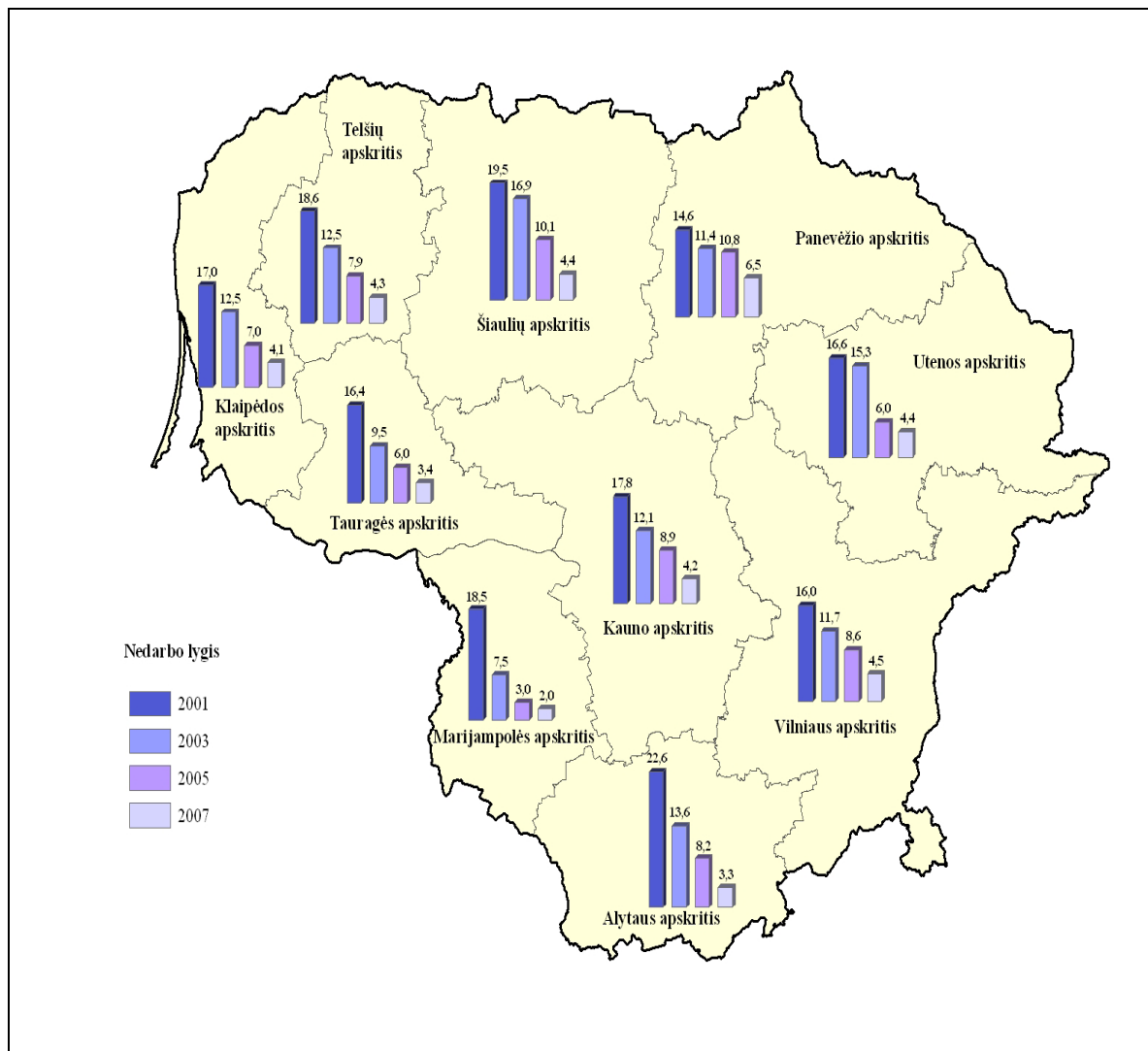
Šaltinis: http://regionai.stat.gov.lt/pdf/Lietuvos%20regionu%20raida_LT_2008_11_26.pdf.

Tiesioginės užsienio investicijos 2009 m. pradžioje

Šaltinis: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2256>

Nedarbo lygis apskrityse proc. 2001– 2007 m. laikotarpiu

ANKETA

Gerb. respondente,

Esu Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto 2 kurso studentė Ingrida Naučaitė ir atlieku tyrimą magistro baigiamajam darbui tema – Europos Sąjungos paramos įsisavinimo galimybių įvertinimas Lietuvos regionuose, kurio tikslas yra išanalizuoti Europos Sąjungos paramos įsisavinimo galimybes Lietuvos regionuose. Tyrimo metu surinkta informacija bus panaudota tik moksliniams tikslams. Prašau, atsakykite į pateiktus klausimus, pažymėdami Jums priimtinausią atsakymą ✓. Jūsų atsakymai pridės darbui solidumo ir mokslinės vertės. Visi pageidaujantys bus supažinti su tyrimo rezultatais. Anketa yra visiškai anoniminė (vardo ir pavardės rašyti nereikia). Jei nenorite atsakyti į vieną ar kitą klausimą, tiesiog jį praleiskite. Dėkoju už bendradarbiavimą!

1. Kokioje agentūroje Jūs dirbate?

- Nacionalinėje mokėjimo agentūroje
- Lietuvos verslo paramos agentūra

2. Kokio dydžio suma dažniausiai prašoma Jūsų agentūroje?

- iki 50 tūkst. Lt
- 51– 100 tūkst. Lt
- 101– 200 tūkst. Lt
- 201– 500 tūkst. Lt
- 501– 1000 tūkst. Lt
- virš 1 mln. Lt

3. Kokioms sritims, Jūsų nuomone, Lietuvoje skirta daugiausiai ES paramos? (Priskirkite kiekvienai sričiai balais nuo 1 iki 5, 1 –mažiausiai gavusi sritis, 5 – daugiausiai gavusi sritis)?

- Sveikatos apsauga
- Energetika
- Aplinkosauga
- Kaimui ir žemės ūkiui
- Transportas
- Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
- Verslas

- Turizmas
- Švietimas
- Viešasis administravimas
- Techninė parama
- Regioninė ir socialinė sanglauda
- Informacinė visuomenė
- Užimtumas ir socialinė aprėptis

4. Įvertinkite, kuriai veiklos sričiai Kauno apskrityje labiausiai reikalinga ES fondų parama(pažymėkite nuo 1 iki 6):

- Sveikatos apsaugai;
- Švietimui ir mokslui;
- Kaimui ir žemės ūkiui;
- Verslo aplinkos gerinimui;
- Informacinių technologijų kūrimui;
- Energetikai.

5. Jūsų nuomone, didžiausi trukdžiai teikiant paraiškas ES paramai gauti:

- Trumpas paraiškų teikimo terminas;
- Klaidina informacijos gausa;
- Trūksta reikalingos informacijos;
- Specialistų trūkumas rengiant projektus;
- Neskaidrus paraiškų vertinimas;
- Kita (įrašykite).....

6. Įvertinkite kliūtis, su kuriomis tenka susidurti ieškantiesiems finansavimo:

- Reikalavimai įmonės finansinei būklei;
- Užstato reikalavimai;
- Sudėtinga dokumentacija;
- Nėra kliūčių.

7. Kokia parama Lietuvoje, Jūsų nuomone, dažniausiai naudojasi pareiškėjai?

- Lengvatiniai kreditai iš komercinių bankų
- Parama iš savivaldybių paramos fondų

- Mokymai lengvatinėmis sąlygomis
- Nacionaline parama;
- Tiesioginėmis išmokomis;
- ES Struktūrinių fondų parama
- Kitos ES paramos programos;
- Kita _____

8. Kokios informacijos apie ES teikiamą paramą dažniausiai ieško pareiškėjai?

- Apie paramos programas;
- Apie paramos sektorius;
- Apie paramai gauti reikalingus dokumentus;
- Apie sėkmingai įgyvendintas programas;
- Apie galimos gauti paramos sumą;
- Kita _____

9. Kas dažniausiai ruošia paraiškas ES paramai gauti?

- Patys pareiškėjai;
- Paraiškų ruošimo ir konsultavimo paslaugas teikiančios organizacijos;
- Kita _____

10. Įvertinkite veiksnius, kurie trukdo pasinaudoti ES parama:

- Informacijos apie tokių paslaugų teikimą stoka;
- Netinkamos paslaugų teikimo sąlygos;
- Biurokratinės kliūtys;
- Valdininkų kompetencijos stoka;
- Dirbančiųjų su paraiškomis kompetencijos stoka.

11. Kuriuo periodu, 2004 – 2006 ar 2007 – 2013, Jūsų nuomone, buvo lengviau ruošti paraiškas, ES paramai gauti? Kodėl taip manote?

.....

12. Jūsų nuomone, Lietuvoje gebama efektyviai pasinaudoti ES teikiama finansine parama:

- Visiškai sutinku;
- Sutinku;
- Nei sutinku, nei nesutinku;
- Nesutinku;
- Visiškai nesutinku.

13. Kokiomis priemonėmis būtų galima didinti ES paramos įsisavinimą Lietuvoje?

- Kuo daugiau informuojant galimus pareiškėjus per visuomenės informavimo priemones (TV, Radijas, spauda) apie ES paramą;
- Kiek įmanoma supaprastinant paraiškų teikimo dokumentaciją;
- Didinant skirstomų lėšų panaudojimo kontrolę.

14. Jūsų išsilavinimas:

- Vidurinis;
- Aukštasis neuniversitetinis;
- Aukštasis universitetinis

15. Metų skaičius, kurį dirbate savo organizacijoje:

_____ (įrašykite)

DĖKOJU UŽ GERANORIŠKUMĄ!